

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning för effektivisering av besöksförbudet

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om besöksförbud, strafflagen, förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål, rättshjälpslagen, lagen om domstolsavgifter, lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgärdsmyndigheten och lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ändras. Syftet med propositionen är att förbättra effektiviteten av besöksförbud, minska överträdelserna mot besöksförbud och i synnerhet öka säkerheten för offer för våld i nära relationer.

För att utöka användningen av tillfälliga besöksförbud avses lagen om besöksförbud ändras så att en anhållningsberättigad tjänsteman på eget initiativ ska meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart.

Hänvisningen till stödtjänster ska göras effektivare i ärenden som gäller besöksförbud. Bestämmelser om förmedling av kontaktuppgifter för den som besöksförbudet avses skydda till stödtjänsterna och om skyldighet att informera den som meddelats besöksförbud om tillgängliga stödtjänster avses införas i lagen.

Domstolen ska kunna förordna ett biträde för den som ansöker om besöksförbud, om ansökan grundar sig på ett brott mot sökandens liv, hälsa eller frihet och det med hänsyn till hur allvarligt brottet är, sökandens personliga förhållanden och andra omständigheter ska anses motiverat.

Lagen om domstolsavgifter föreslås bli ändrad så att ingen avgift uppbärs av den som ansöker om besöksförbud ens i sådana fall att ansökan avslås eller ärendet avskrivs.

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska enligt förslaget tas i bruk som ett nytt sätt att skydda en person i livsfara eller hälsofara. Domstolen ska kunna bestämma att ett utvidgat besöksförbud ska förenas med elektronisk övervakning om det är nödvändigt för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska kunna meddelas för högst sex månader. Om förutsättningarna för elektronisk övervakning fortsättningsvis uppfylls ska förbudet kunna förnyas. Ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska kunna förnyas för högst tre månader åt gången.

För att förbättra effektiviteten av besöksförbud föreslås det att ärenden som gäller brott mot besöksförbud ska behandlas skyndsamt om inte brottet utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa. De straffbestämmelser som gäller brott mot besöksförbud ska kompletteras så att också den som meddelats besöksförbud och som bryter mot sina skyldigheter enligt avgörandet om elektroniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen ska kunna dömas för brott mot besöksförbud.

Genom propositionen genomförs regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering, enligt vilket lagstiftningen om besöksförbud ska revideras för att bättre säkerställa offrets rättigheter.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär ett år från det att de har godkänts och stadfästs.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	6
1 Bakgrund och beredning.....	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Beredning.....	6
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	7
2.1 Allmänt.....	7
2.1.1 Lagstiftningens utgångspunkter	7
2.1.2 Statistik.....	8
2.2 Lagstiftning och praxis.....	11
2.2.1 Riskbedömning och åtgärder som förbättrar säkerheten.....	11
2.2.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten	14
2.2.3 Hänvisning till tjänster för offer och förövare	15
2.2.4 Juridisk hjälp.....	16
2.2.5 Rättegångsavgift.....	16
2.2.6 Barnens ställning.....	17
2.2.7 Övervakning av besöksförbud.....	20
2.2.8 Brott mot besöksförbud.....	20
2.3 Internationell utveckling	21
2.3.1 Statens positiva handlingsskyldighet	21
2.3.2 Barnens ställning.....	22
2.3.3 Elektronisk övervakning	22
2.4 Bedömning av nuläget.....	25
2.4.1 Riskbedömning och åtgärder som förbättrar säkerheten.....	25
2.4.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten	26
2.4.3 Hänvisning till tjänster för offer och förövare	27
2.4.4 Juridisk hjälp.....	29
2.4.5 Rättegångsavgift.....	30
2.4.6 Barnens ställning.....	31
2.4.7 Övervakning av besöksförbud.....	32
2.4.8 Brott mot besöksförbud.....	33
3 Målsättning.....	35
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	35
4.1 De viktigaste förslagen.....	35
4.1.1 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten	35
4.1.2 Hänvisning till tjänster för offer och förövare	35
4.1.3 Juridisk hjälp.....	35
4.1.4 Avgiftsfrihet i besöksförbudsärende	36
4.1.5 Precisering av undantagsbestämmelsen om kontakt	36
4.1.6 Elektroniskt övervakat besöksförbud.....	36
4.1.7 Brott mot besöksförbud.....	37
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	38
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser.....	38
4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna	42

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser	43
5 Övriga alternativ för genomförande.....	47
5.1 Alternativen och deras konsekvenser.....	47
5.2 Utländsk lagstiftning och andra metoder som används utomlands	47
5.2.1 Sverige	47
5.2.2 Norge.....	50
5.2.3 Danmark.....	52
5.2.4 Frankrike	52
6 Remissyttranden	53
6.1 Remissbehandling	53
6.2 Utlåtande av rådet för bedömning av lagstiftningen	55
7 Specialmotivering.....	55
7.1 Lagen om besöksförbud	55
7.2 Strafflagen.....	61
7.3 Förundersökningslagen	62
7.4 Lagen om rättegång i brottmål	62
7.5 Rättshjälpslagen	63
7.6 Lagen om domstolsavgifter.....	63
7.7 Lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	64
7.8 Lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet	67
8 Ikraftträdande.....	68
9 Förhållande till andra propositioner.....	68
9.1 Samband med andra propositioner.....	68
9.2 Förhållande till budgetförslaget	68
10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	69
10.1 Elektronisk övervakning	69
10.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten	76
LAGFÖRSLAG	79
1. Lag om ändring av lagen om besöksförbud	79
2. Lag om ändring av 16 kap. 9 a § i strafflagen.....	82
3. Lag om ändring av 3 kap. 11 § i förundersökningslagen	83
4. Lag om ändring av 1 och 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål.....	84
5. Lag om ändring av 22 § i rättshjälpslagen	85
6. Lag om ändring av lagen om domstolsavgifter.....	86
7. Lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	88
8. Lag om ändring av 6 och 8 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet	92
BILAGOR.....	94
PARALLELLTEXTER	94
1. Lag om ändring av lagen om besöksförbud	94
2. Lag om ändring av 16 kap. 9 a § i strafflagen.....	99
3. Lag om ändring av 3 kap. 11 § i förundersökningslagen	100
4. Lag om ändring av 1 och 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål.....	101
5. Lag om ändring av 22 § i rättshjälpslagen	102
6. Lag om ändring av lagen om domstolsavgifter.....	103

7. Lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	107
8. Lag om ändring av 6 och 8 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet	112

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering revideras lagstiftningen angående besöksförbud för att bättre säkerställa offrets rättigheter (regeringsprogrammet s. 90).

Vid justitieministeriet utarbetades år 2019 en utvärderingspromemoria där behovet av elektronisk övervakning av besöksförbud och förutsättningarna för införandet granskas samt andra alternativa metoder för effektivisering av övervakningen av besöksförbud (Arviomuistio lähestymiskieillon valvonnan tehostamiseksi, Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2019:4). I utvärderingspromemorian presenteras flera alternativ för fortsatt beredning. Dessa är bland annat fortsatt beredning av elektronisk övervakning av besöksförbud, utveckling av andra metoder som förbättrar offrets säkerhet och effektivisering av hänvisningen till vård för förövarna. Bland remissyttrandena som inkom om utvärderingspromemorian understödde merparten av remissinstanserna en fortsatt beredning av alla de alternativ som lades fram i promemorian (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2019:27).

År 2019 publicerades utvärderingsrapporten om Finland av expertgruppen för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (GREVIO) som utvärderar genomförandet av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (den så kallade Istanbulkonventionen, FördrS 52–53/2015). I rapporten uppmanade GREVIO myndigheterna i Finland att effektivisera sina strävanden att öka användningen av besöksförbud och skyddsbestämmelser genom att främja deras användbarhet och säkerställa ett noggrant genomförande av dem. GREVIO krävde att myndigheterna i Finland ska utvärdera nivån på genomförandet av lagen om besöksförbud för att identifiera och korrigera eventuella hinder i anknytning till lagens ordalydelse eller dess praktiska genomförande. Rapporten behandlas närmare i avsnitt 2.4.

1.2 Beredning

Justitieministeriet tillsatte 4.3.2020 en arbetsgrupp för att utvärdera metoder att förbättra effektiviteten av besöksförbud. Arbetsgruppen hade som uppgift att i stor utsträckning utvärdera olika metoder för att förbättra effektiviteten av besöksförbud, minska överträdelseerna mot besöksförbud och i synnerhet öka säkerheten för offer för våld i nära relationer. Arbetsgruppen skulle utvärdera behovet av elektronisk övervakning av besöksförbud och förutsättningarna för dess införande.

Arbetsgruppens betänkande publicerades 23.9.2021 (Lähestymiskieillon tehostaminen, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:26).

Utlåtanden om arbetsgruppens betänkande begärdes från 59 aktörer. Dessutom kunde vem som helst ge ett utlåtande om betänkandet i tjänsten utlåtande.fi.

52 utlåtanden gavs om betänkandet. En sammanfattning har utarbetats om utlåtandena (Lähestymiskieillon tehostaminen, Sammanfattning av utlåtanden, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:24).

Beredningshandlingarna rörande regeringens proposition finns i den offentliga tjänsten på <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM015:00/2020>

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Allmänt

2.1.1 Lagstiftningens utgångspunkter

Lagen om besöksförbud (898/1998) trädde i kraft 1.1.1999. Ett besöksförbud kan meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa, frihet eller frid eller hot om sådant brott eller för avvärjande av annat allvarligt trakasserier (1 § 1 mom.). Genom besöksförbud kan en person som känner sig hotad skyddas förutom mot fysiskt våld men också mot psykiskt våld, såsom hot, ofog eller trakasserier.

Ett besöksförbud kan meddelas antingen som ett normalt besöksförbud (3 § 1 mom.) eller som ett utvidgat besöksförbud (3 § 3 mom.). Ett normalt besöksförbud innebär att på det sätt som närmare bestäms i avgörandet i ärendet får den som meddelats besöksförbud inte träffa den person som förbudet avses skydda eller på annat sätt kontakta denna eller göra försök därtill. Det är likaså förbjudet att följa efter och iaktta den person som förbudet avses skydda. Besöksförbudet kan utvidgas till att också gälla vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden eller fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart särskilt angivet ställe där den person vistas som förbudet avses skydda. Ett utvidgat besöksförbud meddelas om det finns skäl att anta att det inte räcker med ett normalt besöksförbud för att avvärja brottshotet eller andra trakasserier. Ett besöksförbud gäller inte kontakter för vilka det finns sakliga grunder och som uppenbarligen behövs (3 § 4 mom.).

År 2005 infördes dessutom ett besöksförbud avseende gemensam bostad, som gäller situationer där den som känner sig hotad och den som förbudet avses gälla stadigvarande bor i en gemensam bostad. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa eller frihet eller hot om sådant brott, men inte för att avvärja andra former av trakasserier. (1 § 2 mom.) Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan meddelas om den person mot vilken förbudet avses gälla genom hotelser, tidigare brott eller annat beteende ger anledning att anta att han eller hon sannolikt kommer att begå ett brott mot den persons liv, hälsa eller frihet som känner sig hotad och ett förbud inte är oskäligt med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, de i den gemensamma bostaden boende personernas förhållanden och andra omständigheter i saken (2 § 2 mom.). Även ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan meddelas som ett normalt eller ett utvidgat förbud, varvid förbudets innehåll annars är detsamma som i andra besöksförbud, men med tillägget att den person som meddelats ett besöksförbud avseende gemensam bostad ska avlägsna sig från bostaden i vilken personen och den person som ska skyddas är permanent bosatta, och får inte återvända till bostaden (3 § 2 mom.).

Ett ärende som gäller besöksförbud avgörs av tingsrätten (4 § 1 mom.). Lagens 3 kap. innehåller bestämmelser om tillfälligt besöksförbud. Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anställningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol. (11 § 1 mom.) Den tjänsteman som har fattat beslutet ska utan dröjsmål och senast inom tre dygn tillställa tingsrätten sitt beslut om tillfälligt besöksförbud (12 § 1 mom.).

Bestämmelser om meddelande av besöksförbud på grundval av den europeiska skyddsordern och om utfärdande av en europeisk skyddsorder finns i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU om den europeiska skyddsordern samt i lagen om dess genomförande (226/2015).

Bestämmelser om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 606/2013 om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor samt i lagen om tillämpningen av förordningen (227/2015).

2.1.2 Statistik

Enligt polisens statistik har antalet besöksförbud som meddelats av tingsrätten och tillfälliga besöksförbud som meddelats av polisen minskat under de senaste åren. Av tabell 1 nedan framgår de tillfälliga besöksförbud som polisen meddelat och av tabell 2 framgår de besöksförbud som tingsrätten meddelat under åren 2015–2021.

Antalet tillfälliga besöksförbud som polisen meddelat har påverkats av att polisens personresurser har minskat. Vid ingången av 2020 var antalet poliser på väg upp i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering. Det ökande antalet tillfälliga besöksförbud påverkas även av de anvisningar som Polisstyrelsen utfärdade 2020 som komplettering till de tidigare anvisningarna, genom vilka avsikten är att främja användningen av tillfälliga besöksförbud när förutsättningarna uppfylls.

Tabell 1. Tillfälliga besöksförbud meddelade av polisen

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Normalt	167	164	156	109	101	118	161
Gemensam bostad normalt	29	22	28	12	19	31	31
Utvidgat	88	90	83	64	63	77	65
Gemensam bostad utvidgat	11	13	15	10	12	12	17
Totalt	295	289	282	195	195	238	274

Tabell 2. Besöksförbud meddelade av tingsrätten

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Normalt	854	807	796	662	587	490	508
Gemensam bostad normalt	36	41	35	13	20	31	18
Utvidgat	564	487	436	453	343	393	360

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gemensam bostad utvidgat	15	13	19	7	16	17	14
Totalt	1 469	1 348	1 286	1 135	966	931	900

Antalet besöksförbudsärenden som blivit anhängiga i tingsrätten har minskat från och med 2016 (tabell 3). Åren 2012–2015 blev över 3 000 besöksförbudsärenden anhängiga årligen. År 2021 blev färre än 2 000 besöksförbudsärenden anhängiga.

Tabell 3. Besöksförbudsärenden som blivit anhängiga i tingsrätten

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
3096	3222	3032	3090	2654	2446	2105	1 896	1797	1847

Av tabell 4 framgår antalet avgjorda besöksförbudsärenden i tingsrätten under åren 2012–2021. Åren 2012–2015 avgjordes cirka 3 000 besöksförbudsärenden årligen. Från och med 2016 har antalet avgjorda ärenden minskat konstant. År 2021 avgjordes färre än 2 000 besöksförbudsärenden.

Tabell 4. Besöksförbudsärenden som avgjorts i tingsrätten

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Godkända	1440	1352	1292	1221	1177	1065	942	784	640	631
Avslagna helt eller delvis	325	389	368	412	304	293	231	201	195	198
Annan lösning	1197	1335	1236	1396	1112	1015	910	870	966	941
Totalt	2 962	3 076	2 896	3 029	2 593	2 373	2 083	1 855	1 801	1 770

Av tabell 5 framgår antalet brottsanmälningar som inkommit till polisen angående brott mot besöksförbud under åren 2012–2020. Angående brott mot besöksförbud har färre än 800 brottsanmälningar per år gjorts till polisen under de senaste åren.

Tabell 5. Brottsanmälningar angående brott mot besöksförbud

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1184	1203	1066	983	1074	954	794	799	746

I likhet med antalet som meddelats besöksförbud har även antalet som dömts för brott mot besöksförbud minskat under de senaste åren. Av tabell 6 framgår antalet tingsrättsdomar angående brott mot besöksförbud som meddelats under åren 2012–2020. Tabellen innehåller information om de utdömda straffen då brott mot besöksförbud har varit huvudbrottet, dvs. den gärning som bestraffas hårdast.

Tabell 6. Domar som meddelats av tingsrätten angående brott mot besöksförbud

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Brott mot besöksförbud som huvudbrott	206	208	189	157	158	124	123	87	68
Fängelsestraff	15	30	28	13	14	6	13	7	6
Ovillkorligt fängelsestraff	5	7	9	3	4	2	4	4	2
Samhällstjänst	3	2	3	-	1	2	2	-	1
Villkorligt fängelsestraff	7	21	16	10	10	2	7	3	3
Böter	187	174	157	136	138	116	109	78	59
Tidigare straff tillräcklig påföljd	-	-	1	1	1	-	-	2	1
Inget straff har utdömts	4	4	3	7	5	2	1	-	2
Tillräknade brott mot besöksförbud totalt	554	661	598	558	530	456	389	303	309

Enligt tingsrättens statistik har i stora drag cirka 40 procent av de som dömts för brott mot besöksförbud brutit mot besöksförbudet fler än en gång. År 2015 dömdes 337 personer för brott mot besöksförbud, varav 36 procent dvs. 123 personer hade brutit mot besöksförbudet fler än en gång. År 2019 dömdes 182 personer för brott mot besöksförbud, varav 40 procent dvs. 72 personer hade brutit mot besöksförbudet fler än en gång.

Enligt domstolarnas arbetsstatistik var den genomsnittliga behandlingstiden för brottsärenden som gällde brott mot besöksförbud som behandlades i tingsrätterna cirka 14 månader år 2019, cirka 15 månader år 2020 och cirka 16 månader år 2021, räknat från dagen för polisanmälan till tingsrättens slutliga avgörande. År 2019 varade förundersökningsskedet i medeltal cirka 5,5 månader, åtalsprövningen cirka 3 månader och tingsrättsskedet cirka 5 månader. År 2020 varade förundersökningsskedet i medeltal cirka 7 månader, åtalsprövningen cirka 2,5 månader och tingsrättsskedet cirka 5,5 månader. År 2021 varade förundersökningsskedet i medeltal cirka 7,5 månader, åtalsprövningen cirka 3,5 månader och tingsrättsskedet cirka 5 månader.

Enligt uppgifterna i rättshjälpens elektroniska ärendehanteringssystem inkom det 447 ärenden till rättshjälpsbyråerna år 2019 och 452 ärenden behandlades som gällde förordnande av offentligt rättsbiträde i ett besöksförbudsärende. År 2020 inkom 440 sådana ärenden och 467 ärenden behandlades.

Enligt THL:s statistikrapport om våld i nära relationer (<https://www.julkari.fi/handle/10024/141028>) fick myndigheterna kännedom om 10 600 våldsbrott i parrelationer och nära relationer år 2019. I 80 procent av de parrelationer där det inträffade ett brott mot liv hade det förekommit våld redan tidigare enligt förundersökningsuppgifterna, ofta även under en lång tid. Totalt 149 kvinnor och 50 män miste livet genom våld i parrelationen under åren 2010–2019.

2.2 Lagstiftning och praxis

2.2.1 Riskbedömning och åtgärder som förbättrar säkerheten

Polisstyrelsen har 5.6.2020 utfärdat en anvisning (POL-2020-28566) om polisens åtgärder i fall av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor. I anvisningen konstateras det att Artikel 51 i Istanbulkonventionen förutsätter en bedömning av yrkesutbildade personer om risken för våld. Enligt anvisningen ska polisen i fall av familjevåld, våld i nära relationer och våld mot kvinnor bedöma hur allvarligt och upprepat våldet är inklusive dödlig fara, för att hantera riskerna och erbjuda brottsoffret trygghet och stöd genom samordnade åtgärder. Kartläggningen av riskfaktorer ska följas av ett rätttidigt och konsekvent ingripande i orsakerna till riskerna, vilket kräver ett effektivt samarbete mellan olika myndigheter och organisationer. Ingripandet i våld mot kvinnor samt i familjevåld och våld i nära relationer och brytandet av våldscirkeln förutsätter samarbete av polisen i synnerhet med aktörer inom social- och hälsovården samt med producenter som är specialiserade på tjänster som stödjer offren och förövarna. I anvisningen konstateras det om den multiprofessionella riskbedömningsprocessen, att syftet med den är att stödja yrkespersonernas arbete genom att möjliggöra en omfattande och systematisk insamling av information från källor om våldsrisker och om brottsoffrets behovet av stöd, varvid denne kan få hjälp av yrkesutbildade och myndigheterna så snabbt som möjligt och en omfattande säkerhetsplan kan utarbetas för denne. Beträffande besöksförbud konstateras det i anvisningen att i akuta situationer ska man även se till att förutom att brottsoffrets rättigheter tillgodoses ska man även ge andra behövliga anvisningar och till exempel hänvisa till verksamhetsmodellen MARAK eller till någon annan verksamhetsmodell som är avsedd att skydda målsäganden och förebygga våld.

MARAK är en multiprofessionell metod för att bedöma riskerna för våld i parrelationer och för att hjälpa offret. Målet med metoden är att identifiera offer för våld i parrelationer som har en hög risk för att på nytt bli offer för våld, samt att förebygga att allvarligt våld i parrelationer förnyas. Verksamhetsmodellen MARAK för samman myndigheterna och organisationerna som arbetar för att hjälpa offret och är verksamma på orten och koordinerar det stöd som ska ges till offret. Inom verksamhetsmodellen utarbetas det i multiprofessionellt myndighetssamarbete en säkerhetsplan för offret för våld i parrelationen eller för den person som lever under hot om våld.

Försöket med verksamhetsmodellen MARAK började år 2010 i Finland. Verksamhetsmodellen används i nuläget på 38 orter. Institutet för hälsa och välfärd (THL) svarar för samordningen och bedömningen av metoden. MARAK-arbetsgruppen är en multiprofessionell arbetsgrupp som verkar på orten och som har medlemmar från olika verksamhetsområden, såsom polisen, missbruks- och mentalvårdstjänsterna, vuxensocialarbetet, barnskyddet och boendetjänsterna.

Till varje arbetsgrupp hör även en representant för en offerorganisation, oftast Brottsofferjouren.

MARAK-verksamhetsmodellen har två faser. I första fasen görs en riskbedömning för offret med hjälp av en standardiserad riskbedömningsblankett. I andra fasen behandlar MARAK-arbetsgruppen offrets situation och utarbetar en säkerhetsplan för offret. Säkerhetsplanen innehåller olika åtgärder som förbättrar offrets säkerhet och som medlemmarna i arbetsgruppen genomför som en del av sitt grundarbete. Åtgärder i säkerhetsplanen kan till exempel vara att ordna plats på ett skyddshem för offret och dennes barn, samtals- och kamratstöd, begäran om besöksförbud och upprättande av polisanmälan.

I Helsingfors polisinsrättnings verksamhetsmodell sker riskbedömningen av våld i nära relationer genom den förebyggande verksamheten i Ankargruppen och brottsutredningsenhetens hotutredningsgrupp. MARAK-verksamhetsmodellen används inte som sådan i Helsingfors, men verksamheten har motsvarande mål som i MARAK-riskbedömningen. Målet är att bland de fall av våld i nära relationer som kommit till kännedom identifiera dem där risken är stor för att våldet blir allt allvarligare och risken för ett brott mot liv ökar, samt att göra en konkret verksamhetsplan tillsammans över de åtgärder som ska vidtas för att avvärja hotet.

Hotutredningsgruppen har till uppgift att utreda och underrätta sig om allvarliga hot mot personer samt att svara för personer som orsakar bekymmer som kräver utredningstekniska åtgärder.

Personer som den förebyggande verksamheten har ansvar för och som kräver vägledning i form av förebyggande arbete, multiprofessionellt samarbete eller verksamhet med den tredje sektorn. I Helsingfors polisinsrättnings lokaler arbetar den multiprofessionella Ankargruppen, vars mål är att bryta av barns eller ungdomars brottsspiral, förebygga våld i nära relationer samt på ett övergripande sätt hjälpa och hänvisa offret och förövaren till det stöd som behövs. Till Ankargruppen hör förutom polisen också socialarbetare och en psykiatrisk sjukskötare.

Angående våldsbeteende behandlas personer som orsakar bekymmer vid polisinsrättningen i Helsingfors i tätt samarbete av hotutredningsgruppen och den förebyggande verksamheten. Förebyggande åtgärder planeras och genomförs från fall till fall för varje person, eftersom de bakomliggande orsakerna till våldsbeteendet hos personer som orsakar bekymmer varierar i hög grad. Genom verksamhetsmodellen kan man utnyttja flera alternativa lösningsmodeller för att förebygga våldsbeteende.

GREVIO-expertgruppen uppmanade i sina rekommendationer de finska myndigheterna att säkerställa att en systematisk och könssensitiv riskbedömning anammas som ett standardförfarande i fall av våld mot kvinnor och familjevåld i alla behöriga myndigheters verksamhet, särskilt i verksamheten hos myndigheter som tillämpar strafflagen.

Polisstyrelsen har genom sitt anvisningsbrev 13.3.2020 uppmanat polisinsrättningarna att utvidga verksamheten i de multiprofessionella MARAK-arbetsgrupperna och utveckla riskbedömningsverksamheten till mer systematisk för att fallen där det föreligger risk för våld ska identifieras bättre och parterna ska kunna hänvisas till tjänsterna i ett tidigt skede.

Om polisen bedömer att brottshotet ökar som en följd av att besöksförbud meddelas kan polisen vägleda och vid behov hjälpa den som förbudet avses skydda att ta kontakt med skyddshemmet eller de sociala myndigheterna (RP 144/2003 s. 24). Om en person har ett uppenbart behov av socialvård har polisen skyldighet enligt 35 § i socialvårdslagen (1301/2014) att hänvisa personen att uppsöka socialvårdstjänster eller om personen ger sitt samtycke kontakta den myndighet som ansvarar för den kommunala socialvården, så att stödbehovet kan utvärderas.

Lagen om ersättning som betalas av statens medel till producenter av skyddshemstjänster (1354/2014) trädde i kraft 2015. Syftet med denna lag är att säkerställa nationellt högklassiga och heltäckande skyddshemstjänster för personer som är utsatta för våld i nära relationer eller som lever under hot om sådant våld (1 §). Ett skyddshem är en för klienterna avgiftsfri enhet inom krisarbete med verksamhet dygnet runt och till vilken en person eller en familj som har blivit utsatt för våld i nära relationer eller som lever under hotet om sådant våld kan söka sig på eget initiativ eller på anvisning av en myndighet eller någon annan aktör, vid behov även anonymt (3 §). De tjänster som erbjuds på ett skyddshem är omedelbar krishjälp, skyddat boende dygnet runt samt psykosocialt stöd, rådgivning och vägledning som skyddshemmet i akuta situationer erbjuder dem som har blivit utsatta för våld i nära relationer eller som lever under hot om sådant våld (5 § 1 mom.). För de kostnader som orsakas av produktionen av skyddshemstjänster beviljar Institutet för hälsa och välfärd ersättning av statens medel till tjänsteproducenter som valts i enlighet med 8 § (10 § 1 mom.). Social- och hälsovårdsministeriet svarar för den allmänna ledningen och styrningen av skyddshemsverksamheten (12 § 1 mom.). Institutet för hälsa och välfärd svarar för styrningen, utvärderingen, utvecklingen och den riksomfattande samordningen av skyddshemsverksamheten (12 § 2 mom.).

Enligt 11 § 5 punkten i socialvårdslagen ska socialvårdstjänster ordnas som motsvarar stödbehovet för personer som utsatts för våld i nära relationer och familjevåld samt annat våld och kränkande behandling. I motiveringarna till bestämmelsen konstateras det att eftersom våldsutövaren är en närstående, vanligtvis maken, och våldet upprepas ofta och varar länge är effekterna av gärningen traumatiserande. Behovet av stöd innebär ofta behov av skydd, säkerhet och krishjälp. (RP 164/2014 s. 105) Enligt 12 § har alla som vistas i en kommun rätt att i brådskande fall få socialservice som baserar sig på hans eller hennes individuella behov, så att hans eller hennes rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. I andra än brådskande fall har en person rätt att få tillräckliga socialvårdstjänster av sin hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994) eller av den samkommun dit hemkommunen hör, om inte något annat föreskrivs i denna lag. Enligt 14 § 1 mom. 14 punkten ska annan socialservice som är nödvändig för klientens välfärd och som tillgodoser de behov som avses i 11 § ordnas som kommunala socialvårdstjänster.

I 36 § i socialvårdslagen föreskrivs det om bedömning av servicebehovet. När en anställd hos den kommunala socialvården i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning. Enligt 37 § bedöms det utifrån utredningen av servicebehovet om personen behöver stöd. Bedömningen av servicebehovet omfattar en sammanfattning av klientens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd.

Hjälplinjen Nollinjen som Istanbulkonventionen förutsatte inledde sin verksamhet i december 2016. Nollinjen är en riksomfattande, avgiftsfri hjälplinje som tillhandahåller stöd för personer som har mött våld i nära relationer och våld mot kvinnor, deras närstående och yrkespersoner.

Den tjänst som Nödcentralsverket tillhandahåller via mobilapplikationen 112 Suomi har varit i bruk sedan 2015. När man ringer ett nödsamtal via applikationen förmedlas ringarens lokaliseringssuppgifter automatiskt till nödcentralen. Det påskyndar behandlingen av nödsamtalen och hjälpen kan skickas till platsen från närmaste möjliga enhet.

2.2.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten

Genom lagen som trädde i kraft i början av 2005 utfärdades en bestämmelse om beslut om tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar i lagen om besöksförbud (11 § 2 mom.) En anhållningsberättigad tjänsteman kan på tjänstens vägnar meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart och om det av vad som har framgått i ärendet kan dras slutsatsen att den som förbudet avses skydda, på grund av rädsla för den mot vilken förbudet avses gälla eller av andra orsaker inte själv förmår begära besöksförbud. I regeringens proposition (RP 144/2003 rd) föreslogs det att en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar ska kunna meddela tillfälligt besöksförbud, om behovet av besöksförbud är uppenbart. Enligt motiveringarna i regeringens proposition var avsikten att möjliggöra meddelande av besöksförbud på tjänstens vägnar i sådana situationer där behovet av besöksförbud är uppenbart, men där den person som känner sig hotad inte av rädsla för eventuella hämndåtgärder vågar eller till exempel på grund av sin ålder eller sitt hälsotillstånd inte själv kan eller förmår framföra en uttrycklig begäran om meddelande av besöksförbud. I synnerhet när det är fråga om familjevåld kan den person som behöver skydd vara så rädd att han eller hon inte vågar begära ett besöksförbud. Om polisen meddelar ett tillfälligt besöksförbud kan också den som meddelats besöksförbud i första hand rikta sitt hat och sin ilska mot myndigheterna och inte den som förbudet avses skydda. Det kan således vara tryggare för den person som ska skyddas att förbudet meddelas på initiativ av myndigheten. (RP 144/2003 rd, s. 20)

Grundlagsutskottet ansåg i sitt utlåtande att förslaget var otydligt till sin ordalydelse. Enligt grundlagsutskottet framgick inte kravet på proportionalitet i användningen av åtgärden tillräckligt av ordalydelsen. Grundlagsutskottet ansåg i sitt utlåtande att det är möjligt att använda normal lagstiftningsordning endast om 11 § 2 mom. preciseras så att den särskilda förutsättning för beslut om tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad på tjänstens vägnar som framgår av lagen är en persons omedelbara och uppenbara behov av att bli skyddad genom besöksförbud. Enligt grundlagsutskottet ska dessutom beslut om besöksförbud genom bestämmelser som införs i lagen begränsas till sådana omständigheter där den som ska skyddas exempelvis inte förmår eller vågar begära ett besöksförbud. (GrUU 8/2004 rd, s. 3) Med anledning av grundlagsutskottets utlåtande preciserades ordalydelsen i 11 § 2 mom.

I Polisstyrelsens anvisning om besöksförbud år 2018 (POL-2018-26808) konstateras det att syftet med ett tillfälligt besöksförbud är att bryta av en våldspiral eller andra trakasserier så snabbt som möjligt. Genom ett tillfälligt besöksförbud som meddelas av polisen kan man i bästa fall förebygga allvarligare följder. Genom att ingripa i situationen genom att meddela ett tillfälligt besöksförbud visar myndigheten tydligt att de trakasserier, hot eller annan verksamhet som uppfyller förutsättningarna för ett besöksförbud inte tillåts. Om en person som känner sig hotad meddelar att han eller hon vill ha ett besöksförbud eller till exempel överväger det i samband med polisens hemlarmsuppdrag, ska polisen inleda nödvändiga åtgärder för reda ut förutsättningarna och den förebyggande effekten av ett meddelande om tillfälligt besöksförbud även i de situationer där en våldsam familjemedlem eller någon annan närstående avlägsnas från hemmet.

Enligt Polisstyrelsens anvisning angående besöksförbud ska en anhållningsberättigad tjänsteman meddela ett tillfälligt besöksförbud om förutsättningarna uppfylls och det finns behov av det samt då det är möjligt enligt lagen. Detta förutsätter att den som tar emot anmälan eller den polispatrull som genomför hemlarmuppdraget omedelbart anmäler om saken till en anhållningsberättigad tjänsteman. Det förutsätts inte att ärendet är brådskande för att ett tillfälligt besöksförbud ska kunna meddelas, utan förutsättningarna för ett tillfälligt besöksförbud är helt och hållet samma som för ett slutgiltigt besöksförbud.

I Polisstyrelsens anvisning om besöksförbud konstateras det om besöksförbudet som meddelas på tjänstens vägnar att det är ändamålsenligt i en situation där det är sannolikt att våld kommer att riktas mot den som besöksförbudet avses skydda. Enligt anvisningen ska en anhållningsberättigad tjänsteman meddela besöksförbudet som tillfälligt om förutsättningarna för ett besöksförbud som meddelas på tjänstens vägnar uppfylls. I dessa situationer är den anhållningsberättigade tjänstemannen själv sökande och han eller hon sköter även ärendet i tingsrätten.

Polisstyrelsens nya anvisning 5.6.2020 om polisens åtgärder i fall av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor kompletterar Polisstyrelsens tidigare anvisningar, bland annat anvisningen om besöksförbud från 2018. Enligt den nya anvisningen ska polisen genast reda ut behovet av ett eventuellt beslut om tillfälligt besöksförbud i akuta situationer, utan onödigt dröjsmål. Angående besöksförbud anvisas det att polisen alltid i akuta situationer ska tillgodose brottsoffrets rättigheter och framför allt överväga ett beslut om tillfälligt besöksförbud. I anvisningen konstateras det att enbart det att målsäganden på eget initiativ ansöker om besöksförbud i sig kan höja risken för våld och till och med provocera till ännu allvarigare ytterligare våld. Ett besöksförbud som meddelas på polisens initiativ kan i vissa fall sänka ovan nämnda risk. Samtidigt säkerställs det att besöksförbudet träder i kraft då polisen ombesörjer ärendet även i tingsrättsskedet. Om den som behöver skydd själv är sökande kan eller vågar han eller hon nödvändigtvis inte fortsätta sin begäran, varvid ärendet avskrivs i tingsrätten. Denna risk finns inte då polisen sköter ärendet. Betydelsen av ett besöksförbud med avseende på brottsoffrets säkerhet varken kan eller får underskattas. I en akut situation kan det med avseende på offrets säkerhet vara nödvändigt att denne får ett fysiskt och emotionellt avstånd till förövaren, men det kan även bidra till att man kan lämna ett våldsamt parförhållande.

2.2.3 Hänvisning till tjänster för offer och förövare

Bestämmelser om hänvisning till stödtjänster för målsäganden finns i 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen. Om målsäganden med stöd av 11 kap. 9 a § bedöms vara i behov av särskilt skydd eller om brottets beskaffenhet eller målsägandens personliga omständigheter annars förutsätter det, ska förundersökningsmyndigheten fråga målsäganden om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en organisation som tillhandahåller stödtjänster för målsägande och, om målsäganden ger sitt samtycke, förmedla uppgifterna utan ogrundat dröjsmål.

Biträdande justitiekanslern bedömer i sitt beslut OKV/11/50/2019 polisens anvisningar rörande våld i nära relationer. Biträdande justitiekanslern ansåg det vara motiverat att polisen i regel på eget initiativ i brott som gäller familjevåld eller våld i parrelationer alltid begär målsägandens samtycke för förmedling av dennes kontaktuppgifter till tjänsteleverantören av stödtjänster för brottsoffer. Med andra ord ska polisen ha som utgångspunkt att omständigheterna för förmedling av kontaktuppgifter som gäller målsägandens person och brottets art, enligt ovan citerade bestämmelse ur förundersökningslagen, alltid råder i brott som gäller familjevåld eller våld i parrelationer. Ett sådant förfarande uppfyller även bättre skyldigheten enligt Istanbulkonventionen att erbjuda stödtjänster till offer för våld i parrelationer.

Efter biträdande justitiekanslerns beslut har Polisstyrelsen utfärdat en ny anvisning om polisens åtgärder i fall av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor. Enligt anvisningen ska man avseende familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor beakta att alla brottsoffrets egna kontakter till myndigheterna och de hjälpande aktörerna utgör en risk för en ökning och utvidgning av våldet. Denna risk kan minskas genom att brottsoffrets kontaktuppgifter utan onödigt dröjsmål förmedlas till de hjälpande aktörer som behövs. Polisen ska vid behov se till att brottsoffret nås av tjänsterna och säkerställa att hjälpåtgärderna inleds. Alla vägledningsåtgärder ska registreras vederbörligen i informationssystemen.

I anvisningen konstateras det att särskild uppmärksamhet ska fästas i synnerhet vid offrets ställning och tillgång till hjälp i en akut situation i fall av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor. Offret är ofta särskilt sårbart när våldet precis har inträffat och behöver både stöd och hjälp. I en akut situation är det orimligt att förvänta sig att offret själv aktivt ska söka hjälp enbart på grundval av råd eller broschyrer som polisen ger. I brott avseende familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor ska polisen alltid på eget initiativ fråga efter målsägandens samtycke till att dennes kontaktuppgifter förmedlas till en tjänsteleverantör som tillhandahåller stödtjänster för brottsoffer. När informationen förmedlas ska uppmärksamhet fästas från fall till fall och enligt behov även vid uppgifterna om händelsen och ifall ärendet eventuellt är brådskande. Genom detta förfarande beaktas skyldigheterna enligt Istanbulkonventionen att tillhandahålla stödtjänster för offer för familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor.

Riksomfattande nätverk som hjälper offer för våld i nära relationer är Brottsofferjouren, skyddshemsnätet som samordnas av THL samt medlemsföreningarna i Ensi- ja turvakotien liitto ry. Hjälp som är specialiserad inom våldsfrågor tillhandahålls dessutom ortsvis inom kommuner eller andra organisationer, bland annat av Setlementti Tampere ry, Kvinnolinjen i Finland rf och Monika-Naiset liitto ry.

Enligt anvisningen ska polisen i alla situationer av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor även beakta hänvisning till tjänster för den brottsmisstänkte. Det är naturligt att vägleda den brottsmisstänkte till exempel i samband med att ett tillfälligt besöksförbud meddelas eller i någon motsvarande situation. Genom vägledning för den brottsmisstänkte kan man i bästa fall även främja ställningen för brottsoffret och de närstående till brottsoffret som har anknytning till ärendet, såsom barnen. Dessutom kan saken ha stor betydelse för bekämpningen av återfallsbrottslighet.

För våldsutövare erbjuds hjälp inom Ensi- ja turvakotien liittos medlemsföreningar på tjugo olika orter. Hjälp erbjuds även bland annat av Vaihtoehto väkivallalle som verkar i Jyväskylä, Miessakit ry:s Lyömätön linja och Setlementti Tampere ry:s enhet för vålds- och krisarbete. Kvinnor som utövar våld får hjälp av Maria Akademin Demeter-arbete i Helsingfors och Tammerfors.

2.2.4 Juridisk hjälp

Med stöd av rättshjälpslagen (257/2002) kan rättshjälp ges och rättsbiträde förordnas för den som ansöker om besöksförbud och för den som besöksförbudet avses gälla. I ett besöksförbudsärende förordnas vanligtvis ett rättsbiträde om ärendet är tvistigt och kräver bevisning (Rättshjälpshandbok 2013, Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 8/2013, s. 23).

Enligt 3 § i rättshjälpslagen ges rättshjälp kostnadsfritt eller mot en självriskandel på grundval av sökandens ekonomiska ställning. Rättshjälp beviljas den vars disponibla medel och förmögenhet inte överstiger ett belopp som närmare fastställs genom förordning av statsrådet.

2.2.5 Rättegångsavgift

Ärenden enligt lagen om besöksförbud blev avgiftsbelagda från och med början av 2016 då den nya lagen om domstolsavgifter (1455/2015) trädde i kraft. Med stöd av lagen om domstolsavgifter uppbärs det en rättegångsavgift på 270 euro för den som ansöker om besöksförbud i tingsrätten och 270 euro i hovrätten (2 §). Ingen rättegångsavgift tas ut om domstolen meddelar

besöksförbud (9 §). Ingen avgift tas heller ut av en sökande som är befriad från behandlingsavgifter med stöd av rättshjälpslagen. Om det är uppenbart oskäligt att en avgift tas ut, får myndigheten eller den tjänsteman som påför avgiften i enskilda fall besluta att ingen avgift ska tas ut (7 §). I praktiken har ingen avgift tagits ut av en sökande som har återkallat sin begäran innan man har hunnit delge den för motparten.

I förarbetena till lagen om domstolsavgifter motiverades ändringen av besöksförbudsärenden till avgiftsbelagda med att besöksförbudsärendena är en ärendegrupp som avsevärt sysselsätter tingsrätterna, eftersom de sökande ofta gör sin begäran om besöksförbud utan biträde och tingsrätten därför måste få dem kompletterade. Målet var att minska ansökningar som gjorts i okynnesavsikt, vilka till exempel kunde förekomma i vårdnadstvister. Enligt förarbetena gjordes ansökningarna typiskt med mycket ringa övervägande, och ett stort antal återkallades. I allmänhet hade man redan hunnit delge begäran för motparten innan den återkallades, varför den hade orsakat arbete för tingsrätten. Målet med avgiften var att främja en mer stabil prövning vid begäran om besöksförbud än tidigare. (RP 29/2015 rd, s. 29)

Lagutskottet underströk utgångspunkten i propositionen om att syftet dock inte var att höja tröskeln för begäran om besöksförbud i fall där sökandens liv eller hälsa var hotad. Lagutskottet konstaterade att sökanden befriades från avgift om begäran om besöksförbud bifölls. Mindre bemedlade sökande hade fortfarande möjlighet att bli befriade från avgift på grundval av rättshjälpslagen. Även möjligheten enligt 7 § 2 mom. att avstå från att ta ut avgifter i uppenbart oskäliga fall, som ingick i propositionen, kunde tillämpas. Därmed ansåg lagutskottet att lösningsmodellen angående besöksförbud kunde godkännas, och den utgjorde inte något hinder för begäran om besöksförbud. (LaUB 2/2015 rd s. 4) Lagutskottet ansåg det dock vara behovligt att reformens konsekvenser på tillgången till rättslig prövning följs upp. Lagutskottet ansåg att det fanns orsak att i fortsättningen fästa särskild uppmärksamhet vid om återkallanden av ansökningar om besöksförbud och orsakerna till dem till exempel är förknippade med fall som gäller våld i parrelationer. (LaUB 2/2015 rd, s. 4).

2.2.6 Barnens ställning

Kontakter angående barn under besöksförbud

Av 3 § 1 mom. och 8 § 2 mom. i lagen om besöksförbud framgår det att innehållet i förbudet alltid ska fastställas från fall till fall och att avgörandet om besöksförbud ska innehålla förutom en precisering av innehållet i förbudet också eventuella undantag från det. Enligt förarbetena ska ett beslut om besöksförbud innehålla eventuella undantag från förbudet rörande sakliga och nödvändiga kontakter, såsom genomförandet av barnets umgängesrätt med exakta villkor (RP 41/1998 rd s. 22, LaUB 2/2004 rd s. 4). Med stöd av 13 § ska även ett beslut om tillfälligt besöksförbud innehålla motsvarande information (RP 41/1998 rd, s. 25). Bestämmelserna i 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud innehåller dessutom en allmän begränsning, enligt vilken ett besöksförbud inte gäller kontakter för vilka det finns sakliga grunder och som uppenbarligen behövs.

Besöksförbud för skydd av barn

I förarbetena till lagen om besöksförbud konstateras det att ett besöksförbud som meddelats för att skydda ett barn går före umgängesrätten, och den som meddelats besöksförbud har inte rätt att träffa barnet under tiden förbudet varar (RP 144/2003 rd, s. 21 och 31).

Högsta domstolen behandlade i sitt avgörande HD 2019:50 säkerställandet av kontakten mellan barnet och föräldern då föräldern meddelas ett besöksförbud för att skydda barnet. Högsta domstolen konstaterade att uttalandet i regeringspropositionen, enligt vilket ett besöksförbud som meddelats för att skydda ett barn går före umgängesrätten, i princip är i överensstämmelse med besöksförbudets syfte. Ett besöksförbud kan dock redan enligt lag meddelas på flera olika grunder som är förknippade med olika risker avseende säkerheten för den person som besöksförbudet avses skydda. Dessutom kan de konkreta omständigheter som lett till att ett besöksförbud meddelats i varje enskilt fall liksom övriga omständigheter som påverkat ärendet skilja sig avsevärt från varandra beträffande på vilket sätt, hur allvarligt och i hurdana situationer den förälder som ska meddelas besöksförbud kan antas kränka rättigheterna för det barn som besöksförbudet avses skydda. Detta innebär att det inte alltid föreligger ett ovillkorligt hinder för kontakt mellan barnet och den förälder som meddelats besöksförbud, även om förutsättningarna för beslut om besöksförbud finns.

Angående skyldigheterna avseende de grundläggande och mänskliga rättigheterna som gäller skyddet för familjelivet ansåg Högsta domstolen att när en förälder till ett minderårigt barn meddelas besöksförbud för att skydda barnet ska domstolen noggrant överväga om kontakten mellan barnet och föräldern kan säkerställas även under tiden besöksförbudet gäller. Vid behov ska även detaljerade bestämmelser utfärdas om ärendet i avgörandet som gäller besöksförbud. Med beaktande av betydelsen av skyddet för familjelivet både ur föräldrarnas och barnets synpunkt kan ärendet inte lämnas obehandlat i ärendet som gäller beslut om besöksförbud på grundval av att ärendet om barnets umgängesrätt senare kan göras anhängigt separat.

Enligt Högsta domstolen ska domstolen således i besöksförbudsärenden bedöma huruvida undantag kan fastställas från besöksförbudet till exempel för barnets och föräldrarnas umgänge eller för någon annan form av kontakt. När detta bedöms ska möjligheten att vid behov fastställa umgänget som övervakat beaktas. När innehållet i avgörandet prövas ska det beaktas att man genom ett besöksförbud inte får hindra kontakten mellan barnet och föräldern i högre grad än vad som är nödvändigt för att säkerställa barnets säkerhet. Ju längre tid besöksförbudet meddelas för, desto mer vägande grunder ska det finnas för att inga undantag fastställs från besöksförbudet för att säkerställa kontakten mellan barnet och föräldern.

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter innehåller en bestämmelse om barnets rätt att bli hörd och få uttrycka sin åsikt i alla frågor som gäller barnet. Högsta domstolen ansåg att hovrätten på tjänstens vägnar borde ha fäst uppmärksamhet vid att barnets åsikt i ärendet inte har utretts i tingsrätten i enlighet med 6 § 3 mom. i grundlagen och artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter.

Besöksförbud för skydd av förälder, men inte det gemensamma barnet

Ett beslut om besöksförbud inverkar inte på vårdnaden eller umgängesrätten avseende gemensamma barn som den som meddelats besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda har. Barnet har rätt att hålla kontakt och träffa sin förälder som har meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad. (RP 144/2003 rd s. 21 och 31, GrUU 8/2004 rd s. 2 samt LaUB 2/2004 rd s. 4) Enligt förarbetena ska ett beslut om besöksförbud innehålla eventuella undantag från förbudet rörande sakliga och nödvändiga kontakter, såsom genomförandet av barnets umgängesrätt med exakta villkor (RP 41/1998 rd s. 22, LaUB 2/2004 rd s. 4).

I regeringspropositionen om besöksförbud avseende gemensam bostad konstateras det att eftersom parterna i ärendet bor tillsammans när beslutet om besöksförbud fattas finns det vanligtvis inget avtal fastställt av socialnämnden eller domstolsbeslut om vårdnaden av barnet och umgängesrätten. Om det inte finns något hinder för att barnet och föräldern umgås ska man i första hand sträva efter att avtala om hur barnet och den person som meddelats besöksförbud ska träffas under tiden besöksförbudet gäller. Eftersom familjen är i en allvarlig krissituation är det i enlighet med barnets bästa att avtalet sker genom myndigheten. (RP 144/2003 rd, s. 21)

Enligt de detaljerade motiveringarna till 3 § om förbudets innehåll i lagen om besöksförbud ska föräldrarna i första hand sträva efter att avtala om barnets boende och umgänge under den tid förbudet gäller. Den som meddelats besöksförbud ska ha rätt att träffa barnen under förutsättning att umgänget sker någon annanstans än i den gemensamma bostaden eller på någon annan plats som omfattas av besöksförbudet. Kontakter som är nödvändiga avseende umgängesarrangemang avses vara tillåtna med stöd av 4 mom. Kontakterna kan dock bryta mot besöksförbudet om de är återkommande och syftet med dem snarare är att trakassera eller hota den person som förbudet avses skydda i stället för att de facto avtala om umgänge med barnen. (RP 144/2003 rd, s. 31)

Högsta domstolen konstaterade dock i sitt avgörande HD 2019:50 att bestämmelsen i 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud gäller oförutsedda situationer och därmed inte kan tillämpas på säkerställande av regelbunden kontakt mellan barnet och föräldern under tiden besöksförbudet gäller. Högsta domstolen hänvisade till att det konstaterats i motiveringarna till bestämmelsen att redan i beslutet om besöksförbud ska det bestämmas närmare om sådana nödvändiga kontakter som man i det skedet vet att kommer att bli aktuella (RP 41/1998 rd, s. 19). En sådan kontakt har konstaterats vara bland annat övervakat umgänge med gemensamma barn (LaUB 11/1998 rd, s. 4).

Genomförande av stöttat eller övervakat umgänge

Bestämmelser om stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten finns i 9 b § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983, nedan barnvårdnadslagen). Föräldrarna kan komma överens om att umgänget mellan barnet och föräldern genomförs med stöd eller övervakning eller att umgängena inleds och avslutas under övervakning (övervakade byten). Socialnämnden kan fastställa avtalet i enlighet med 8 § om stöd eller övervakning behövs av grundad anledning för barnets bästa. Umgänget kan fastställas som övervakat endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte är tillräckliga för att säkerställa barnets bästa. Under samma förutsättningar som socialnämnden kan fastställa ett avtal kan domstolen besluta att umgänget genomförs stöttat eller övervakat eller att bytena sker under övervakning.

Ordnandet av stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten föreskrivs i socialvårdslagen. Enligt 27 § i socialvårdslagen är syftet med övervakning av umgänget mellan barn och förälder att se till att den umgängesrätt som avses i 2 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tillgodoses i enlighet med barnets intresse. Övervakningen av umgänget baserar sig antingen på ett avtal som fastställts av socialnämnden eller på ett domstolsbeslut där innehållet i de nödvändiga åtgärderna fastställs. Vid övervakade byten ser övervakaren till att barnet övergår från den ena föräldern till den andra i enlighet med avtalet eller beslutet. Vid stöttat umgänge är övervakaren tillgänglig under umgänget. Vid övervakat umgänge är övervakaren inom syn- och hörhåll till barnet och föräldern under umgänget. Övervakaren kan besluta att umgänget inte inleds eller att bytet inte genomförs eller avbryta umgänget om det är nödvändigt

för barnets bästa. Övervakaren ska till den behöriga barnatillsyningsmannen ge en skriftlig redogörelse om umgänge som denne avbrutit eller som av någon annan anledning inte genomförts. Övervakaren ska ha en lämplig yrkesexamen eller annan lämplig utbildning för uppgiften.

2.2.7 Övervakning av besöksförbud

Brott mot besöksförbud kommer till polisens kännedom vanligtvis på grundval av en anmälan av den som besöksförbudet avses skydda eller i samband med utredning av andra brott eller skötseln av larmuppdrag.

Enligt polisens anvisning om besöksförbud övervakas besöksförbud i samband med annan polisverksamhet om det inte finns behov av andra arrangemang i vissa fall. I anvisningen konstateras det att brott mot besöksförbud är ett brott som faller under allmänt åtal (SL 16:9 a), vilket förutsätter registrering av en polisanmälan och förundersökning när det blir känt för polisen samt i vissa fall användning av effektiva tvångsmedel. För att säkerställa att besöksförbudsärendena fungerar ska polisinrättningarna utse en ansvars- och kontaktperson i besöksförbudsärenden som hör till befälet. Utöver den utsedda personen ska säkerställandet av att processerna fungerar i besöksförbudsärenden beaktas i polisinrättningens struktur och det lämpar sig naturligt till exempel för ledd förebyggande verksamhet. Polisinrättningarnas ansvars- och kontaktpersoner ser för sin del till att besöksförbudsärenden beaktas i all verksamhet inom polisinrättningen och att informationen och samarbetet rörande besöksförbudsärenden genomförs med andra myndigheter och organisationer. Polisinrättningarna ska även avtala med Nödcentralsverket om praktiska ärenden som gäller besöksförbud både på en allmän nivå och vid behov även i enskilda fall, bland annat rörande praxis i anknytning till övervakningen av besöksförbud.

Enligt 4 § i lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010, nedan nödcentralslagen) har Nödcentralsverket till uppgift att producera nödcentralstjänster och stödtjänster i anslutning till dessa samt att utveckla och övervaka uppgifter och rutiner i samband med nödcentralstjänsterna. Med nödcentralstjänster avses mottagande och bedömning av nödmeddelanden och andra motsvarande meddelanden som förutsätter omedelbara åtgärder av räddningsväsendets, polisens eller social- och hälsovårdens myndigheter samt förmedling av meddelanden och uppdrag. Förmedlingen av uppdrag utförs i enlighet med myndighetsanvisningar till berörda myndighet eller till den som enligt avtal sköter myndighetens uppgifter, så att kunden får den hjälp denne behöver i en nödsituation. Stödtjänster i anslutning till produktionen av nödcentralstjänster är stödjande av räddningsväsendets, polisens samt social- och hälsovårdens myndigheters verksamhet, såsom åtgärder i samband med förmedling av meddelanden och uppdrag. Brådskande stödtjänster ska tillhandahållas utan dröjsmål, eftersom den information som fås genom stödtjänsten till exempel kan påverka myndigheternas bedömning av resursbehoven och det taktiska och tekniska genomförandet av uppdragen.

2.2.8 Brott mot besöksförbud

En överträdelse av besöksförbudet är en straffbar gärning enligt bestämmelserna i 16 kap 9 a § i strafflagen. Den som har meddelats besöksförbud eller tillfälligt besöksförbud och som bryter mot ett i avgörandet om besöksförbud preciserat förbud ska för brott mot besöksförbud dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Med stöd av 2 mom. jämföras med besöksförbudet en skyddsåtgärd som anmälts till informationssystemet för polisärenden med stöd av 4 § i lagen om tillämpning av förordningen (EU) nr 606/2013 om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder.

Brott mot besöksförbud är ett brott som faller under allmänt åtal.

2.3 Internationell utveckling

2.3.1 Statens positiva handlingsskyldighet

Enligt rättspraxis i Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har staten en positiv skyldighet att skydda privatpersoner från andra personers våld. Staten har en skyldighet att skapa en adekvat lagstiftning som skyddar personer från andra personers våld. Staten kan i vissa situationer ha en särskild skyldighet att vidta förebyggande åtgärder för att säkerställa en persons liv och fysiska integritet. I fall som gäller familjevåld eller våld i parrelationer har statens positiva handlingsskyldighet bedömts bland annat med stöd av artikel 2 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (rätt till liv), artikel 3 (förbud mot tortyr och omänsklig behandling) och artikel 8 (skydd för privat- och familjelivet).

I artikel 2 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna tryggas rätten till liv. Med stöd av artikeln har staten en skyldighet av allmän karaktär att vidta adekvata åtgärder för att skydda de människors liv som lyder under statens lagskipningsmakt. Staten är skyldig att i första hand skapa effektiva straffrättsliga bestämmelser för att förebygga brott mot personer samt ett juridiskt genomförandemaskineri för att bestraffa och förhindra brott mot sådana bestämmelser. Under vissa omständigheter kan det uppkomma en positiv skyldighet för myndigheterna att vidta förebyggande åtgärder då ett brottsligt beteende hotar en individs liv. Med beaktande av svårigheterna i polisarbetet i det moderna samhället, oförutsägbarheten i det mänskliga beteendet samt att de praktiska avgörandena måste göras inom ramen för prioritet och resurser ska skyldigheten dock tolkas på ett sätt som inte medför en omöjlig eller oproportionerlig börda för myndigheten. Artikeln förutsätter därmed inte att myndigheterna ska vidta åtgärder för alla eventuella faror som påstås hota livet. Uppkomsten av en sådan positiv skyldighet förutsätter att myndigheten visste eller borde ha vetat om en verklig och omedelbar fara som hotade individens liv vid tidpunkten i fråga, men att de försummade att vidta rimliga åtgärder inom sin behörighet som var nödvändiga för att undvika risken.

Enligt artikel 3 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna får ingen torteras eller behandlas eller bestraffas på ett omänskligt eller förnedrande sätt. Skyddet för privatlivet som avses i artikel 8 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna omfattar personlig integritet. Även med stöd av artikel 3 och 8 kan myndigheterna ha skyldighet att vidta förebyggande åtgärder för att skydda en person mot våld.

I fallet *Opuz mot Turkiet* (9.6.2009) hade ändringssökanden och dennes mor varit föremål för allvarligt familjevåld som ändringssökandens make hade riktat mot dem under en lång tid. Slutligen dödade ändringssökandens make sin makas mor. Ändringssökanden och dennes mor hade ett flertal gånger återkallat de begäranden om undersökning som de hade gjort till polisen, vilket alldeles uppenbart hade berott på mannens påtryckning. Myndigheterna hade avbrutit undersökningen och hade inte rätt ut orsakerna till att begärandena om undersökning återkallades. (punkt 143) Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna konstaterade att statens positiva handlingsskyldighet förutsätter förebyggande åtgärder av staten för att skydda en individ vars liv är i fara. Man kunde förvänta sig av myndigheterna att de vidtar sådana särskilda åtgärder som allvaret i situationen förutsätter för att skydda ändringssökandens mor, då brottsmisstanken gällde en person som hade en brottslig bakgrund med våldsbrott. Domstolen för de mänskliga rättigheterna konstaterade att som en sådan särskild åtgärd skulle åklagaren eller domstolen ha kunnat på eget initiativ fatta beslut om en skyddsåtgärd eller ett förbud mot att kontakta ändringssökandens mor eller närma sig denne eller ett på förhand fastställt område. (punkt 148) Domstolen för de mänskliga rättigheterna ansåg att artikel 2 och 3 hade kränkts, eftersom myndigheterna hade försummat att vidta förebyggande åtgärder för att skydda ändringssökanden och dennes mor från familjevåld.

Enligt människorättsdomstolens beslutspraxis har staten en förhöjd skyldighet att skydda utsatta personer, såsom barn och offer för familjevåld. Människorättsdomstolen har i sin beslutspraxis (till exempel *Talpis mot Italien*, 18.9.2017) ansett att man i bedömningen av en verklig och omedelbar risk ska beakta den särskilda familjevåldskontexten. I en sådan situation är det inte enbart fråga om en skyldighet att tillhandahålla allmänt skydd för samhället, utan framför allt om skyldigheten att beakta återkommande våldshändelser inom familjen.

Enligt artikel 5.1 i Istanbulkonventionen har parterna en negativ skyldighet att avhålla sig från allt våld mot kvinnor och att säkerställa att skyldigheten iakttas inom allt offentligt liv. Enligt 2 punkten har parterna en aktsamhetsplikt att aktivt förebygga, utreda, straffa och gottgöra våldshandlingar som faller inom ramen för denna konvention då våldsutövaren är en privat aktör som är oberoende av staten, dvs. en privatperson. Enligt förklaringspromemorian till konventionen beskriver innehållet i artikeln rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. I förklaringspromemorian hänvisas det till Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas avgörande i ärendet *Opuz mot Turkiet* (9.6.2009) som gällde familjevåld, där domstolen tillämpade aktsamhetsplikten.

2.3.2 Barnens ställning

Enligt artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 60/1991) ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt artikel 9 i konventionen ska konventionsstaterna respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Enligt artikel 12 i konventionen ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla rättsliga förfaranden som rör barnet. Artikel 19 förutsätter att konventionsstaterna vidtar alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld.

Enligt artikel 8.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna har var och en rätt att åtnjuta respekt för sitt familjeliv. Enligt artikel 8.2 får myndigheterna inte ingripa i familjelivet, förutom om en lag tillåter det eller om det är nödvändigt i det demokratiska samhället för att bland annat trygga andra människors rättigheter och friheter.

Att helt förhindra kontakten mellan ett barn och dess förälder är enbart möjligt i undantagsförhållanden. Skyddet för familjelivet förutsätter att kontakten begränsas endast i behövlig omfattning. Därför ska myndigheterna bedöma huruvida kontakten kan begränsas i en mindre omfattning, till exempel genom att förbjuda kontakten endast för en viss tid eller genom att tillåta övervakat umgänge (*Vojnity mot Ungern*, 12.2.2013, punkterna 41–43).

2.3.3 Elektronisk övervakning

Enligt artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna har var och en rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Enligt artikel 8.2 är det möjligt att ingripa i utövandet av denna rätt om en lag tillåter det eller om det är nödvändigt i det demokratiska samhället på grund av den nationella och allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välfärd eller för att förhindra oordning eller brott, eller för att skydda hälsa eller moral, eller för att trygga andra människors rättigheter och friheter. Enligt rättspraxis

vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna är skyddet för privatlivet ett omfattande begrepp som även omfattar fysisk och psykisk integritet.

Artikel 2 i det fjärde tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna skyddar rättigheten att fritt röra sig. Enligt artikel 2.1 har var och en som lagligen befinner sig inom en stats territorium rätt att fritt röra sig där och att fritt välja sin bostadsort. Enligt artikel 2.3 får utövandet av dessa rättigheter inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är angivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga av hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, för att upprätthålla den allmänna ordningen, för att förhindra brott, för att skydda hälsa eller moral eller för att skydda annans fri- och rättigheter. Inskränkningar i den fria rätten att röra sig ska stå i rätt proportion till sitt syfte.

De begränsningar som Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna fastställer för användningen av besöksförbud har utvärderats i en utredning som Nordiska ministerrådet lät göra och som utkom 2019 (Utredning om menneskeretlige rammer for kontakt- og opholdsforbud). I utredningen behandlas även fogandet av elektronisk övervakning till besöksförbud.

I utredningen konstateras det att enligt rättspraxis i Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna kan en skyddsåtgärd vara sådant frihetsberövande som avses i artikel 5 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna om åtgärden när dess karaktär, varaktighet, konsekvenser och genomförandesätt bedöms leder till att en persons rätt att fritt röra sig begränsas i den grad och med sådan kraft att det kan jämföras med fängelse eller 24 timmars husarrest. I fallet *Guzzardi mot Italien* ansågs dessa förutsättningar uppfyllas på grund av de mycket speciella omständigheterna i fallet (rätten att fritt röra sig begränsades till ett litet område och ringa sociala kontakter till omvärlden). I människorättsdomstolens rättspraxis har det ansetts att ett system där ett åläggande att bo i ett visst område var kopplat till särskild polisövervakning inte i sig föll inom tillämpningsområdet för artikel 5 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Människorättsdomstolen har ansett att även ett relativt kraftigt ingripande i en persons rätt att röra sig fritt faller inom tillämpningsområdet för artikel 2 i det fjärde tilläggsprotokollet som en begränsning av rätten att röra sig fritt. Människorättsdomstolen har ansett detta omfatta exempelvis anmälningsskyldighet, åläggande att stanna hemma nattetid och förbud att vara i kontakt med vissa personer. På grundval av detta anses det i utredningen att ett besöksförbud i princip inte ska anses utgöra sådant frihetsberövande som avses i artikel 5 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, oberoende av om elektronisk övervakning har kopplats till besöksförbudet eller inte (s. 43–44).

Beslut om besöksförbud innebär ett ingripande i privatlivet och ofta även i familjelivet som skyddas i artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Artikel 2 i det fjärde tilläggsprotokollet till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna är en specialbestämmelse (*lex specialis*) i förhållande till artikel 8, och därför behöver ställning inte tas separat till artikel 8. Skyddet för privatlivet och familjelivet som avses i artikel 8 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna ska dock beaktas i bedömningen enligt artikel 2.3 i fjärde tilläggsprotokollet, särskilt i nödvändighetsbedömningen (proportionalitetsbedömningen). (s. 44)

Den centrala bestämmelsen vid bedömningen av huruvida besöksförbudet uppfyller kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna är artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet. Oberoende av om besöksförbud meddelas allena eller förenat med elektronisk övervakning ingriper man genom åtgärden i rätten att röra sig fritt enligt artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet. Ingripandet ska därför uppfylla kraven i artikel 2.3 om laglighet, godtagbart syfte

och nödvändighet. Enligt människorättsdomstolens rättspraxis kan ett besöksförbud vara motiverat för att skydda andras rättigheter och friheter eller för att förebygga brott. (s. 44–45)

Artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna förutsätter att en bedömning görs från fall till fall på grundval av omständigheterna i enskilda fall, där det är centralt att man genom beslutet om besöksförbud inte ingriper i rätten att röra sig fritt i högre grad än vad som är nödvändigt för att skydda andras rättigheter eller friheter eller för att förebygga brott (*proportionalitetsprincipen*). Enligt utredningen är relevanta kriterier i denna bedömning, enligt människorättsdomstolens rättspraxis, bland annat karaktären och vikten av de orsaker som ligger till grund för besöksförbudet, karaktären och storleken av risken, förbudets tidsmässiga varaktighet, omfattningen av det område som är förbjudet enligt besöksförbudet samt huruvida personen i förväg har varnats om att ett visst beteende, såsom flera icke-önskade kontakter till den tidigare partnern eller brott mot besöksförbud, kan leda till att besöksförbud meddelas eller till elektronisk övervakning. I bedömningen ska det som helhet beaktas hur kraftiga begränsningarna rörande rätten att röra sig fritt är, inklusive om de medför begränsningar även i andra rättigheter som skyddas genom konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska det regelbundet bedömas om den risk som besöksförbudet baserar sig på fortfarande föreligger. En sådan bedömning ska kunna föras till domstol för behandling. (s. 45–47)

I utredningen anses det att kraven enligt konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna som gäller beslut om besöksförbud inte beror på enligt vilket förfarande beslutet fattas. Ett besöksförbud innebär alltid en begränsning av rätten att röra sig fritt och det ska uppfylla kraven i artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet (och i sällsynta fall kraven i artikel 5) oberoende av om besöksförbudet har meddelats genom ett straffrättsligt eller straffprocessrättsligt beslut eller ett förvaltningsbeslut. Artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet är den centrala bestämmelsen oberoende av om skyddsåtgärden fastställs genom förvaltningsförfarande eller före, under eller efter behandlingen av ett brottsärende, och oberoende av om personen har dömts för ett brott eller inte, samt oberoende av om beslutet om besöksförbud tas som en direkt följd av en brottsdom eller senare efter en brottsdom. (s. 47)

Enligt utredningen innebär fogandet av elektronisk övervakning till ett besöksförbud ett ingripande i skyddet för privatlivet för den som meddelats ett besöksförbud, vilket ökar intensiteten/kraften i begränsningen av rätten att röra sig fritt. Därför ökar kraven på vikten av den lagliga orsaken i bedömningen av proportionaliteten i begränsningen, omfattande i synnerhet arten och karaktären av risken för det brott eller de trakasserier som besöksförbudet grundar sig på. Intensiteten i ingripandet i skyddet för privatlivet kan dock minskas om elektronisk övervakning kopplas till besöksförbudet först efter att personen tidigare har varnats för att detta kommer att vara följden av om överträdelserna mot besöksförbudet fortsätter. (s. 50)

Den elektroniska övervakning som kopplas till besöksförbudet ska genomföras på så sätt att de nationella bestämmelserna innehåller garantier som tryggar att den elektroniska övervakningen är motiverad och inte överskrider vad som är nödvändigt. Bestämmelserna ska också säkerställa att den information som samlas om den som ställts under övervakning lagras på ett ändamålsenligt sätt och inte längre än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna betonar i sin rättspraxis om övervakning av personer var, hur och hur länge information lagras, vem som har tillgång till informationen och huruvida det finns nödvändiga förfaringsmässiga garantier för att hindra missbruk. (s. 50)

2.4 Bedömning av nuläget

2.4.1 Riskbedömning och åtgärder som förbättrar säkerheten

Det är viktigt med riskbedömning i fall av våld i nära relationer för att kunna identifiera offren med hög risk för att på nytt bli offer för våld och för att förebygga återkommande våld. Målet med den multiprofessionella riskbedömningsprocessen är att offret får hjälp och stöd så snabbt som möjligt och att en omfattande säkerhetsplan kan utarbetas för honom eller henne. Enligt polisens anvisningar ska polisen överväga beslut om besöksförbud i akuta situationer av våld i nära relationer och hänvisa offret till MARAK-verksamhetsmodellen eller någon annan verksamhetsmodell som är avsedd att skydda målsäganden eller förebygga våld (Polisstyrelsens anvisning om polisens verksamhet i fall av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor s. 10). Inom MARAK-verksamhetsmodellen bedöms risken för att våldet upprepas och en personlig säkerhetsplan utarbetas för offret. MARAK-verksamhetsmodellen används redan i relativt stor utsträckning och verksamheten utvecklas ytterligare i mer systematisk riktning.

Enligt socialvårdslagen ska socialtjänster som motsvarar stödbehovet som orsakas av familjevåld och våld i nära relationer och som är nödvändiga för klientens välbefinnande ordnas som kommunala socialvårdstjänster (11 § 5 punkten och 14 § 1 mom. 14 punkten i socialvårdslagen). I enskilda fall har man skaffat trygghetsanordningar åt dem som besöksförbud avses skydda samt vidtagit andra åtgärder som förbättrar säkerheten som kommunal socialservice.

Efter införandet av Nödcentralsverkets mobilapplikation 112 Suomi har behovet av trygghets-telefoner som ges till dem som skyddas genom besöksförbud minskat. Båda alternativen har en lokaliseringsegenskap. På motsvarande sätt som när en trygghetstelefon används förmedlas lokaliseringssuppgifterna om den som besöksförbudet avses skydda automatiskt till nödcentralen när applikationen används. Fördelen med applikationen är att den kan laddas ner till den egna mobiltelefonen, och den som besöksförbudet avses skydda behöver inte bära två telefoner med sig. Det finns dock hotsituationer där det inte är säkert för den som besöksförbudet avses skydda att använda telefonen. I dessa situationer är det ett tryggare alternativ för den som besöksförbudet avses skydda att använda en trygghetsanordning i armbandsformat, med vilken han eller hon mer omärkbart kan alarmera efter hjälp genom att trycka på larmknappen på armbandet under ärmen. Trots den tekniska utvecklingen finns det således behov av trygghetsarmband. Behovet av ett trygghetsarmband som ges till den som besöksförbudet avses skydda ska prövas från fall till fall.

I samband med att ett tillfälligt besöksförbud meddelas ska polisen eller åklagaren hänvisa den som besöksförbudet avses skydda till en multiprofessionell MARAK-riskbedömning eller någon annan motsvarande riskbedömning, där man bedömer risken för att allvarligt våld upprepas och gör en personlig säkerhetsplan för den som besöksförbudet avses skydda.

I fall av hot om allvarligt våld ska en omfattande säkerhetsplan utarbetas för den som besöksförbudet avses skydda, där man fallspecifikt bedömer vilka åtgärder som behövs för att förbättra säkerheten. Till den som besöksförbudet avses skydda ska vid behov skaffas en trygghetsanordning och andra åtgärder som förbättrar säkerheten ska vidtas som kommunal socialservice med stöd av 11 § 5 punkten i socialvårdslagen. Åtgärder i anslutning till boendet är till exempel förstärkning av dörrar och installation av förstärkta säkerhetslås och -kedjor. I säkerhetsplanen ska det ingå tillräckligt med servicevägledning och psykosocialt stöd.

2.4.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten

Enligt 11 § 2 mom. i den gällande lagen om besöksförbud förutsätter ett beslut om tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar förutom ett omedelbart och uppenbart behov av skydd också att det av vad som har framgått i ärendet kan dras slutsatsen att den som förbudet avses skydda, på grund av rädsla för den mot vilken förbudet avses gälla eller av andra orsaker inte själv förmår begära besöksförbud. I regeringens proposition (RP 144/2003 rd) föreslogs det att en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar ska kunna meddela tillfälligt besöksförbud, om behovet av skydd är uppenbart. Med anledning av grundlagsutskottets utlåtande preciserades ordalydelsen i bestämmelsen bland annat så att beslut om besöksförbud på tjänstens vägnar begränsas till sådana omständigheter där den som ska skyddas exempelvis inte förmår eller vågar begära besöksförbud (GrUU 8/2004 rd s. 3).

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har efter utfärdandet av de nuvarande bestämmelserna i sin beslutspraxis betonat statens positiva handlingsskyldighet för att skydda personer mot familjevåld eller våld i parrelationer. Människorättsdomstolen har bland annat i fallet Opuz mot Turkiet ansett att artiklarna 2 och 3 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna förutsätter särskilda åtgärder av staten för att förebygga våld. Människorättsdomstolens beslutspraxis anges närmare i avsnitt 2.3.1.

I artikel 52 i Istanbulkonventionen förutsätts det att de behöriga myndigheterna ges befogenheter att i situationer av överhängande fara, besluta om att den som utövar våld i hemmet under tillräckligt lång tid måste lämna den bostad som brottsoffret eller personen som riskerar att utsättas för våld bor i och att förbjuda förövaren att gå in i bostaden eller kontakta brottsoffret eller den person som riskerar att utsättas för våld. Säkerheten för brottsoffren eller de personer som riskerar att utsättas för våld ska prioriteras vid åtgärder som vidtas i enlighet med denna artikel. I förklaringspromemorian till konventionen konstateras det att den överhängande fara som avses i artikeln ska bedömas av de behöriga myndigheterna. Enligt förklaringspromemorian avses med överhängande fara en situation av våld i hemmet, där offrets kroppsliga integritet är i fara att bli kränkt eller den redan har kränkts och sannolikt kommer att kränkas på nytt.

GREVIO-expertgruppen som övervakar genomförandet av Istanbulkonventionen uppmanade i sina rekommendationer de finländska myndigheterna att intensifiera sina ansträngningar att öka användningen av tillfälliga besöksförbud. GREVIO fäste uppmärksamhet vid att ett tillfälligt besöksförbud inte får vara beroende av offrets vilja, utan ska meddelas omedelbart på tjänstens vägnar som en del av statens skyldighet att förhindra våld (Istanbulkonventionen artikel 5.2). GREVIO konstaterade att enligt artikel 52 i Istanbulkonventionen ska ett tillfälligt besöksförbud meddelas i situationer av överhängande fara. GREVIO ansåg att detta inte nödvändigtvis förutsätter risk för dödsfall eller annat allvarligt våld och att en så hög tröskel inte kan godtas. GREVIO konstaterade att syftet med tillfälliga besöksförbud är att säkerställa ett fysiskt avstånd mellan offret och förövaren. Tillfälliga besöksförbud är således en viktig faktor i förebyggandet och bekämpningen av våld i nära relationer och annan våld mot kvinnor.

Av polisens statistik framgår det att antalet tillfälliga besöksförbud som polisen meddelar är ringa. Polisen har årligen som mest meddelat cirka 300 tillfälliga besöksförbud och som minst cirka 200 under åren 2015–2021. Som mest har polisen meddelat cirka 50 tillfälliga besöksförbud avseende gemensam bostad per år och som minst cirka 20 per år under åren 2015–2021.

Med beaktande av människorättsdomstolens beslutspraxis rörande statens handlingskyldighet och kraven i Istanbulkonventionen bör bestämmelsen om beslut om tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar ändras på så sätt att det inte är en förutsättning för beslut på tjänstens

vägnar att den person som besöksförbudet avses skydda inte själv förmår begära ett besöksförbud. När skyddet av ett offer det kräver ska polisen meddela ett tillfälligt besöksförbud på eget initiativ. I dessa situationer ska polisen fungera som sökande av besöksförbud i tingsrätten. Myndigheternas praxis ska utvecklas så att även åklagar- eller socialmyndigheten oftare än nu verkar som sökande av besöksförbud i tingsrätten.

2.4.3 Hänvisning till tjänster för offer och förövare

Hänvisning till tjänster för offer

Enligt 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen har förundersökningsmyndigheten nu en skyldighet att fråga målsäganden om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en organisation som tillhandahåller stödtjänster för målsägande om målsäganden med stöd av 11 kap. 9 a § bedöms vara i behov av särskilt skydd eller om brottets natur eller målsägandens personliga omständigheter det i övrigt kräver. Om målsäganden samtycker till det ska förundersökningsmyndigheten förmedla kontaktuppgifterna utan ogrundat dröjsmål. I 11 kap. 9 a § i förundersökningslagen föreskrivs det om skyldigheten att göra en personlig bedömning av målsäganden för fastställandet av de särskilda skyddsbehoven. Genom paragrafen genomförs artikel 22 i offerdirektivet. Syftet med den personliga bedömningen av målsäganden är att identifiera målsägandens sårbarhet och behov av särskilt skydd samt att fastställa de särskilda åtgärder som målsäganden eventuellt behöver under förundersökningen eller rättegången. I enlighet med det som konstateras i förarbetena till bestämmelserna är våld i nära relationer en av brotts typerna som enligt artikel 22.3 i offerdirektivet kan medföra ett behov av särskilt skydd (RP 66/2015 rd, s. 46). Handbok för förfarandet vid bedömning av brottsoffers skyddsbehov (inrikesministeriets publikation 14/2016) ger detaljerade anvisningar om bedömningen av skyddsbehovet. Handboken är en del av anvisningen rörande upprättande av förundersökningsprotokoll. Enligt handboken ska behovet av särskilt skydd bedömas särskilt noggrant när det är fråga om våld i nära relationer och utgångsantagandet ska vara att särskilda skyddsåtgärder vidtas för offrets bästa (handboken s. 34). Förundersökningsmyndigheten ska således i princip hänvisa offret för våld i nära relationer till stödtjänster redan med stöd av bestämmelserna i 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen.

Enligt Polisstyrelsens anvisning om polisens verksamhet i fall som gäller familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor ska polisen alltid vid brott avseende familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor på eget initiativ fråga efter målsägandens samtycke till att dennes kontaktuppgifter förmedlas till en tjänsteleverantör som tillhandahåller stödtjänster för brottsoffer. I anvisningen fästs särskild uppmärksamhet vid att hänvisa offret till tjänster i akuta situationer. I anvisningen konstateras det att då våldet precis har inträffat är offret ofta i en särskilt sårbar ställning och då är det orimligt att förvänta sig att offret själv aktivt ska söka hjälp.

Även GREVIO-expertgruppen fäste i sin bedömningsrapport angående Finland uppmärksamhet vid hänvisning till stödtjänster enligt sina rekommendationer rörande besöksförbud. GREVIO uppmanade de brottsbekämpande myndigheterna att aktivt hänvisa offer till särskilda stödtjänster för kvinnor för att säkerställa att offren får stöd när de använder sin rätt till skyddsåtgärder.

När polisen meddelar ett tillfälligt besöksförbud som skydd för ett offer för våld i nära relationer efter att ett brott redan har begåtts, har polisen i princip en skyldighet att hänvisa till stödtjänster redan med stöd av ovan nämnda 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen. Det är dock viktigt att säkerställa att den person som ska skyddas alltid hänvisas till stödtjänster då polisen meddelar ett tillfälligt besöksförbud. Dessutom omfattar bestämmelsen om hänvisning till stödtjänster

enligt förundersökningslagen inte situationer där ett tillfälligt besöksförbud meddelas på grundval av ett hot om brott. Därför bör en bestämmelse om hänvisning till stödtjänster av den person som avses skyddas i samband med beslut om tillfälligt besöksförbud införas i lagen om besöksförbud. Dessutom bör information om stödtjänster för offer finnas tillgänglig även i tingsrätten.

Hänvisning till tjänster för förövare

I artikel 16 i Istanbulkonventionen förutsätts det att konventionsstaterna vidtar behövliga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, genom vilka man inför eller stöder program vars syfte är att lära familjevåldsförövare ett våldsfritt beteende i personrelationer för att förhindra att våldet upprepas och för att ändra den våldsamma beteendemodellen. GREVIO uppmanade i sina rekommendationer de finländska myndigheterna att använda alla tillgängliga metoder för att säkerställa ett omfattande deltagande i program avsedda för familjevåldsförövare som en metod att minska brottsåterfall. GREVIO konstaterade att i genomförandet av programmen ska offrens säkerhet, stödet och de mänskliga rättigheterna prioriteras.

I nuläget är det ganska knappt om tjänster som är avsedda för förövare av våld i nära relationer och tjänsteutbudet varierar i hög grad på olika håll i Finland. I en stor del av landet finns det inga tjänster alls. Tjänsterna tillhandahålls i regel av organisationer, och de verkar med projektfinansiering av social- och hälsoorganisationernas understödscentral (STEA).

I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering har finansiering anvisats för justitieministeriet för ett treårigt projekt för att effektivisera brottsförebyggandet. Genom finansieringen ökas antalet program avsedda för rehabilitering av våldsbrottslingar och sexualbrottslingar genom att bevilja statsunderstöd åt samfund som utför brottsförebyggande arbete. Utveckling av program avsedda för förövare av våld i nära relationer ingår som en separat åtgärd i Programmet för bekämpning av våld mot kvinnor 2020–2023 (JM publikationer 2020:15). Justitieministeriet beviljade Ensi- ja turvakotien liitto ry finansiering för projektet Turvallisille raiteille, där ett övergripande rehabiliteringsprogram byggs upp för förövare av våld i nära relationer, med hjälp av vilket återfallsbrottslighet förebyggs. I programmet som ska utvecklas fästs särskild uppmärksamhet vid tjänstehänvisning för offret, barnen och närstående samt vid riskbedömning. Vid sidan om rehabiliteringsprogrammet bygger man upp en modell för multi-professionellt nätverksarbete som ska stödja rehabiliteringens framskridande och upprätthålla resultaten. I nätverkssamarbetet utnyttjas den goda praxisen från MARAK-arbetet som redan är i bruk i Finland. Samarbetspartner inom projektet är ett omfattande nätverk av representanter från brottspåföljdsområdet, Ensi- ja turvakotien liittos medlemsorganisationer, nätverket av nyckelpersoner inom våldsarbete samt social-, mentalvårds- och missbrukstjänsterna. Som en del av bekämpningsprogrammet utarbetas kvalitetskriterier och en modellering av tjänstestyrningen för de program som finansieras. I kriterierna beaktas bland annat offrets säkerhet och de mänskliga rättigheterna, generationsöverskridande våld och våldsbegreppets mångfald.

Enligt polisens anvisning ska polisen redan nu i alla situationer av familjevåld och våld i nära relationer samt våld mot kvinnor även beakta hänvisning till tjänster för den brottsmisstänkte bland annat i samband med att ett tillfälligt besöksförbud meddelas. För det arbete som görs med våldsförövare och för hänvisning av förövare från polisen till tjänster har man också utvecklat verksamhetsmodellen Katkaise väkivalta. Enligt modellen förmedlar polisen våldsförövarens kontaktuppgifter till ett våldsavbrytande program, varifrån kontakt tas till förövaren och denne motiveras att delta i verksamheten.

För att förbättra offrens säkerhet är det viktigt att effektivisera hänvisningen av förövare till tjänster i samband med besöksförbudsärenden. Eftersom tjänster avsedda för förövare av våld i

nära relationer inte är tillgängliga heltäckande i landet föreslås det i lagen om besöksförbud inte i detta skede någon motsvarande bestämmelse om hänvisning till tjänster för de som meddelats besöksförbud, som det föreslås för dem som besöksförbudet avses skydda. Det är dock skäl att komplettera lagen om besöksförbud på så sätt att polisen i samband med beslut om tillfälligt besöksförbud ska informera den som meddelats besöksförbud om de tillgängliga tjänsterna för förövare. Eftersom ett besöksförbud även kan begäras direkt från tingsrätten ska information om dessa tjänster även finnas tillgänglig i tingsrätten.

2.4.4 Juridisk hjälp

Med stöd av rättshjälpslagen kan en person få rättshjälp och ett rättegångsbiträde för behandlingen av ett besöksförbudsärende helt eller delvis ur statens medel. Rättshjälp beviljas endast personer som på grund av sin ekonomiska ställning inte själva förmår betala de utgifter som krävs för skötseln av ärendet.

Enligt de förutsättningar som föreskrivs i 2 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) kan målsäganden i ett brottmål förordnas ett rättegångsbiträde bland annat i mål som gäller våld i nära relationer och allvarligt brott mot liv, hälsa eller frihet. Med stöd av 3 punkten kan ett rättegångsbiträde förordnas i ett mål som gäller brott mot liv, hälsa eller frihet om ett förordnande ska anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. Med stöd av bestämmelsen kan ett rättegångsbiträde förordnas för ett offer som på grund av sina personliga egenskaper eller förhållanden eller något motsvarande skäl har ett särskilt behov av ett rättegångsbiträde (RP 271/2004 rd, s. 37). Rättegångsbiträdets arvode betalas i sin helhet ur statens medel. Förordnandet av rättegångsbiträdet beror inte på målsägandens ekonomiska ställning.

I hovrättspraxis har sökande av besöksförbud förordnats rättegångsbiträde enligt 2 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål i ärende som gäller beslut om besöksförbud då grunden för begäran om besöksförbud har varit våld i nära relationer och då sökanden har haft rätt till ett rättegångsbiträde för förundersökningen på grundval av nämnda bestämmelse (VaaHO 2004:8). Högsta domstolen har senare i sitt avgörande HD 2021:78 ansett att den som besöksförbudet avses skydda inte kunde förordnas ett rättegångsbiträde i ett besöksförbudsärende med stöd av 2 kap. 1 a § 2 punkten i lagen om rättegång i brottmål. I ett besöksförbudsärende är det inte fråga om ett brottmål som drivs av en åklagare enligt bestämmelsen (se RP 41/1998 rd, s. 20 och 25). I tolkningen av bestämmelsens tillämpningsområde är ordalydelsen utgångspunkten. Enligt Högsta domstolen har en tolkning som utvidgar bestämmelsens tillämpningsområde inte sådant stöd i de grundläggande och mänskliga rättigheterna eller i de internationella avtal som preciserar dem att den kan vara motiverad med avseende på genomförandet av en rättvis rättegång.

Det är viktigt att ett offer för ett allvarligt brott mot liv, hälsa eller frihet, som har ett särskilt behov av att få ett rättegångsbiträde för brottmålet, får ett biträde oberoende av sin ekonomiska ställning även för besöksförbudsärendet. Lagen om besöksförbud ska därför kompletteras med bestämmelser om förordnande av biträde.

För att göra besöksförbudet effektivare föreslås i propositionen en möjlighet att i de mest allvarliga fallen besluta om ett elektroniskt övervakat besöksförbud. För den som meddelats besöksförbud avses ett elektroniskt övervakat besöksförbud motsvara det nuvarande förstärkta reseförbudet till sitt tekniska genomförandesätt och begränsningarna av de grundläggande rättigheterna. Förstärkt reseförbud kan också användas för att skydda offret genom att fastställa ett område dit den misstänkte inte får komma. Den som meddelas ett förstärkt reseförbud har med

stöd av den gällande lagen rätt till en försvarare som betalas ur statens medel, eftersom ett förstärkt reseförbud meddelas som ett alternativ till häktning i häktningsförhandlingen. Det är motiverat att även en person för vilken det yrkas om ett beslut om ett elektroniskt övervakat besöksförbud, som lika kraftigt ingriper i de grundläggande rättigheterna, ska ha rätt till ett biträde som betalas ur statens medel. Därvid påverkas inte rättigheten att få ett biträde som betalas ur statens medel av i vilket förfarande kravet på beslut om elektronisk övervakning behandlas.

2.4.5 Rättegångsavgift

Ärenden enligt lagen om besöksförbud blev avgiftsbelagda från och med början av 2016 då den nya lagen om domstolsavgifter trädde i kraft. Enligt lagen om domstolsavgifter tas en rättegångsavgift på 270 euro ut i tingsrätten och hovrätten av den som ansöker om besöksförbud. Ingen rättegångsavgift tas dock ut om domstolen meddelar besöksförbud. Enligt förarbetena till lagen var syftet att främja prövningen vid begäran om besöksförbud och att minska ansökningar som gjorts i okynnesavsikt, vilka till exempel kunde förekomma i vårdnadstvister (RP 29/2015 rd, s. 29). Syftet var dock inte att höja tröskeln för begäran om besöksförbud i fall där sökandens liv eller hälsa var hotad (LaUB 2/2015 rd, s. 4).

I artikel 53.2 i Istanbulkonventionen förutsätts det att besöksförbud eller skyddsbestämmelser kan användas för direkt skydd utan att orsaka offret någon oskäligen ekonomisk eller administrativ börda. Enligt förklaringspromemorian till konventionen får sökandens avgifter för behandlingen i domstol, som mest sannolikt faller på offret att betala, inte medföra en oskäligen ekonomisk börda som hindrar offret från att begära ett besöksförbud eller skyddsbestämmelser. GREVIO-expertgruppen konstaterade i sin bedömningsrapport angående Finland att en orsak till den ringa mängden besöksförbud kan vara att offret har en ekonomisk risk vid begäran om besöksförbud. Befrielse från rättegångsavgiften ges endast om begäran bifalls eller om offret är berättigat till rättshjälp. GREVIO ansåg att många offer för våld i nära relationer och förföljelse därmed orsakas en sådan oskäligen ekonomisk eller administrativ börda som är förbjuden enligt artikel 53.2 i Istanbulkonventionen.

Efter att avgiften trädde i kraft har antalet besöksförbudsärenden som blivit anhängiga i tingsrätten minskat med över en tredjedel. År 2012–2015 var antalet ansökningar om besöksförbud årligen över 3 000. År 2021 var antalet ansökningar om besöksförbud färre än 2 000. Under åren 2012–2021 varierade andelen godkända ansökningar om besöksförbud av alla ansökningar om besöksförbud mellan 35 och 50 procent årligen och de avslagna ansökningarnas andel var 10–15 procent. Andelen avskrivna ansökningar har hela tiden varit stor, 40–50 procent per år.

Efter att avgiften trädde i kraft har mängden godkända ansökningar om besöksförbud klart minskat. År 2012–2015 godkändes årligen cirka 1 200–1 400 ansökningar om besöksförbud. År 2021 var antalet godkända ansökningar lite fler än 600. Eftersom antalet hemlarm om familjevåld och våld i nära relationer eller i anknytning till dessa inte har minskat under denna tid kan den betydande minskningen i antalet godkända ansökningar om besöksförbud inte förklaras med att behovet av besöksförbud skulle ha minskat. Man kan därmed sluta sig till att ett betydande antal offer för våld i nära relationer har låtit bli att begära ett besöksförbud på grund av den ekonomiska risk som är förknippad med begäran om besöksförbud. Även om detta inte har varit lagstiftarens avsikt har avgiften inte enbart minskat antalet ansökningar som görs med ringa övervägande, utan tröskeln att begära ett besöksförbud har de facto även höjts i de fall där det skulle ha behövts ett besöksförbud för att skydda offret. Av denna anledning är det motiverat att göra begäran om besöksförbud avgiftsfri så att ingen avgift uppbärs ens i de fall då begäran avslås.

Man kan ingripa i ogrundade begäranden om besöksförbud genom bestämmelserna om ersättning av rättegångskostnader i den gällande lagen om besöksförbud. Enligt 14 § är huvudregeln att parterna själva svarar för de kostnader som orsakas av behandlingen av besöksförbudsärendet. Av vägande skäl kan den part som förlorat emellertid av domstolen åläggas att helt eller delvis betala motpartens skäliga rättegångskostnader. I undantagsfall är det inte skäligt att den part som vunnit ärendet inte skulle få ersättning för sina rättegångskostnader. Bestämmelsen kan bland annat tillämpas då det är klart att begäran om besöksförbud har gjorts endast i okynnesavsikt. (RP 41/1998 rd, s. 25)

2.4.6 Barnens ställning

GREVIO-expertgruppen ansåg i sin bedömningsrapport angående Finland att det är en oroväckande praxis att undantag från besöksförbud tillåts för kontakter med barnen. GREVIO påminde om att omedelbara besöksförbud och skyddsbestämmelser är redskap för att skapa ett mycket nödvändigt avstånd, både fysiskt och psykiskt, till en våldsam make. Att tillåta kontakter till barnen, liksom att ålägga maken som är föremål för våld att främja genomförandet av umgängesrätten, äventyrar uppnåendet av målet med förbudet. Som tillfälliga åtgärder för att säkerställa offrets säkerhet ska förbuden vara ovillkorliga och skyddet ska inte äventyras genom föräldrarättigheter.

Om en förälder meddelas besöksförbud för att skydda dennes barn har den förälder som meddelats besöksförbud i princip inte rätt att träffa barnet eller i övrigt hålla kontakt med det under tiden besöksförbudet gäller. Om grunden för besöksförbudet är hot om våld eller allvarliga trakasserier förutsätter säkerställandet av barnets säkerhet i princip att undantag inte beviljas från besöksförbudet för kontakt mellan barnet och föräldern. När innehållet i besöksförbudet övervägs ska barnets bästa beaktas i första hand. Barnets åsikt ska utredas i enlighet med 6 § 3 mom. i grundlagen och artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter.

Ett beslut om besöksförbud som fattas för att skydda endast en förälder har ingen rättslig inverkan på vårdnaden eller umgängesrätten avseende gemensamma barn som den som meddelats besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda har. I enlighet med den grundläggande utgångspunkten för besöksförbud gäller kontaktförbudet endast den person för vars skydd besöksförbudet har meddelats. Det finns ingen anledning att avstå från denna grundläggande riktlinje, eftersom det i ett besöksförbudsärende inte går att utreda barnets vårdnad, boende och umgängesrätt på det sätt som förutsätts i barnvårdnadslagen. (se RP 144/2003 s. 21 och LaUB 2/2004 s. 4) Besöksförbudet ska dock beaktas som en aspekt när ordnandet av vårdnaden om barnet och umgängesrätten i enlighet med barnets bästa bedöms. Enligt 10 § i barnvårdnadslagen ska ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt framför allt avgöras enligt vad som är bäst för barnet. När avgörandet tas ska man bland annat beakta skyldigheten enligt 1 § 2 mom. att skydda barnet mot våld, i vilken även ingår skyldigheten att skydda barnet mot våld mellan makarna, som inte direkt riktas mot barnet (RP 88/2018 s. 35 och 56).

Barnets umgängesrätt inverkar på ett besöksförbud som enbart avses skydda en förälder på två sätt: 1) kontakt mellan den som meddelats ett besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda för att avtala om umgänget och umgängesarrangemangen och 2) möten mellan den som meddelats ett besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda i samband med genomförandet av umgänget (hämta barnet från den förälder som besöksförbudet avses skydda och föra barnet tillbaka dit).

I förarbetena till 3 § om förbudets innehåll i lagen om besöksförbud konstateras det att kontakter som är nödvändiga avseende umgängesarrangemangen avses vara tillåtna med stöd av 4 mom. Kontakterna kan bryta mot besöksförbudet om de är återkommande och syftet med dem snarare

är att trakassera eller hota i stället för att de facto avtala om umgänget med barnen (RP 144/2003 rd, s. 21). Högsta domstolen konstaterade i sitt avgörande HD 2019:50 att bestämmelsen i 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud gäller oförutsedda situationer och därmed inte kan tillämpas på säkerställande av regelbunden kontakt mellan barnet och föräldern.

Kontakter mellan föräldrarna under tiden besöksförbudet gäller är problematiskt med avseende på säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda och effektiviteten av besöksförbudet. Undantagsbestämmelsen i 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud bör preciseras på så sätt att den inte gäller förutsägbara kontakter gällande barnen, såsom kontakter för att avtala om umgänge och umgängesarrangemang. Det ska vara tillåtet att ta kontakt endast av en sådan särskild anledning som inte har kunnat beaktas när besöksförbudet meddelades.

När det behövs för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda ska kontakterna angående umgänget arrangeras så att föräldrarna inte har direkt kontakt med varandra. Kontakter för att avtala om umgänge och umgängesarrangemang ska till exempel ske via socialmyndigheten. Om det behövs för att avvärja hotet om våld gentemot en förälder ska umgänget med barnet inledas och avslutas under övervakning (övervakade byten).

2.4.7 Övervakning av besöksförbud

Angående övervakningen av iakttagandet av besöksförbud fäste GREVIO-expertgruppen uppmärksamhet vid möjligheten att använda elektroniska anordningar, såsom larmanordningar (attack alarms), regelbundna kontroller av offrets säkerhet per telefon samt uppföljande möten med förövarna för att förklara innehållet i besöksförbudet och följderna av en överträdelse.

I Finland är det inte möjligt att övervaka iakttagandet av ett besöksförbud elektroniskt. I Finland används elektronisk övervakning numera huvudsakligen i övervakningen av brottspåföljder. Enligt den gällande lagstiftningen kan elektronisk övervakning användas bland annat för att övervaka samhällspåföljder, såsom ett övervakningsstraff och övervakad frihet på prov, samt beviljade tillstånd att avlägsna sig från fängelset. År 2019 togs elektroniskt övervakade tvångsmedel, förstärkt reseförbud och häktningsarrest i bruk som alternativ till häktning. Innan straff utdöms kan domstolen meddela ett förstärkt reseförbud för den misstänkte. Efter en dom om ovillkorligt fängelsestraff kan domstolen besluta om häktningsarrest för den dömda i stället för att häkta eller hålla denne fängslad.

Den teknik som används för elektronisk övervakning i Finland gör det möjligt att kontinuerligt lokalisera var den övervakade befinner sig, men också att säkerställa att den övervakade inte vistas eller rör sig på ett visst område eller i närheten av fastställda personer. I ett beslut om reseförbud kan den brottsmisstänkte bland annat åläggas att inte vistas eller röra sig på ett visst område eller att inte kontakta vissa personer, såsom till exempel målsäganden (5 kap. 2 § i tvångsmedelslagen). Om den misstänkte meddelas förstärkt reseförbud övervakas även dessa skyldigheter genom elektroniska anordningar (5 kap. 1 a § i tvångsmedelslagen). På motsvarande sätt kan den som ålagts häktningsarrest förpliktas att inte vistas eller röra sig på ett visst område eller att inte kontakta till exempel målsäganden (2 kap. 12 b § i tvångsmedelslagen) och iakttagandet av dessa skyldigheter övervakas elektroniskt (2 kap. 12 d § i tvångsmedelslagen). I förarbetena konstateras det om elektronisk övervakning som alternativ till häktning att även brottsoffret ska beaktas till exempel genom att fastställa särskilda begränsningar i friheten att röra sig för den som övervakas för att skydda offret eller genom att meddela offret om förövaren har brutit mot en eventuell begränsning av friheten att röra sig (RP 252/2016 rd s. 27).

Elektronisk övervakning av besöksförbud används bland annat i Sverige och Norge. I båda länderna kan elektronisk övervakning under vissa förutsättningar kopplas till förbud som motsvarar

det utvidgade besöksförbudet i Finland, där man i beslutet om besöksförbud fastställer de områden som den som meddelats besöksförbud inte får vistas eller röra sig i.

Effektiviteten av besöksförbud kan förbättras genom att införa elektronisk övervakning av besöksförbud. Den som meddelats elektroniskt övervakat besöksförbud ska kunna lokaliseras och det ska gå att följa upp var denne rör sig. Genom elektronisk övervakning av ett utvidgat besöksförbud är det möjligt att övervaka att den övervakade inte vistas eller rör sig i ett område som förbjudits i beslutet om besöksförbud. Genom elektronisk övervakning avses det inte vara möjligt att förhindra att den övervakade trots övervakningen bryter mot det utvidgade besöksförbudet. Genom övervakningen kan man således inte garantera säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Trots detta är det motiverat att införa elektronisk övervakning av besöksförbud, eftersom den kan minska överträdelserna mot besöksförbud och öka säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda.

Med hjälp av den elektroniska övervakningen får polisen information om att den som meddelats utvidgat besöksförbud har brutit mot förbudet genom att vistas eller röra sig i det förbjudna området. Detta kan möjliggöra ett snabbt ingripande i situationen av polisen. Med hjälp av den elektroniska övervakningen kan den som besöksförbudet avses skydda varnas i förväg om att den övervakade närmar sig honom eller henne. Elektronisk övervakning ökar risken att åka fast för den person som bryter mot besöksförbudet och genom övervakningen fås bevis på överträdelserna mot besöksförbudet. Elektronisk övervakning påverkar således den som ställs under övervakning på ett förebyggande sätt beträffande brott mot besöksförbud. Man kan anta att möjligheten att vid behov effektivisera ett besöksförbud med elektronisk övervakning även verkar förebyggande på andra personer som meddelats besöksförbud.

2.4.8 Brott mot besöksförbud

Brott mot skyldigheter i anknytning till elektronisk övervakning

Dagens teknik möjliggör elektronisk övervakning av besöksförbud på så sätt att den som meddelats besöksförbud kan lokaliseras i realtid och dennes rörelser kan följas upp. Den nuvarande tekniken möjliggör dock inte elektronisk övervakning utan medverkan av den som meddelats besöksförbud. Genomförandet av övervakningen förutsätter att den som meddelats besöksförbud innehar eller bär på sig de anordningar som används för övervakningen, ser till att de hålls funktionsdugliga samt hanterar dem omsorgsfullt och följer anvisningarna om hur de ska användas. Den som meddelats besöksförbud kan förhindra genomförandet av övervakningen till exempel genom att lösgöra eller ha sönder övervakningsbandet eller genom att försumma sin skyldighet att ha lokaliseringstelefonen med sig och regelbundet ladda den.

Motsvarande elektroniska övervakningsteknik används i dagens läge för övervakning av brottspåföljder och tvångsmedel. Även för dessa kräver genomförandet av elektronisk övervakning medverkan av den övervakade. Elektronisk övervakning av brottspåföljder används som alternativ till fängelsestraff som påföljd. Elektroniskt övervakade tvångsmedel, häktningsarrest och reseförbud, används som alternativ till häktning. Det ligger i den övervakades intresse att den elektroniska övervakningen lyckas, eftersom elektronisk övervakning är en lindrigare påföljd än fängelse eller häktning som är alternativen. Den som ska övervakas kan av denna anledning antas vara motiverad att medverka till att den elektroniska övervakningen av brottspåföljden eller tvångsmedlet lyckas. Eftersom ett besöksförbud inte meddelas i stället för ett fängelsestraff eller som alternativ till ett sådant är ett elektroniskt övervakat besöksförbud inte förknippat med motsvarande hot om en strängare påföljd ifall den som meddelats besöksförbud inte iakttar övervakningsvillkoren.

Syftet med elektroniskt övervakade besöksförbud avses vara att effektivisera besöksförbudet och öka säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Syftet med elektronisk övervakning förverkligas inte om den som meddelats besöksförbud inte medverkar till att övervakningen tas i bruk eller genomförs eller inte iakttar sina skyldigheter i anknytning till övervakningen. Elektroniskt övervakade besöksförbud avses kunna användas om det är nödvändigt för att avvärja hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. För att elektronisk övervakning ska kunna genomföras och säkerheten ökas genom övervakning för den som besöksförbudet avses skydda ska brott mot skyldigheterna i anknytning till elektronisk övervakning göras straffbara genom lag. Bestämmelsen angående brott mot besöksförbud i 16 kap. 9 a § i strafflagen avses bli kompletterad på så sätt att också den som meddelats besöksförbud och som bryter mot sina skyldigheter enligt avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen ska kunna dömas för brott mot besöksförbud. Med beaktande av den allvarliga fara för liv eller hälsa som orsakas den som besöksförbudet avses skydda i dessa situationer kan det inte anses motiverat att utfärda bestämmelser om lindrigare medel att säkerställa iakttagandet av skyldigheterna i anknytning till övervakningen. Det finns således ett vägande samhälleligt behov av straffbarhet genom lag.

Längden på straffprocessen angående brott mot besöksförbud

De genomsnittliga behandlingstiderna för brottmål som gäller brott mot besöksförbud är långa. Enligt domstolarnas arbetsstatistik har behandlingen av brott mot besöksförbud, från att polis-anmälan gjorts till tingsrättens slutliga avgörande, varat i genomsnitt över ett år under de senaste åren. I dessa brottmål som inkommit till domstolen för behandling har förundersökningsskedet varat i genomsnitt ungefär ett halvår.

Syftet med besöksförbud är att förebygga brott och hotfulla situationer samt att öka säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Genom hot om straff i anknytning till brott mot besöksförbud strävar man efter att förebygga brott mot besöksförbud. För förverkligandet av dessa syften är det viktigt att man ingriper effektivt i brott mot besöksförbud och reagerar så snabbt som möjligt på brott mot besöksförbud efter att det har skett. Undersökningar har visat att genom polisens snabba ingripande i brott mot besöksförbud kan även brott mot besöksförbudet i framtiden minskas (Rantala m.fl., Kaltevilla pinnalla s. 249).

I dagens läge är det typiskt att man i ett brottmål behandlar flera brott mot besöksförbud. Ett besöksförbud förlorar sin effektivitet och skyddar inte offret om förbudet kan överträdas upprepade gånger utan att myndigheterna ingriper i överträdelserna. Även genom reseförbud kan motsvarande bestämmelser som skyddar offret utfärdas som genom besöksförbud, såsom att ålägga den som meddelats förbud att inte vistas eller röra sig på ett visst område eller inte kontakta offret. Till skillnad från brott mot besöksförbud orsakar brott mot reseförbud snabbt påföljder för den som meddelats reseförbud efter överträdelserna.

Nuvarande elektroniskt övervakade straffpåföljder och tvångsmedel används som alternativ till fängelse eller häktning, varför det ligger i den övervakades intresse att medverka till att den elektroniska övervakningen lyckas. Eftersom ett elektroniskt övervakat besöksförbud inte skulle vara förknippat med motsvarande hot om en strängare påföljd ifall den som meddelats besöksförbud inte iakttar övervakningsvillkoren, förutsätts det att brott mot skyldigheterna i anknytning till elektronisk övervakning blir straffbara enligt lag för att elektroniskt övervakade besöksförbud ska fungera. Effektiviteten av elektronisk övervakning och skyddet av offret förutsätter att en polispatrull i brådska ordning skickas till platsen i akuta situationer ifall förbudet eller skyldigheterna i anknytning till övervakningen överträds. För att elektronisk övervakning

ska vara effektiv och skydda offret ska förutom att larmuppsdrag sköts brådsnande också brottmål som gäller brott mot besöksförbud behandlas i brådsnande ordning.

Enligt 6 § 3 mom. i lagen om besöksförbud ska ett ärende som gäller besöksförbud behandlas skyndsamt. Kravet på skyndsamt behandling gäller begäran om besöksförbud och med stöd av hänvisningsbestämmelsen i 16 § även upphävande och ändring av besöksförbud. För att förbättra effektiviteten av besöksförbud bör även behandlingen av brottmål som gäller brott mot besöksförbud regleras som skyndsamt. Det är dock inte ändamålsenligt att enskilda ringa gärningar behandlas i brådsnande ordning, om inte skyddet av offret eller säkerställandet av effektiviteten i besöksförbudet förutsätter det.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att förbättra effektiviteten av besöksförbud, minska överträdelseerna mot besöksförbud och i synnerhet öka säkerheten för offer för våld i nära relationer.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten

Lagen om besöksförbud föreslås bli ändrad så att en anställningsberättigad tjänsteman på eget initiativ ska meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart. Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av en anställningsberättigad tjänsteman avses således inte längre förutsätta att den person som förbudet avses skydda själv inte förmår begära ett besöksförbud. Syftet är att sänka tröskeln för beslut om besöksförbud på initiativ av en anställningsberättigad tjänsteman och att främja användningen av tillfälliga besöksförbud för att skydda offret i situationer där offrets liv eller hälsa är i omedelbar fara.

4.1.2 Hänvisning till tjänster för offer och förövare

Hänvisningen till stödtjänster ska göras effektivare i ärenden som gäller besöksförbud. Enligt förslaget ska bestämmelser om hänvisning av den som besöksförbudet avses skydda till stödtjänster utfärdas i lagen om besöksförbud. Polisen eller åklagaren ska i samband med beslut om tillfälligt besöksförbud förmedla kontaktuppgifterna för den som besöksförbudet avses skydda till en aktör som tillhandahåller stödtjänster, om den som besöksförbudet avses skydda samtycker till det. Polisen eller åklagaren avses dessutom ha en skyldighet att informera den som meddelats besöksförbud om de tillgängliga stödtjänsterna.

4.1.3 Juridisk hjälp

Med stöd av rättshjälpslagen kan den som ansöker om ett besöksförbud förordnas ett biträde för besöksförbudsärendet, om sökanden är berättigad till rättshjälp på grundval av sin ekonomiska ställning. Enligt förslaget ska domstolen kunna förordna ett biträde för den som ansöker om besöksförbud oberoende av sökandens ekonomiska ställning om ansökan grundar sig på ett brott mot sökandens liv, hälsa eller frihet. En förutsättning enligt förslaget är dessutom att det är motiverat att förordna ett biträde med beaktande av hur allvarligt brottet är, sökandens personliga förhållanden och andra omständigheter.

I ett ärende som gäller ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska den som enligt begäran ska meddelas besöksförbud ha rätt att på sin begäran få ett biträde som betalas ur statens medel.

4.1.4 Avgiftsfrihet i besöksförbudsärende

Enligt den gällande lagen om domstolsavgifter är begäran om besöksförbud avgiftsfri om begäran bifalls. Lagen om domstolsavgifter avses bli ändrad så att ärenden enligt lagen om besöksförbud i fortsättningen alltid ska vara avgiftsfria. Ingen avgift uppbärs av den som ansöker om besöksförbud ens i sådana fall att ansökan avslås eller ärendet avskrivs.

4.1.5 Precisering av undantagsbestämmelsen om kontakt

Undantagsbestämmelsen om nödvändiga kontakter som sker under tiden ett besöksförbud gäller avses bli preciserad. Enligt förslaget ska det vara tillåtet att ta kontakt endast av en sådan särskild anledning som inte har kunnat beaktas när besöksförbudet meddelades.

4.1.6 Elektroniskt övervakat besöksförbud

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska enligt förslaget implementeras som ett nytt sätt att skydda en person i livsfara eller hälsofara. Domstolen avses på yrkan av en anhållningsberättigad tjänsteman kunna bestämma att ett utvidgat besöksförbud ska förenas med elektronisk övervakning om det är nödvändigt med elektronisk övervakning för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. En förutsättning avses dessutom vara att den elektroniska övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud avses kunna fastställas för högst sex månader. Om förutsättningarna för fastställande av teknisk övervakning fortsättningsvis uppfylls ska det elektroniskt övervakade besöksförbudet kunna förnyas. Förbudet avses kunna förnyas för högst tre månader åt gången. Ett utvidgat besöksförbud kan i nuläget meddelas för högst ett år och för högst två år när det förnyas. Om teknisk övervakning kopplas till ett utvidgat besöksförbud begränsas de grundläggande rättigheterna för den som meddelats besöksförbud avsevärt mer än vid ett utvidgat besöksförbud. Därför är det motiverat att maximitiden för ett elektroniskt övervakat besöksförbud är kortare än för ett utvidgat besöksförbud som inte är förknippat med elektronisk övervakning.

Elektronisk övervakning av besöksförbud kan tekniskt genomföras med hjälp av GPS/GNSS-lokaliseringsteknik. I nuläget används elektronisk övervakning baserad på GPS-lokalisering i genomförandet av övervakad frihet på prov, i övervakningen av fångar placerade i civila arbeten eller i extern verksamhet och fångar med studietillstånd som studerar utanför fängelset samt i övervakningen av fångars tillstånd att avlägsna sig från fängelset och under övervakningstiden för kombinationsstraff. Dessutom används elektronisk övervakning i övervakningen av häktningsarrest och förstärkt reseförbud.

För den som meddelats ett elektroniskt övervakat besöksförbud installeras ett övervakningsband vid vristen, handleden eller midjan. Dessutom ska den övervakade bära med sig en GPS/GNSS-lokaliseringstelefon, med hjälp av vilken denne kan lokaliseras. Om avståndet mellan övervakningsbandet och lokaliseringstelefonen blir för stort går det ett larm till övervakningssystemet. Genom att bandet används kan man fastställa identiteten på den som bär lokaliseringstelefonen. Genom kombinationen band och lokaliseringstelefon är det således möjligt att reda ut den övervakades exakta position och följa den övervakades rörelser i realtid. I övervakningssystemet

avses det vara möjligt att vid behov lokalisera den övervakade genom att använda en GSM-anslutning i stället för en GPS/GNSS-anslutning.

Det område som har fastställts i avgörandet om utvidgat besöksförbud, inom vilket det är förbjudet att vistas för den som meddelats besöksförbud, avses bli programmerat i övervakningssystemet. Om den som meddelats besöksförbud rör sig i det förbjudna området går det automatiskt ett larm till systemet. Systemet avses också alarmera om den som meddelats besöksförbud lösgör eller har sönder övervakningsbandet så att övervakningen hindras. Den som besöksförbudet avses skydda ska enligt förslaget ha möjlighet att, om han eller hon så önskar, få en anordning för övervakning, varvid även den som ska skyddas får ett larm om den som meddelats besöksförbud rör sig i det förbjudna området eller övervakningen hindras.

Införande och genomförande av elektronisk övervakning av besöksförbud förutsätter medverkan av den som meddelats besöksförbud. Den som meddelats besöksförbud ska tillåta att övervakningsbandet sätts fast, bära med sig lokaliseringstelefonen under hela tiden den elektroniska övervakningen varar och ladda den regelbundet. De GPS-lokaliseringstelefoner som används i den nuvarande övervakningen av straffpåföljder måste laddas varje dag. Enligt förslaget ska bestämmelser utfärdas om en skyldighet för den som meddelats besöksförbud att se till att övervakningsanordningarna hålls funktionsdugliga, hantera dem omsorgsfullt och följa anvisningarna om hur de ska användas.

Tillsyn över efterlevnaden av det elektroniskt övervakade besöksförbudet, liksom även av andra besöksförbud, avses vara polisens ansvar. Den tekniska övervakningen av ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska dock Brottspåföljdsmyndigheten ansvara för enligt förslaget. Den tekniska övervakningen avses bli ordnad på motsvarande sätt som det i nuläget är ordnat beträffande förstärkta reseförbud. För den tekniska övervakningen av besöksförbud används Brottspåföljdsmyndighetens elektroniska övervakningssystem. Brottspåföljdsmyndighetens övervakningscentral svarar för den elektroniska övervakningen av besöksförbud dygnet runt.

Enligt förslaget ska Brottspåföljdsmyndighetens stödpatrull installera anordningen för övervakning åt den som meddelats besöksförbud och även åt den som besöksförbudet avses skydda, om denne önskar det. I samband med installationen av utrustningen ska stödpatrullen ge anvisningar om hur utrustningen används. Brottspåföljdsmyndighetens övervakningscentral ritar in de i avgörandet om utvidgat besöksförbud fastställda förbjudna områdena i övervakningssystemet. Om den övervakade rör sig i det förbjudna området eller lösgör eller har sönder övervakningsbandet går det automatiskt ett larm till övervakningscentralen. När övervakningscentralen får larmet skickar de ett nödmeddelande till Nödcentralsverket och förmedlar omedelbart informationen om larmet till den som besöksförbudet avses skydda. Övervakningscentralen ger även information om var den som meddelats besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda befinner sig. Nödcentralsverket förmedlar meddelandet eller uppdraget till polisen i enlighet med polisens anvisningar. I akuta situationer skickas en polispatrull till platsen i brådskande ordning. När den elektroniska övervakningen upphör avlägsnar Brottspåföljdsmyndighetens stödpatrull anordningen för övervakning från den som meddelats besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda.

4.1.7 Brott mot besöksförbud

Enligt förslaget har den som ställs under elektronisk övervakning en skyldighet att medverka till att övervakningen införs och genomförs. De straffbestämmelser som gäller brott mot besöksförbud ska kompletteras så att också den som meddelats besöksförbud och som bryter mot

sina skyldigheter enligt avgörandet om elektroniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen ska kunna dömas för brott mot besöksförbud.

Enligt den gällande lagen om besöksförbud ska ett ärende som gäller besöksförbud behandlas skyndsamt. Enligt förslaget ska också ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud behandlas i brådskande ordning om inte brottet anses vara ringa enligt en helhetsbedömning. Med avseende på effektiviteten av ett besöksförbud är det viktigt att ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud behandlas i brådskande ordning i alla skeden av straffprocessen.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Propositionen är kopplad till statens budgetförslag 2023 och är avsedd att behandlas i riksdagen i samband med budgeten.

Enligt förslaget ska elektronisk övervakning kunna kopplas till ett utvidgat besöksförbud då det är nödvändigt för att skydda offret. Elektronisk övervakning av besöksförbud avses i allmänhet gälla personer som fysiskt har brutit mot ett besöksförbud eller begått ett brott mot den person som besöksförbudet avses skydda. När antalet elektroniskt övervakade personer uppskattas kan informationen från tingsrätternas statistik om antalet personer som årligen dömts för brott mot besöksförbud, och som har brutit mot besöksförbud fler än en gång, användas som riktgivande information. Av den statistiska informationen kan man dock inte sluta sig till om den som dömts för brott mot besöksförbud har överträtt besöksförbudet fysiskt eller på något annat sätt. Statistiken tillhandahåller inte heller specificerat antalet personer som inte har brutit mot ett normalt besöksförbud, utan mot ett utvidgat besöksförbud.

Antalet besöksförbud har minskat de senaste åren. Minskningen i antalet besöksförbud har påverkats av ikraftträdandet av lagen om domstolsavgifter i början av 2016, då begäran om besöksförbud blev avgiftsbelagt om besöksförbud inte meddelas. År 2015 meddelade tingsrätterna 1 469 besöksförbud och år 2021 endast 900 besöksförbud. Efter att avgiften trädde i kraft har antalet besöksförbud meddelade av tingsrätten därmed minskat med cirka en tredjedel. Enligt förslaget ska begäran om besöksförbud ändras så att den blir avgiftsfri. Man kan anta att antalet besöksförbud ökar efter ändringen till nivån under åren innan avgiften trädde i kraft.

I likhet med antalet besöksförbud har även antalet personer som dömts för brott mot besöksförbud minskat under de senaste åren. Enligt tingsrätternas statistik dömdes 337 personer för brott mot besöksförbud år 2015, varav 123 personer hade brutit mot besöksförbudet fler än en gång. År 2019 dömdes 182 personer för brott mot besöksförbud, varav 72 personer hade brutit mot besöksförbudet fler än en gång.

När antalet som ställs under elektronisk övervakning uppskattas bör det beaktas att en ökning av antalet besöksförbud också ökar antalet personer som utan elektronisk övervakning upprepade gånger skulle bryta mot besöksförbud. Samtidigt kan införandet av elektronisk övervakning också ha en förebyggande effekt på dem som meddelas besöksförbud så att besöksförbud överträds i mindre grad än nu. Propositionen innehåller även andra förslag för att förbättra effektiviteten av besöksförbud och minska brott mot besöksförbud, såsom brådskande behandling av brott mot besöksförbud. Av dessa orsaker är det svårt att uppskatta antalet personer som upprepade gånger bryter mot besöksförbud. Ytterligare med beaktande av den riktgivande information som erhållits genom förfrågningar till MARAK-arbetsgrupperna om det årliga antalet personer som bryter mot besöksförbud som meddelats för att skydda en MARAK-klient kan

man dock grovt uppskatta att elektronisk övervakning årligen skulle kunna gälla cirka 50 personer som meddelas utvidgat besöksförbud.

Kostnaderna för elektroniskt övervakade besöksförbud beror på hurdan tekniskt genomförandesätt som väljs. Vid elektroniskt övervakade besöksförbud kan motsvarande tekniska lösningar användas som nu används bland annat vid övervakning av förstärkt reseförbud. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud övervakas därvid med en tvådelad anordning (2-piece) som omfattar ett band som fästs vid kroppen och en separat GPS/GNSS-anordning för övervakning som man bär med sig. Det tekniska genomförandesättet avses dock skilja sig från övervakningen av förstärkt reseförbud, eftersom även den som besöksförbudet avses skydda kan ha en anordning för övervakning. Därvid får den som besöksförbudet avses skydda automatiskt information via det tekniska systemet om larm rörande brott mot besöksförbud.

Brottspåföljdsmyndighetens övervakningscentral svarar för den tekniska övervakningen av besöksförbud dygnet runt. Den tekniska övervakningen av besöksförbud medför årliga personalkostnader och leasingkostnader för övervakningsanordningarna för Brottspåföljdsmyndigheten.

Teknisk övervakning av besöksförbud dygnet runt förutsätter att resurserna inom Brottspåföljdsmyndighetens övervakningscentral utökas med två årsverken (50 000 e/årsverke) och att den rörliga personalen utökas med tre årsverken (60 000 e/årsverke). Det avses vara den rörliga personalens uppgift att åka ut till den övervakade för att installera och avlägsna anordningar för övervakning. Brottspåföljdsmyndigheten orsakas dessutom en tilläggskostnad på totalt 25 000 euro (5 000 e/årsverke) för nödvändiga servicecentralavgifter och avgifter för grundläggande informationsteknik i anknytning till årsverkerna. Behovet av tilläggsanslag för 2023 är en fjärdedel av det permanenta tilläggsbehovet. För Brottspåföljdsmyndigheten uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag för personalkostnader på 76 000 euro för 2023 och 305 000 euro som en årlig tilläggskostnad från och med 2024.

Brottspåföljdsmyndigheten orsakas kostnader för de tekniska anordningar för övervakning som ska skaffas åt dem som meddelats besöksförbud och dem som besöksförbuden avses skydda. Leasinghyran för en GPS/GNSS-anordning för övervakning är i nuläget 5,14 euro per dygn per person som ska övervakas. Beloppet består av en telefon med laddare (2,66 euro) och bandanordningen för övervakning (2,48 euro). Om anordningar för övervakning reserveras för 50 personer som meddelats besöksförbud blir de årliga anordningskostnaderna för dem som meddelats besöksförbud 95 604 euro (50 st. x 31 dagar x 12 mån. x 5,14 euro). I Brottspåföljdsmyndighetens nuvarande elektroniska övervakning används inte anordningar för övervakning som ges till den som besöksförbudet avses skydda, men man kan dock uppskatta att anordningskostnaderna för dem som besöksförbudet avses skydda skulle vara högst lika stora som för dem som meddelats besöksförbud. Dessutom föranleder Brottspåföljdsmyndigheten kostnader för anordningar som försvinner eller går sönder. De totala kostnaderna för övervakningsanordningar som används för elektronisk övervakning av besöksförbud uppskattas till 200 000 euro per år (2 x 95 604 euro + en mindre reservering för anordningar som går sönder). För Brottspåföljdsmyndigheten uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag för anordningskostnader på 50 000 euro för 2023 och 200 000 euro som en årlig tilläggskostnad från och med 2024.

Införandet av elektronisk övervakning av besöksförbud och elektroniska meddelanden från domstolarna till Brottspåföljdsmyndigheten förutsätter ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens ROTI-system. Ändringsarbetet medför uppskattningsvis 30 000 euro i kostnader av engångskaraktär för informationssystem för Brottspåföljdsmyndigheten. Det elektroniska övervaknings-systemet medför utvecklingskostnader av engångskaraktär på uppskattningsvis 15 000 euro. Brottspåföljdsmyndigheten orsakas därför totalt 45 000 euro i kostnader av engångskaraktär för informationssystem år 2023. Brottspåföljdsmyndighetens behov av tilläggsanslag är totalt 171

000 euro år 2023 för personal- och anordningskostnader samt kostnader av engångskaraktär för informationssystem och 505 000 euro från och med 2024. Dessa kostnader allokeras på moment 25.40.01 Brottspåföljdsmyndighetens omkostnader för justitieministeriets förvaltningsområde.

Man kan anta att antalet brott mot besöksförbud, som kommer till polisens kännedom i och med den elektroniska övervakningen och det ökade antalet besöksförbud, ökar även om åtgärderna för att effektivisera besöksförbudet, såsom elektronisk övervakning och brådskande behandling av brott mot besöksförbud, också har en förebyggande inverkan på brott mot besöksförbud och ökar säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Förslagen ökar således antalet larmuppdrag för polisen. Dessutom orsakas polisen nya larmuppdrag på grund av att övervakningsanordningar har lösgjorts eller söndrats samt av ogrundade larm. Det är emellertid svårt att uppskatta hur mycket larmuppdragen ökar. En grov uppskattning av den ökade arbetsmängden skulle vara cirka tre årsverken årligen, dvs. 213 000 euro.

Genom de föreslagna ändringarna förutses antalet besöksförbud öka till den högsta nivån under tidigare år. Effektiviteten av besöksförbud som säkerhetsåtgärd förutsätter att man reagerar både på ett elektroniskt övervakat besöksförbud och andra besöksförbud och att förundersökning inleds snabbt vid brott mot besöksförbud. Av denna anledning föreslås det att ärenden som gäller brott mot besöksförbud ska behandlas i brådskande ordning. Ett snabbt ingripande i brott mot besöksförbud är särskilt viktigt i de allvarligaste fallen, där den som meddelats besöksförbud är ställd under elektronisk övervakning. För att elektronisk övervakning ska fungera förutsätts det utöver att larmuppdragen sköts även att förundersökningsåtgärder vidtas omedelbart vid brott mot besöksförbud. En effektivisering av besöksförbud och säkerställande av brådskande behandling förutsätter att polisens resurser förstärks. Resurserna för alla 11 polisenheter ska utökas med ett årsverke, vilket innebär en årlig resursökning på totalt 781 000 euro.

Ändringsförslaget avseende tillfälligt besöksförbud innebär att polisen i fortsättningen meddelar tillfälligt besöksförbud på eget initiativ med en lägre tröskel än tidigare. En grov uppskattning är att förslaget ökar antalet tillfälliga besöksförbud som polisen meddelar på eget initiativ med cirka 200 ärenden per år och att skötseln av ett ärende inklusive tingsrättsskedet kräver 12 arbetstimmar av polisen. Den ökade arbetsmängden är då 1,5 årsverken som medför en årlig tilläggskostnad på 106 500 euro.

Förslaget medför ett tilläggsbehov av 15,5 årsverken för polisen (71 000 e/årsverke). Behovet av tilläggsanslag för 2023 är en fjärdedel av det permanenta tilläggsbehovet. De ändringar i polisens informationssystem som elektronisk övervakning förutsätter orsakar en tilläggskostnad av engångskaraktär på cirka 10 000 euro år 2023. För polisen uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag för personalkostnader och kostnader för informationssystem på 285 000 euro för 2023 och 1,1 miljoner euro som en årlig tilläggskostnad för personalkostnader från och med 2024. Dessa kostnader allokeras på moment 26.10.01 Polisväsendets omkostnader för inrikesministeriets förvaltningsområde.

Förslaget förutsätter en timmes utbildning för cirka 7 400 personer inom polisen, vilket genomförs som en del av de årliga utbildningarna.

Enligt förslaget ska lagen om domstolsavgifter ändras så att besöksförbudsärenden är avgiftsfria i fortsättningen, även då begäran förkastas eller avskrivs. Detta minskar intäkterna på intäktsmomentet 12.25.10 i statens budget med uppskattningsvis 150 000 euro per år. År 2023 uppskattas domstolsintäkterna minska en fjärdedel av detta, dvs. totalt 40 000 euro.

Utöver statens inkomstbudget påverkar ändringen även statens utgifter genom tingsrätternas ökade arbetsmängd och det kan uppskattas att detta medför en ökning på cirka 1 000 besöksförbudsärenden per år för tingsrätten. Enligt en grov uppskattning skulle detta innebära ett tilläggsbehov på cirka 3,5 årsverken för domare (92 000 e/årsverke). En betydande ökning i antalet begäranden om besöksförbud ökar antalet besöksförbud som meddelas av domstol, vilket uppskattas öka antalet brottmål som gäller brott mot besöksförbud med cirka 200 ärenden per år. Eftersom den brådskande behandlingen leder till att ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud i fortsättningen omfattar färre enskilda brott mot besöksförbud som behandlas än i dagens läge, ökar även förslaget om brådskande behandling antalet brottmål som gäller brott mot besöksförbud, uppskattningsvis med cirka 200 ärenden per år. Förslaget uppskattas således öka antalet ärenden som gäller brott mot besöksförbud med cirka 400 ärenden per år, vilket innebär ett tilläggsbehov på uppskattningsvis ett årsverke för en domare. Det ökade antalet besöksförbudsärenden och brottmål som gäller brott mot besöksförbud uppskattas medföra ett tilläggsbehov på 4,5 årsverken för kanslipersonal (43 000 e/årsverke) och ett årsverke för en stämningsman (51 000 e/årsverke). Domstolarna orsakar dessutom en tilläggskostnad på totalt 50 000 euro (5 000 e/årsverke) för nödvändiga servicecentralavgifter och avgifter för grundläggande informationsteknik i anknytning till årsverkena. Behovet av tilläggsanslag för 2023 är en fjärdedel av det permanenta tilläggsbehovet. För domstolarna uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag för personalkostnader på 177 000 euro för 2023 och 709 000 euro som en årlig tilläggskostnad från och med 2024. Införandet av elektronisk övervakning av besöksförbud och domstolens skyldighet att utan dröjsmål meddela Brottspåföljdsmyndigheten om elektronisk övervakning förutsätter ändringar i domstolarnas AIPA-system. Ändringsarbetet medför uppskattningsvis 50 000 euro i kostnader av engångskaraktär för informationssystem för domstolarna år 2023. Dessa domstolarnas tilläggskostnader för personal och kostnader av engångskaraktär för systemet är totalt 227 000 euro år 2023 och 709 000 euro från och med 2024 och allokeras på moment 25.10.03 Omkostnader för övriga domstolar för justitieministeriets förvaltningsområde.

En åklagare avgör i genomsnitt cirka 220–230 vanliga brottmål per år. En ökning på cirka 400 ärende per år i antalet brottmål medför en ökning i arbetsmängden som motsvarar två årsverken (75 000 e/årsverken) för Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndigheten orsakar dessutom en tilläggskostnad på totalt 10 000 euro (5 000 e/årsverke) för nödvändiga servicecentralavgifter och avgifter för grundläggande informationsteknik i anknytning till årsverkena. Behovet av tilläggsanslag för 2023 är en fjärdedel av det permanenta tilläggsbehovet. För Åklagarmyndigheten uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag på 40 000 euro för 2023 och 160 000 euro som en årlig tilläggskostnad från och med 2024. Dessa kostnader allokeras på moment 25.30.01 Åklagarmyndighetens omkostnader för justitieministeriets förvaltningsområde.

Enligt förslaget fogas till lagen om besöksförbud också en bestämmelse om förordnande av ett biträde för den som ansöker om besöksförbud om ansökan grundar sig på ett brott mot sökandens liv, hälsa eller frihet. En förutsättning för förordnande av biträde avses dessutom vara att det är motiverat med beaktande av hur allvarligt brottet är, sökandens personliga förhållanden och andra omständigheter. Biträdets arvode och ersättning betalas ur statens medel. Förslaget ökar antalet ärenden som behandlas vid rättshjälpsbyråerna med uppskattningsvis 100 ärenden. Behovet av tilläggsanslag orsakas endast beträffande de sökande av besöksförbud som på grund av sin ekonomiska ställning inte är berättigade till rättshjälp i nuläget eller som är berättigade till rättshjälp endast mot en partiell ersättning. I ett ärende som gäller ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska den som enligt begäran ska meddelas besöksförbud dessutom ha rätt att på sin begäran få ett biträde som betalas ur statens medel. Uppskattningen enligt förslaget är att cirka 50 personer årligen kommer att meddelas ett elektroniskt övervakat besöksförbud. Antalet för vilka besöksförbud yrkas beräknas vara större än detta, men en del av dem är redan idag berättigade till rättshjälp på grund av sin ekonomiska ställning. Man kan således uppskatta att

till denna del ökar förslaget antalet ärenden som behandlas vid rättshjälpsbyråerna med uppskattningsvis 50 ärenden. Förslaget medför en ökning i arbetsmängden som motsvarar 1,5 årsverken för rättshjälpsbyråerna (75 000 e/årsverke). Rättshjälpsbyråerna orsakas dessutom en tilläggskostnad på totalt 7 500 euro (5 000 e/årsverke) för nödvändiga servicecentralavgifter och avgifter för grundläggande informationsteknik i anknytning till årsverkerna. Behovet av tilläggsanslag för 2023 är en fjärdedel av det permanenta tilläggsbehovet. För rättshjälpsbyråerna uppkommer det således ett behov av tilläggsanslag på 30 000 euro för 2023 och 120 000 euro som en årlig tilläggskostnad från och med 2024. Dessa kostnader allokeras på moment 25.10.04 Rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens och konsumenttvistenämndens omkostnader för justitieministeriets förvaltningsområde.

Helhetsbedömningen är att förslaget medför ett behov av tilläggsanslag för statens ekonomi på 753 000 euro för 2023 och 2 594 000 euro i årliga kostnader från och med 2024. Förslaget inverkar även på de årliga inkomstbudgeterna genom att domstolsintäkterna minskar med 40 000 euro år 2023 och med 150 000 euro från och med 2024.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna

Den reglering som föreslås i propositionen har konsekvenser för domstolarnas, Åklagarmyndighetens, Brottpåföljdsmyndighetens, polisens och rättshjälpsbyråernas uppgifter och arbetsmängd.

Förslaget ökar arbetsmängden för domstolarna. Förslaget om besöksförbudsärendens avgiftsfrihet kan uppskattas avsevärt öka antalet begäranden om besöksförbud som behandlas i domstolarna och antalet besöksförbud som domstolarna meddelar. En ökning av antalet besöksförbud ökar även antalet brottmål som gäller brott mot besöksförbud. Även förslaget om brådskanie behandling av brottmål som gäller brott mot besöksförbud medför en ökning av dessa brottmål, eftersom den brådskanie behandlingen leder till att ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud i fortsättningen omfattar färre enskilda brott mot besöksförbud som behandlas än i dagens läge.

En ökning av antalet brottmål som gäller brott mot besöksförbud ökar även åklagarnas arbetsmängd.

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska enligt förslaget implementeras som ett nytt sätt att skydda en person i livsfara eller hälsofara. Elektroniskt övervakade besöksförbud medför nya uppgifter för flera myndigheter.

Enligt förslaget ska en domstol på yrkan av en anhållningsberättigad tjänsteman kunna besluta att iakttagandet av ett utvidgat besöksförbud övervakas elektroniskt. Beslutsfattande om elektronisk övervakning är en ny uppgift för domstolarna. Elektronisk övervakning avses i fortsättningen kopplas till en del av de besöksförbud som i nuläget meddelas som utvidgade. Beslut om elektronisk övervakning medför därför inte tilläggsarbete i någon avsevärd mängd för domstolarna.

Enligt förslaget ska Brottpåföljdsmyndighetens övervakningscentral svara för den tekniska övervakningen av ett elektroniskt övervakat besöksförbud dygnet runt. Enligt förslaget har Brottpåföljdsmyndighetens rörliga personal till uppgift att åka ut till den övervakade för att installera och avlägsna anordningar för övervakning. Förslaget medför en ny registreringsuppgift för Brottpåföljdsmyndigheten, som innebär behandling av personuppgifter i anknytning till elektronisk övervakning för den som meddelats besöksförbud. Behandlingen av uppgifter avses även omfatta behandling av lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med den

elektroniska övervakningen, vilket förutsätter en bedömning av dataskyddskonsekvenserna samt en revidering av dataskyddsbeskrivningarna och anvisningarna. Brottspåföljdsmyndigheten ska även bedöma ändringarna i informationssystemen och deras konsekvenser för informationshanteringsansvaret i enlighet med lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) till den del de väsentligt inverkar på innehållet i informationshanteringsmodellen. Elektroniskt övervakade besöksförbud medför således nya uppgifter för Brottspåföljdsmyndigheten som ökar myndighetens arbetsmängd.

Utöver förslaget om avgiftsfria besöksförbudsärenden förväntas antalet besöksförbud även påverkas av förslaget om tillfälligt besöksförbud som kan uppskattas öka antalet tillfälliga besöksförbud som meddelas på polisens initiativ. Man kan uppskatta att en ökad mängd besöksförbud och införandet av elektronisk övervakning ökar antalet brott mot besöksförbud som kommer till polisens kännedom och antalet larmuppgifter för polisen. Dessutom orsakas polisen nya larmuppgifter på grund av att övervakningsanordningar för elektronisk övervakning har lösgjorts eller söndrats samt av ogrundade larm. Förslaget om brådskande behandling av brottmål som gäller brott mot besöksförbud innebär att polisen ska vidta förundersökningsåtgärder snabbt efter att ett besöksförbud har överträtts. Förslaget orsakar därmed polisen ytterligare brådskande larmuppgifter och förundersökningsåtgärder, som ökar polisens arbetsmängd. Samtidigt underlättas bevisanskaffningen vid förundersökning av den information som inkommit via elektronisk övervakning. Polisen avses få rätt att i förundersökningen behandla lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med elektronisk övervakning av besöksförbudet, vilket innebär en ny informationsgrupp i samband med förundersökning av brott mot besöksförbud.

Ett nödmeddelande skickas från Brottspåföljdsmyndigheten till Nödcentralsverket om larm från det elektroniska övervakningssystemet. Detta medför inga nya uppgifter för Nödcentralsverket, eftersom mottagandet av nödmeddelanden och förmedling av meddelanden eller uppgifter till den behöriga myndigheten, såsom polisen, redan är en lagstadgad uppgift för Nödcentralsverket. Polisen ska dock vid behov uppdatera sina anvisningar till Nödcentralsverket om behandlingen och förmedlingen av uppgifter beträffande besöksförbudsärenden. Förslaget medför inte något betydande merarbete för Nödcentralsverket, eftersom Nödcentralsverket årligen tar emot cirka 2,78 miljoner nödmeddelanden och förslaget innebär en ökning med några tiotal meddelanden per år.

Förslaget innehåller nya bestämmelser enligt vilka ett biträde kan förordnas i ett besöksförbudsärende och betalas ur statens medel för en besöksförbudssökande som fallit offer för ett allvarligt brott och en person som yrkas bli ställd under elektronisk övervakning. Förslagen ökar rättshjälpsbyråernas arbetsmängd.

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser

Konsekvenser för brottsbekämpning och säkerhet

Syftet med förslaget är att förebygga brott mot liv, hälsa, frihet eller frid och allvarliga trakasserier, i synnerhet våld i nära relationer och våld mot kvinnor. Genom de föreslagna ändringarna i lagstiftningen förbättras effektiviteten av besöksförbud, minskas brott mot besöksförbud och ökas offrets säkerhet. Genom förslaget ökas även användningen av besöksförbud för att skydda personer som hotas av våld.

Genom lagändringen som gäller besöksförbud som meddelas på initiativ av myndigheten ökas användningen av tillfälliga besöksförbud för att skydda offer som är i omedelbar fara för liv

eller hälsa. Genom ändringen som gäller besöksförbudsärendens avgiftsfrihet förbättras möjligheten att begära besöksförbud för personer som är i behov av skydd.

Det föreslagna elektroniskt övervakade besöksförbudet avses kunna användas för att avvärja hot om brott mot liv, hälsa eller frihet då lindrigare metoder inte är tillräckliga för att säkerställa offrets säkerhet i en situation där det föreligger en risk för allvarligt våld, som till och med hotar liv. Det uppskattas i förslaget att elektronisk övervakning är nödvändig för att skydda offret i cirka 50 fall per år. Enligt förslaget kan ett utvidgat besöksförbud förenas med elektronisk övervakning, varvid förbudet gäller vistelse i närheten av bostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart ställe där den person vistas som förbudet avses skydda. Situationer där adressuppgiften om den person som besöksförbudet avses skydda ska hemlighållas omfattas därför inte av elektronisk övervakning.

Ett utvidgat besöksförbud förenat med elektronisk övervakning förbättrar polisens möjligheter att övervaka att förbudet iakttas. Med hjälp av den elektroniska övervakningen får polisen information om att den som meddelats besöksförbud har brutit mot förbudet genom att vistas eller röra sig i det område som fastställts i beslutet om besöksförbud. Detta kan möjliggöra ett snabbt ingripande av polisen i en akut situation av brott mot besöksförbud. Genom elektronisk övervakning är det inte möjligt att förhindra att den som meddelats besöksförbud trots övervakningen bryter mot förbudet, eller att garantera säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Med hjälp av elektronisk övervakning är det dock möjligt att i förväg varna den som besöksförbudet avses skydda om att den som meddelats besöksförbud närmar sig det förbjudna området.

Elektronisk övervakning ökar även risken att åka fast för den person som bryter mot besöksförbudet, underlättar anskaffningen av bevis om brott mot besöksförbud och har en förebyggande inverkan på brott mot besöksförbud. Möjligheten att vid behov effektivisera ett besöksförbud med elektronisk övervakning kan även verka förebyggande på andra personer som meddelats besöksförbud. Elektronisk övervakning förbättrar således effektiviteten av besöksförbud och ökar säkerheten för dem som besöksförbudet avses skydda.

Genom förslaget om skyndsam behandling av brott mot besöksförbud är avsikten att säkerställa ett effektivt genomförande av besöksförbudet. Ett besöksförbud förlorar sin effektivitet och skyddar inte offret om förbudet kan överträdas upprepade gånger utan att myndigheterna ingriper i överträdelserna. Brådskanie behandling av ärenden som gäller brott mot besöksförbud effektiviserar besöksförbudet och minskar överträdelserna mot besöksförbud.

Genom en effektivisering av besöksförbudet förbättras offrets skydd mot våld, hot och trakasserier. Besöksförbudet skyddar dock inte nu och inte heller i fortsättningen lika effektivt den som är föremål för hot i en situation där flera människor är delaktiga i hotandet, såsom vid hedersvåld eller onlineattacker (se även Mika Illman, Järjestelmälinen häirintä ja maalittaminen, Statsrådets utredning 2020:3 s. 103).

Genom att effektivisera hänvisningen till stödtjänster främjas tillgången till hjälp och stöd i akuta situationer för den som besöksförbudet avses skydda. Nationellt finns det på ett heltäckande sätt sådana stödtjänster dit den som besöksförbudet avses skydda kan hänvisas. Sådana är Brottsofferjouren, skyddshemsnätet som samordnas av THL samt medlemsföreningarna i Ensi- ja turvakotien liitto ry. Dessutom tillhandahålls andra organisationers och kommunernas tjänster ortsvis.

Konsekvenser för hälsa och välbefinnande

Effektiviseringen av besöksförbudet och främjandet av rättigheterna för våldsoffer eller personer som lever under hot om våld ger positiva konsekvenser för privatpersoners välbefinnande och hälsa. Genom förslaget förbättras i synnerhet ställningen för offer för våld i nära relationer eller personer som lever under hot om våld.

Konsekvenser för barn

Genom förslaget förbättras ställningen för barn som lever under hot om våld i nära relationer och som har blivit tvungna att bevittna våld i nära relationer. Artikel 19 i konventionen om barnets rättigheter förutsätter att konventionsstaterna vidtar alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld. Propositionen innehåller flera förslag som effektiviserar besöksförbudet och förbättrar offrets säkerhet. Enligt förslaget ska beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten inte längre förutsätta att den person som förbudet avses skydda själv inte förmår begära ett besöksförbud. Förslaget förbättrar myndighetens möjligheter att agera för att skydda sådana barn från våld som kan ha svårt att bedöma sitt eget skyddsbehov och att uttrycka det. Genom förslaget skyddas alltså barn bättre mot våld på det sätt som förutsatts i artikel 19 i konventionen om barnets rättigheter.

Konsekvenser för jämställdheten mellan könen

Den största delen av dem som meddelas besöksförbud är män och den största delen av dem som besöksförbudet avses skydda är kvinnor. Enligt Statistikcentralens statistik över straff och tvångsmedel var knappt 90 procent män av de som meddelades besöksförbud under de senaste åren och cirka 70 procent av dem som besöksförbuden avsågs skydda var kvinnor. Effektiviseringen av besöksförbudet avses ha positiva effekter på bekämpningen av våld mot kvinnor och våld i nära relationer och på säkerställandet av offrets rättigheter. De förslag som ingår i propositionen förbättrar ställningen för offer för våld mot kvinnor och främjar således jämställdhet mellan könen.

Konsekvenser för grundläggande och mänskliga rättigheter

Genom förslaget förstärks rätten till liv för våldsoffer eller personer som lever under hot om våld samt deras personliga integritet och säkerhet. Propositionen innehåller flera förslag som förbättrar säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Sådana är elektronisk övervakning av besöksförbud, brådska behandling av brott mot besöksförbud samt beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten med en lägre tröskel än hittills. Elektronisk övervakning av besöksförbud ökar säkerheten för sådana personer som lever i allvarig fara för liv eller hälsa, och för vilka det nuvarande besöksförbudet inte är ett tillräckligt medel för att skydda mot våld.

Den föreslagna elektroniska övervakningen av besöksförbud avses inte begränsa rätten att röra sig fritt för den övervakade i högre grad än det nuvarande utvidgade besöksförbudet. Elektronisk övervakning begränsar dock den personliga friheten och integriteten samt privatlivet och skyddet av personuppgifter för den som övervakas. Den elektroniska övervakningen har konsekvenser för den övervakade personens personliga frihet och integritet, eftersom denne avses vara skyldig att infinna sig till fastsättande av övervakningsanordningarna, tillåta att de sätts fast samt inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakning samt se till att de hålls funktionsdugliga. Den elektroniska övervakningen, inklusive tillhörande behandling av

lokaliseringssuppgifter som sträcker sig till kärnan av privatlivet, begränsar skyddet för privatlivet för den person som övervakas. Med avseende på konsekvenserna är det av betydelse att fastän meddelande om ett elektroniskt övervakat besöksförbud i allmänhet förutsätter att den som meddelats besöksförbud har begått ett brott kan elektronisk övervakning i enskilda fall åläggas även någon annan än en den som dömts för brott när skyddsbehovet för den som besöksförbudet avses skydda kräver det. Samtidigt avses lokaliseringssuppgifterna inte behandlas i andra situationer än de begränsade situationer som föreskrivs i lag. Med beaktande av lokaliseringssuppgifternas karaktär som känslig information utsätts skyddet av personuppgifter och privatlivet för särskilda risker. Den inskränkande effekten på skyddet för privatlivet och risker beträffande skyddet av personuppgifter orsakas även de personer som besöksförbudet avses skydda. Konsekvenserna ska dock anses vara nödvändiga och proportionerliga med avseende på målet att förbättra säkerheten för de som upplever hot om våld, med beaktande av att hot om våld kan ha till och med kraftiga effekter på besöksförbudssökandens liv. Nödvändigheten och proportionaliteten i begränsningarna i de grundläggande rättigheterna bedöms närmare i motiveringarna rörande lagstiftningsordningen.

Ett besöksförbud kan meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa, frihet eller frid eller hot om sådant brott eller för avvärjande av annat allvarligt trakasserier. Vid beslut om besöksförbud och elektronisk övervakning av förbudet är det fråga om sådant förebyggande av ett brott eller ett hot om brott, där lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018, dataskyddslagen avseende brottmål) tillämpas som allmän lag på behandlingen av personuppgifter i anknytning till detta. Riskerna angående skyddet för privatlivet och personuppgifter avses minskas genom de specialbestämmelser som föreslås och som avses bli fogade till lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) och lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (616/2019). Lagen avses innehålla detaljerade och noga avgränsade bestämmelser om behandlingen, lagringen och utlämnandet av personuppgifter rörande elektronisk övervakade besöksförbud. Brottspåföljdsmyndigheten ska få söka fram och i sitt eget register lagra lokaliseringssuppgifter som anordningen för övervakning samlar in endast om övervakningsanordningen avger ett larm antingen på grund av att den som ställts under övervakning rör sig i det förbjudna området enligt avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud eller om anordningens funktion är förhindrad. I lagen preciseras även de personer som har rätt att behandla lokaliseringssuppgifter hos Brottspåföljdsmyndigheten. Informationen lämnas inte heller ut till Nödcentralsverket och polisen annat än i situationer där den som meddelats besöksförbud har rört sig i det förbjudna området eller anordningens funktion är förhindrad, dessutom får polisen använda lokaliseringssuppgifterna för förundersökningen. Brottspåföljdsmyndigheten avses i anslutning till ansvaret som personuppgiftsansvarig ha skyldighet att påvisa att bestämmelserna i lagen iakttas enligt 14 § i dataskyddslagen avseende brottmål, och den ska i synnerhet ombesörja de tekniska och organisatoriska åtgärder som förutsätts i 14 och 15 §, med beaktande av art, omfattning, sammanhang och ändamål för behandlingen av känsliga uppgifter samt riskerna som orsakas av behandlingen. Den personuppgiftsansvarige bör också bedöma effekterna på skyddet av personuppgifter av de planerade behandlingsåtgärderna och genomföra nödvändiga åtgärder för att minska riskerna i enlighet med 20 § i dataskyddslagen avseende brottmål. De föreslagna detaljerade bestämmelserna och de förfaringsmässiga garantierna enligt dataskyddslagen avseende brottmål bedöms i tillräcklig grad motsvara riskerna förknippade med behandlingen av lokaliseringssuppgifterna.

5 Övriga alternativ för genomförande

5.1 Alternativen och deras konsekvenser

Enligt förslaget ska elektroniskt övervakade besöksförbud genomföras så att Brottspåföljdsmyndighetens nuvarande elektroniska övervakningssystem används för den tekniska övervakningen av besöksförbud. Under beredningen har man även övervägt ett alternativ där polisen skulle svara för den tekniska övervakningen av besöksförbud.

Polisen har i nuläget inte något sådant övervakningssystem som krävs för elektronisk övervakning av besöksförbud och inte heller kunskaper för att genomföra elektronisk övervakning. Polisen skulle behöva införliva den nya funktionen för elektronisk övervakning av besöksförbud i polisens organisation, skaffa anordningar för övervakning och dessutom ett övervakningssystem som passar in i polisens informationssystemarkitektur samt utbilda personal i genomförandet av elektronisk övervakning. Detta alternativ innebär att elektroniskt övervakade besöksförbud skulle bli avsevärt mycket dyrare än det alternativ som föreslås i propositionen, eftersom kostnaderna av engångskaraktär för anskaffning av ett system för elektronisk övervakning enligt en grov uppskattning skulle uppgå till cirka 3,5–6,5 miljoner euro.

I alternativet som föreslås kan övervakningsanordningarna kopplas till Brottspåföljdsmyndighetens befintliga system för elektronisk övervakning, varvid inga kostnader orsakas av övervakningssystemet, utan endast av anordningarna för övervakning. Brottspåföljdsmyndigheten har specialkunskaper och erfarenhet i anslutning till teknisk övervakning, vilket kan utnyttjas även i den tekniska övervakningen av besöksförbud. Alternativet som föreslås i propositionen innebär att polisen inte får information om brott mot besöksförbud direkt från övervakningssystemet i larmsituationer, utan att informationen om brott mot besöksförbud förmedlas från Brottspåföljdsmyndigheten till Nödcentralsverket, som förmedlar uppdraget till polisen. Modellen för myndighetssamarbetet mellan polisen och Brottspåföljdsmyndigheten finns emellertid redan i bruk i övervakningen av förstärkta reseförbud. Även beträffande förstärkta reseförbud svarar Brottspåföljdsmyndigheten endast för den tekniska övervakningen och förmedlar informationen från den tekniska övervakningen till polisen.

På ovan nämnda grunder kan det anses vara ett mer ändamålsenligt alternativ att Brottspåföljdsmyndighetens elektroniska övervakningssystem används för elektronisk övervakning av besöksförbud.

I beredningen av bestämmelsen om förutsättningar för ett elektroniskt övervakat besöksförbud har man bedömt ett alternativ, enligt vilket åläggande av elektronisk övervakning skulle förutsätta i varje fall att den som meddelas besöksförbud är dömd för ett brott. Med avseende på skyddet av offret är detta alternativ problematiskt, eftersom situationer där man känner till, på basis av en hotbedömning som gjorts i ett enskilt fall, att ett allvarligt hot mot liv eller hälsa riktas mot den som besöksförbudet avses skydda därvid faller utanför skyddet. Detta alternativ fördröjer även vidtagandet av nödvändiga åtgärder för att skydda offret.

5.2 Utländsk lagstiftning och andra metoder som används utomlands

5.2.1 Sverige

Kontaktförbud

I Sverige finns det bestämmelser om besöksförbud i lagen om kontaktförbud (1988:688) och i förordningen om kontaktförbud (1988:691). I Sverige införde man elektronisk övervakning av besöksförbud år 2011. Därefter har förutsättningarna för elektronisk övervakning förmildrats två gånger genom lagändringar som trätt i kraft 2018 och 2022.

Kontaktförbud får meddelas om det finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Vid bedömningen av om det finns en sådan risk beaktas det särskilt om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot någon persons liv, hälsa, frihet eller frid. Den som meddelats kontaktförbud får inte träffa eller på annat sätt kontakta eller följa efter den person som ska skyddas. Ett kontaktförbud kan meddelas som ordinärt, utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud. Ett kontaktförbud kan även meddelas avseende gemensam bostad.

Om det kan antas att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt, får förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av den skyddades bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud). Ett beslut om utvidgat kontaktförbud får förenas med villkor om elektronisk övervakning om den mot vilken förbudet avses gälla har överträtt ett kontaktförbud och det inte finns särskilda skäl mot det.

Den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas förbud att uppehålla sig inom ett större område än som följer av kontaktförbudet (särskilt utvidgat kontaktförbud). Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Det särskilt utvidgade kontaktförbudet får inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det. Särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den mot vilken förbudet avses gälla.

Den mot vilken förbudet gäller är skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå.

Kontaktförbud kan meddelas för högst ett år. Kontaktförbud avseende gemensam bostad får dock meddelas för högst två månader. Ett kontaktförbud avseende gemensam bostad får endast förlängas om det finns särskilda skäl och med högst två veckor i taget. Ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning får förlängas med högst tre månader i taget. I övrigt får ett kontaktförbud förlängas med högst ett år i taget.

I Sverige meddelas kontaktförbud av åklagaren. Ärendet ska prövas av tingsrätten, om den som har ålagts kontaktförbud eller den som förbudet avses skydda begär det.

Socialnämnden ska genast underrättas om ett beslut om kontaktförbud, om den mot vilken beslutet avses gälla och den som förbudet avses skydda har gemensamma barn under 18 år. När ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad meddelas ska socialnämnden alltid underrättas.

I samband med att ett kontaktförbud avseende gemensam bostad meddelas ska den som meddelat beslutet informera den mot vilken förbudet gäller och den som förbudet avses skydda om vilka myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd och hjälp.

Ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning ska ange när den elektroniska övervakningen ska inledas och hur det ska ske, vad den mot vilken förbudet gäller är

skyldig att göra för att medverka till att övervakningen kommer till stånd och kan fortgå, och vilken påföljd som hindrande av elektronisk övervakning kan medföra.

Den som bryter mot ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning döms till fängelse i högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för överträdelse av kontaktförbud till fängelse i högst ett år. Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå döms för hindrande av elektronisk övervakning till böter eller fängelse i högst ett år.

Åklagaren leder förundersökningen av brott mot kontaktförbud. Enligt åklagarens anvisningar är det viktigt att ärenden som gäller brott mot kontaktförbud behandlas skyndsamt (Åklagarmyndigheten, Handbok om kontaktförbud s. 100).

I Sverige införde man elektronisk övervakning av besöksförbud år 2011 på så sätt att elektronisk övervakning endast kunde kopplas till ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan endast meddelas om en person har brutit mot det utvidgade kontaktförbudet.

Innan kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning infördes i Sverige bedömdes regleringen i förarbeten till lagen med avseende på kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Prop. 2010/11:45, s. 51–53). I regeringspropositionen konstaterades det att ett särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas först efter att personen har brutit mot det tidigare meddelade utvidgade kontaktförbudet, och endast om skälen för ett beslut om ett särskilt utvidgat kontaktförbud väger väsentligt tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär. Ett särskilt utvidgat kontaktförbud skulle gälla ett mycket avgränsat geografiskt område, som inte fick vara för stort. Elektronisk övervakning av kontaktförbud kan användas som hjälpmedel för att kontrollera att ett förbud efterlevs och att förbudsområdets gränser respekteras. Detta leder till att brott kan förebyggas och skyddet för den redan hotade och trakasserade kan förbättras. Övervakningsåtgärden tjänar mot den bakgrunden ett syfte som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Enligt regeringspropositionen ska intrånget i privatlivet genom kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning begränsas till vad som får anses nödvändigt för att uppnå målen med åtgärden.

Det konstaterades i regeringspropositionen att åtgärden ska vara proportionerlig med hänsyn till det intresse den avser att skydda. Enligt propositionen motsvarade den föreslagna regleringen angående att förena särskilt utvidgade kontaktförbud med elektronisk övervakning kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.

Genom de lagändringar som trädde i kraft 2018 ändrades förutsättningarna för elektronisk övervakning så att elektronisk övervakning även ska kopplas till ett utvidgat kontaktförbud, om personen har överträtt ett kontaktförbud och det inte finns särskilda skäl mot åläggande av elektronisk övervakning. Enligt förarbetena till lagen (Prop. 2017/18:81, s. 26–27) används utvidgat kontaktförbud framförallt i situationer då den som avses med kontaktförbudet, utan godtagbara skäl, återkommande uppehåller sig i anslutning till någons bostad eller arbetsplats och försöker skrämja den som förbudet avses skydda. Eftersom det utvidgade kontaktförbudet ingriper mer i rättigheterna för den som meddelats kontaktförbud, förutsätter det en proportionalitetsbedömning som ställer något strängare krav än vid ett ordinärt kontaktförbud. Regeringens proposition bedömdes på motsvarande sätt som tidigare beträffande det särskilt utvidgade kontaktförbudet, att även den föreslagna elektroniska övervakningen av det utvidgade kontaktförbudet uppfyller kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.

Sedan början av 2022 har det varit möjligt att förena ett utvidgat kontaktförbud med elektronisk övervakning i Sverige, även om personen inte tidigare har brutit mot kontaktförbudet. Enligt förarbetena till lagändringen motsvarar den nya regleringen kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Ändringen ansågs vara motiverad med beaktande av det lidande som hotet om våld orsakar den som förbudet avses skydda i jämförelse med de begränsningar som orsakas den som meddelats kontaktförbud. I intresseavvägningen kom man således till ett annat slutresultat än i tidigare förslag. I förarbetena betonades det att skyddsbehovet ska bedömas individuellt och i varje enskilt fall utifrån hotbilden mot skyddspersonen och dennes situation i övrigt, och alltså inte vara avhängigt av om en tidigare överträdelse har skett eller inte. (Prop. 2020/21:217, s. 23–24 och 35–36)

Trygghetspaket för offret som hotet gäller

Alla polisdistrikt har brottsoffer- och personsäkerhetsverksamhet. Den lokala polismyndigheten kan göra en hot- och riskbedömning för att bedöma omfattningen av offrets skyddsbehov och de åtgärder som behövs. Offret har möjlighet att få ett så kallat trygghetspaket som innehåller både tekniska trygghetsanordningar och åtgärder som stöder offret.

De tekniska trygghetsanordningar som kan erbjudas till offret är en larmtelefon, inspelningsenhet och ett akustiskt larm. Åtgärder som ingår i trygghetspaketet och stöder offret är till exempel en egen kontaktperson vid polisen och möjlighet till informations- och säkerhetssamtal. Innan en larmtelefon ges till offret förs ett säkerhetssamtal med denne. Offret får information om larmtelefonen, dess tekniska begränsningar och dess inverkan på det dagliga livet.

Larmtelefonen är en mobiltelefon med GPS-lokalisering. Larmtelefonen har en nödknapp och en knapp för att ringa till ett på förhand programmerat nummer. När det inte är fråga om en akut nödsituation får offret, genom att trycka på den sistnämnda knappen, kontakt med den person vid polisen som sköter ärenden som gäller allmän information, stöd och säkerhetsarrangemang rörande brottsoffer. När man trycker på nödknappen skickar telefonen ett nödmeddelande till polisens inlarmsystem.

Med hjälp av inspelningsenheten för samtal kan hotfulla samtal och brott mot kontaktförbud, som görs per telefon, dokumenteras.

Det akustiska larmet är en liten anordning som offret kan bära med sig. Ett högt ljud hörs från det akustiska larmet när det aktiveras. Det höga ljudet kan antingen skrämja bort angriparen eller väcka uppmärksamhet i omgivningen. Syftet med larmet är att öka offrets känsla av säkerhet.

5.2.2 Norge

Enligt 222 a § i den norska straffprocesslagen kan åklagaren meddela ett tillfälligt/omedelbart besöksförbud (besøksforbud). Åklagaren kan meddela ett besöksförbud om det finns orsak att anta att den som ska meddelas besöksförbud annars skulle begå ett brott mot den person som avses skyddas, förfölja denne eller på något annat sätt störa dennes frid. Åklagaren kan meddela ett besöksförbud om den som avses skyddas begär det eller det allmänna bästa kräver det. Den person som besöksförbudet avses gälla kan förbjudas att a) vistas på en viss plats, eller b) förfölja eller träffa eller på något annat sätt kontakta den som avses skyddas. Om det föreligger en överhängande fara för att den som besöksförbudet avses gälla begår ett brott mot den person som avses skyddas kan den som besöksförbudet avses gälla förbjudas att bo i sitt eget hem.

Åklagarens beslut kan föras till domstol för behandling. Åklagaren ska föra ärendet till domstol för behandling om den som besöksförbudet avses gälla förbjuds bo i sitt eget hem. Besöksförbud kan meddelas för högst ett år, men det kan förlängas. Ett förbud som gäller eget hem kan meddelas för högst tre månader åt gången.

Polisen hör sig för om behovet av besöksförbud i samband med polisanmälan eller förhör beträffande ett ärende som gäller våld i nära relationer eller offret själv framför begäran om besöksförbud till polisen, antingen muntligt eller skriftligt. I åklagarnas anvisningar konstateras det att om det finns skäl att anta att förutsättningarna för ett beslut om tillfälligt besöksförbud uppfylls ska den person som behöver skydd informeras om sin rätt att begära att ett besöksförbud meddelas.

Enligt 57 § i den norska strafflagen kan en domstol meddela besöksförbud (kontaktförbud) som en straffrättslig påföljd i samband med en brottsdom. Ett besöksförbud som domstolens meddelat på grund av ett brott kan även förenas med elektronisk övervakning.

Enligt 57 § i strafflagen kan ett beslut om besöksförbud anslutas till en brottsdom om det finns orsak att anta att den person som dömts för brottet annars skulle begå ett brott mot den person som avses skyddas, förfölja denne eller på något annat sätt störa dennes frid. Genom ett beslut om besöksförbud kan personen förbjudas att a) vistas på ett visst område, eller b) förfölja eller träffa eller i övrigt kontakta den som avses skyddas. Om det föreligger en uppenbar risk för att den som besöksförbudet avses gälla begår ett brott mot den person som avses skyddas kan den som besöksförbudet avses gälla förbjudas att bo i sitt eget hem.

Om det är nödvändigt för att säkerställa att besöksförbudet iakttas kan domstolen ansluta elektronisk övervakning till ett besöksförbud som meddelas i samband med en brottsdom, antingen för hela tiden besöksförbudet gäller eller för en del av tiden.

Ett besöksförbud kan meddelas för högst fem år, eller för en obestämd tid om det finns en särskild anledning till detta. Elektronisk övervakning kan vara högst fem år. Ett förbud att bo i sitt eget hem kan gälla i högst ett år. Domstolen kan bedöma fastställande av elektronisk övervakning på nytt efter sex månader. Om den elektroniska övervakningen hålls i kraft kan beslutet inte bedömas på nytt på sex månader.

Brottspåföljdsmyndigheten (Kriminalvården) svarar för den elektroniska övervakningen och för installationen och avlägsnandet av övervakningsanordningarna. Brottspåföljdsmyndigheten ger teknisk hjälp till polisen och har även ett särskilt ansvar för det förebyggande arbetet i ärenden med en förhöjd risk för brott mot besöksförbud. Till övriga delar svarar polisen för systemet och larmen som orsakas av brott mot besöksförbud. Samarbetet mellan brottspåföljdsmyndigheten och polisen regleras genom ett avtal mellan myndigheterna.

Den som bryter mot ett besöksförbud kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år. För brott mot besöksförbud kan även dömas en person som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet hindrar genomförandet eller fortgången av ett elektroniskt övervakat besöksförbud. Enligt åklagarnas anvisningar ska ärenden som gäller brott mot besöksförbud behandlas skyndsamt och i allvarliga fall kan brottet leda till anhållande eller häktning. Enligt anvisningarna ska ett ärende som gäller brott mot besöksförbud prövas separat, innan anknytande brottsärende gällande våld i nära relationer behandlas.

5.2.3 Danmark

Enligt 2 § i danska lagen om besöksförbud (Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning) kan ett besöksförbud meddelas om det finns sannolika skäl att misstänka att en person har kränkt en annan persons frid genom att förfölja eller trakassera denne, eller har begått ett brott som är jämförbart med kränkande av den andra personens frid, och det finns anledning att anta att personen kommer att fortsätta med sådant kränkande av den andra personens frid. Dessutom kan ett besöksförbud meddelas om det finns sannolika skäl att misstänka att en person har begått ett visst annat brott, såsom ett sexualbrott, och med beaktande av hur allvarligt brottet är ska offret eller dennes närstående inte behöva ha någon skyldighet att tillåta kontakter från personen i fråga. Ett tillfälligt besöksförbud kan meddelas om det finns sannolika skäl att misstänka att en person har kränkt en annan persons frid i enlighet med 2 § och det finns särskilda skäl att anta att personen fortsätter att kränka den andra personen och personen inte har någon grundad anledning att kontakta den andra personen.

Ett besöksförbud kan enligt 4 § meddelas som utvidgat om förbudet inte annars utgör en tillräcklig säkerhetsåtgärd. Därvid är det förbjudet att vistas inom ett särskilt avgränsat område i närheten av den andra personens hem, arbetsplats, utbildningsplats eller annan sådan plats där denne regelbundet rör sig. En förutsättning för ett beslut om ett utvidgat besöksförbud är att personen misstänks för upprepade brott mot friden enligt 2 §, avsiktligt brott mot ett besöksförbud eller för vissa andra brott, såsom sexualbrott, som kan ge fängelse i ett år och sex månader.

Ett besöksförbud kan meddelas för högst fem år och som utvidgat för högst ett år. Besöksförbudet kan förnyas om förutsättningarna för dess fastställande fortfarande uppfylls. Den som avsiktligt bryter mot ett besöksförbud kan dömas till böter eller fängelse i högst två år. När brott mot besöksförbud utförs som en del av systematiska och fortgående förföljelser eller trakasserier utgör detta en grund för straffskärpning.

Med stöd av 7 § kan ett förbud meddelas, enligt vilket personen beordras att avlägsna sig från sin egen bostad. En förutsättning är att personen misstänks för vissa brott, såsom sexualbrott, brott mot en person eller dennes frihet, som kan leda till ett fängelsestraff på ett år och sex månader, eller om det finns skäl att anta att personen begår ett sådant brott om denne stannar i bostaden. Beslutet kan tas omedelbart om förutsättningarna uppfylls. Beslutet kan tas för fyra veckor och det kan förnyas om förutsättningarna fortfarande uppfylls. Enligt 11 § ska polisen meddela de kommunala myndigheterna om att ett sådant beslut har tagits.

I Danmark är det inte möjligt att övervaka ett besöksförbud elektroniskt.

5.2.4 Frankrike

Enligt den franska civillagen kan familjedomstolen meddela ett besöksförbud (ordonnance de protection) som skydd för den som fallit offer för våld från en nuvarande eller tidigare make eller partner (Code civile, artikel 515-9). Bestämmelserna om förfarandet finns i den franska civilprocesslagen (Code de procédure civile, artiklarna 1136-3–1136). Domstolen kan självständigt meddela ett besöksförbud oberoende av om en skilsmäso- eller straffprocess är anhängig.

Familjedomstolen meddelar ett besöksförbud om den anser att det finns vägande skäl att anse det vara sannolikt att de påstådda våldsdåden har skett och att offret är i fara. I beslutet om besöksförbud kan den som meddelats besöksförbud förbjudas att träffa eller på annat sätt kontakta den person som besöksförbudet avses skydda eller att röra sig i ett område som fastställts i beslutet. Beslutet kan även bland annat innehålla bestämmelser om barnets umgängesrätt och

boende. (Code civile, artikel 515-11) Besöksförbud kan meddelas för högst sex månader, men det kan förlängas.

Enligt den franska strafflagen (artikel 227-4-2) kan den som bryter mot ett besöksförbud dömas till fängelse i högst två år och till 15 000 euro i böter.

I Frankrike infördes elektronisk övervakning av besöksförbud inom vissa områden i september 2020 och i hela landet i slutet av 2020. Bestämmelserna om elektronisk övervakning av besöksförbud finns i den franska straffprocesslagen (Code de procédure pénale, artiklarna 24-14 – 24-24).

Familjedomstolens domare kan genom beslutet om besöksförbud förbjuda den person som meddelats besöksförbud att gå närmare än det avstånd som fastställts i beslutet till den person som förbudet avses skydda, och med båda parternas samtycke besluta att de ska använda elektronisk övervakningsutrustning som gör det möjligt att fortgående övervaka att den övervakade iakttar förbudet (Code civile, artikel 515-11-1). Om den övervakade vägrar att ge sitt samtycke till bandövervakning kan familjedomstolens domare föra över ärendet till åklagaren för brottsutredning. Efter brottsutredningen kan domaren ta beslut om bandövervakning om denne anser det vara nödvändigt.

Bandövervakning kan meddelas för högst sex månader. Beslutet kan förnyas under vissa förutsättningar. Bandövervakningen kan i sin helhet vara högst två år.

Övervakningsbandet lokaliserar den övervakade och skickar ett larm om den övervakade närmar sig den person som ska skyddas genom att överskrida den yttre gränsen för det område som domaren fastställt. Därvid tas det direkt kontakt till den övervakade från fjärrövervakningsstationen. Om den övervakade inte svarar eller vänder om larmas polisen.

Larmavståndet måste vara minst en kilometer och högst tio kilometer. Avståndet för ett förhandslarm är två gånger larmavståndet. När larmavståndet fastställs ska domaren samordna behovet av att skydda offret med den övervakades integritet och skyddet av dennes privatliv.

Den person som ska skyddas har en anordning som denne alltid ska ha med sig och genom vilken denne kan lokaliseras. Han eller hon kan även när som helst kontakta operatören direkt.

Övervakningsbandet kompletterar trygghetstelefonen som togs i bruk 2014 (Severe danger phone). Med trygghetstelefonen kan offret kontakta stödservicen i farosituationer och begära hjälp av polisen med hjälp av lokaliseringen.

6 Remissyttranden

6.1 Remissbehandling

Regeringens proposition baserar sig på det 23.9.2021 publicerade betänkandet av den arbetsgrupp som tillsattes av justitieministeriet för att bedöma effektiviseringen av besöksförbudet (Lähestymiskiellon tehostaminen, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:26).

Betänkandet var ute på remiss 23.9–4.11.2021. Utlåtande begärdes av 59 aktörer och dessutom kunde vem som helst ge ett utlåtande om betänkandet i tjänsten utlåtande.fi. 52 utlåtanden in-

kom, varav två av privatpersoner. En sammanfattning har utarbetats om utlåtandena (Lähestymiskieillon tehostaminen, Sammanfattning av utlåtanden, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:24).

Den fortsatta beredningen av förslaget har gjorts av justitieministeriet. Propositionen och dess motiveringar har redigerats på basis av remissyttrandena i den fortsatta beredningen av förslaget.

I remissyttrandena förhöll man sig huvudsakligen positivt till arbetsgruppens förslag. Förslagen ansågs kunna understödjas och vara behövliga för att effektivisera besöksförbudet och förbättra offrets säkerhet.

Biträdande justitiekanslern konstaterade i sitt utlåtande att man i den fortsatta beredningen ska överväga att strama åt ordalydelsen i bestämmelsen om tillfälligt besöksförbud som meddelas på tjänstens vägnar, så att syftet med reformen, att effektivisera användningen av besöksförbud som meddelas på tjänstens vägnar, förverkligas. Ordalydelsen enligt arbetsgruppens förslag var att en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar ska få meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart. I propositionen har ordalydelsen i bestämmelsen preciserats så att en anhållningsberättigad tjänsteman ska meddela ett tillfälligt besöksförbud på eget initiativ om dessa förutsättningar uppfylls. Med anledning av biträdande justitiekanslerns utlåtande har ordalydelsen preciserats även i bestämmelsen om hänvisning till tjänster för den som meddelats ett besöksförbud.

Merparten av de remissinstanser som framförde sina åsikter understödde arbetsgruppens förslag att förordna ett biträde för sökande av besöksförbud som fallit offer för ett allvarligt brott. I remissyttrandena framfördes det att med beaktande av konsekvenserna av den elektroniska övervakningen på den övervakades grundläggande rättigheter ska det även bedömas huruvida den som enligt begäran ska meddelas elektroniskt övervakat besöksförbud ska få ett biträde på statens bekostnad. Förslaget har därför kompletterats på så sätt att i ett ärende som gäller ett elektroniskt övervakat besöksförbud ska den som enligt begäran ska meddelas besöksförbud ha rätt att på sin begäran få ett biträde som betalas ur statens medel.

Förslaget om brådskande behandling av brottmål som gäller brott mot besöksförbud delade remissinstansernas åsikter. Flera remissinstanser understödde förslaget. En del av remissinstanserna ansåg att det inte är motiverat att ärenden som gäller brott mot besöksförbud behandlas mer skyndsamt än andra brottmål, och understödde inte att bestämmelser utfärdas om skyndsamhet som baserar sig på en viss brottstyp. Syftet med förslaget om brådskande behandling av brott mot besöksförbud är inte att säkerställa rätten till rättegång inom en skälig tid som hör till garantierna för en rättvis rättegång och som tillämpas i alla brottmål, utan att säkerställa ett effektivt genomförande av besöksförbudet. Med avseende på effektiviteten av besöksförbudet och skyddet av offret är det problematiskt om förbudet kan överträdas upprepade gånger utan påföljder. På grundval av remissyttrandena ändrades dock förslaget så att skyldigheten att i brådskande ordning behandla brottmål som gäller brott mot besöksförbud inte gäller gärningar som enligt en helhetsbedömning anses vara ringa.

Förslaget har dessutom kompletterats genom att till lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsförklaringsmyndigheten och till lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet foga bestämmelser om behandling av de uppgifter som förutsätts för teknisk övervakning av besöksförbud.

I utlåtandena framfördes ett behov av reglering angående multiprofessionell riskbedömning och skyldigheten att ordna detta. Europeiska kommissionen gav 8.3.2022 ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (COM(2022) 105 slutlig). Direktivförslaget innehåller bland annat bestämmelser om riskbedömning avseende våld mot kvinnor och våld i nära relationer som ska genomföras i multiprofessionellt samarbete. Det är därför ändamålsenligt att bedöma behovet av reglering angående multiprofessionell riskbedömning i samband med det nationella genomförandet av direktivet.

6.2 Utlåtande av rådet för bedömning av lagstiftningen

Rådet för bedömning av lagstiftningen gav sitt utlåtande om förslaget 8.8.2022 (VN/19747/2022-VNK-2). Rådet för bedömning av lagstiftningen ansåg att konsekvenserna för barn ska klarläggas i propositionen. I propositionen bör det närmare beskrivas hur förslaget förbättrar ställningen för dem som besöksförbudet avses skydda, och det bör bedömas vilka konsekvenser förslaget har på ställningen för dem som är i behov av skydd på grund av att de hotas av en större grupp människor. Propositionen bör även behandla den regionala tillgången på stödtjänster. Med anledning av utlåtandet av rådet för bedömning av lagstiftningen har i synnerhet de samhällseliga konsekvenserna kompletterats i förslaget. Förslagets konsekvenser för dem som besöksförbudet avses skydda och konsekvenser för barn har beskrivits närmare i propositionen.

7 Specialmotivering

7.1 Lagen om besöksförbud

3 §. Förbudets innehåll. Ett besöksförbud enligt det gällande 4 mom. gäller inte kontakter för vilka det finns sakliga grunder och som uppenbarligen behövs. Momentet avses bli preciserat så att kontakten ska vara uppenbart behövlig av något särskilt skäl. För att kontakten ska vara tillåten med stöd av momentet krävs det utöver att kontakten är saklig och behövlig även att det finns ett särskilt skäl för kontakten.

Genom att precisera ordalydelsen i bestämmelsen understryks att det med stöd av bestämmelsen endast är tillåtet att ta kontakt i exceptionella situationer som inte har kunnat beaktas i beslutet om besöksförbud. Kontakten kan vara uppenbart behövlig av ett särskilt skäl till exempel i en situation där ett gemensamt barn plötsligt insjuknar. Bestämmelsen avses inte gälla sådana kontakter som kan förutses, såsom kontakter i anknytning till genomförandet av barnets umgängesrätt. Genomförandet av förutsägbara nödvändiga kontakter ska redan med stöd av gällande 8 § 2 mom. från fall till fall fastställas i beslutet om besöksförbud (RP 41/1998 rd s. 19 och 22, LaUB 2/2004 rd s. 4).

3 a §. Tekniskt övervakat besöksförbud. I den nya paragrafen föreskrivs det om förutsättningarna för ett beslut om ett tekniskt övervakat besöksförbud och om skyldigheterna för den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud.

Under de förutsättningar som föreskrivs i 1 mom. kan ett utvidgat besöksförbud förenas med teknisk övervakning. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud avses bli övervakad med hjälp av tekniska anordningar som ges till eller fästs på honom eller henne vid handleden, vristen eller midjan, eller med hjälp av en kombination av sådana anordningar. Beslut om teknisk övervakning tas alltid av domstolen. Enligt det föreslagna 11 § 1 mom. kan teknisk övervakning inte meddelas tillfälligt.

Domstolen avses på yrkan av en anhållningsberättigad tjänsteman kunna meddela någon ett tekniskt övervakat besöksförbud om det är nödvändigt med teknisk övervakning för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet mot den person som besöksförbudet avses skydda. Domstolen ska från fall till fall bedöma vikten av orsakerna till förbudet i förhållande till de begränsningar som övervakningen innebär för den som meddelats besöksförbud. I denna bedömning är sannolikheten och arten av brottshotet centrala.

Nödvändighetskravet förutsätter i allmänhet att den som ska meddelas ett tekniskt övervakat besöksförbud har begått ett brott mot den personens liv, hälsa eller frihet som besöksförbudet avses skydda eller fysiskt har brutit mot besöksförbudet. Tidpunkten, arten och allvaret i det tidigare brottet avses ha betydelse i bedömningen. Ett beslut om ett tekniskt övervakat besöksförbud avses dock inte förutsätta att den som meddelats besöksförbud har begått ett brott mot den person som besöksförbudet avses skydda. Teknisk övervakning kan även meddelas om en slutsats kan dras, på grundval av hot, tidigare brott eller något annat beteende hos den som meddelas besöksförbud, om att den som besöksförbudet avses skydda är i omedelbar fara och att den som ska meddelas besöksförbud inte annars kommer att iaktta förbudet. I riskbedömningen ska enligt förslaget även beaktas tidigare brott som begåtts mot andra personers liv, hälsa eller frihet än mot den som besöksförbudet avses skydda.

Teknisk övervakning ska inte kunna meddelas om det är oskäligt med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken. Teknisk övervakning kan vara oskälig på grund av förhållandena för den som ställs under övervakning om till exempel den som ska meddelas besöksförbud har någon sjukdom som medför att han eller hon inte klarar av att iaktta de anvisningar som ges om övervakningsanordningarna.

Enligt förslaget ska bestämmelser om en skyldighet för den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud att medverka till att den tekniska övervakningen kan inledas och fortgå utfärdas i 2 mom.

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är för det första skyldig att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk och att de övervakningsanordningar som används för den tekniska övervakningen sätts fast. I ett avgörande om ett tekniskt övervakat besöksförbud ska domstolen med stöd av 8 a § 2 punkten fastställa var och när monteringen av övervakningsanordningarna ska ske för den som ställts under teknisk övervakning. I sitt avgörande avses domstolen förplikta den som ställts under teknisk övervakning att stanna på sammanträdesplatsen omedelbart efter sammanträdet för fastsättande av övervakningsanordningarna eller att infinna sig vid en senare tidpunkt på en för detta avsedd plats för att anordningarna ska kunna fästas. Den som ställts under teknisk övervakning avses också vara skyldig att tillåta att övervakningsanordningarna sätts fast.

För det andra avses den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud ha en skyldighet att medverka till genomförandet av den tekniska övervakningen. För detta ändamål ska den som ställts under teknisk övervakning inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen och se till att de hålls funktionsdugliga. Utöver övervakningsbandet avses den som ställts under övervakning ha en skyldighet att bära med sig en lokaliseringstelefon. För att telefonen ska förbli funktionsduglig är den som ställts under övervakning skyldig att ladda den regelbundet. Den som ställts under övervakning avses också vara skyldig att behandla övervakningsanordningarna omsorgsfullt och iaktta Brottspåföljdsmyndighetens anvisningar om användningen av dem.

Straffbestämmelserna angående brott mot besöksförbud avses bli kompletterade på så sätt att den som meddelats besöksförbud kan dömas för brott mot besöksförbud även om denne bryter mot sina skyldigheter enligt momentet och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen. Enligt den nya 8 a § ska dessa skyldigheter framgå av avgörandet om ett tekniskt övervakat besöksförbud.

7 §. Besöksförbudets giltighet. Paragrafen innehåller bestämmelser om giltigheten och förnyandet av besöksförbud. Till 1 mom. fogas enligt förslaget en bestämmelse om att ett tekniskt övervakat besöksförbud kan meddelas för högst sex månader. När längden på ett tekniskt övervakat besöksförbud fastställs ska de specifika omständigheterna för fallet beaktas. Längden får inte fastställas till en längre tid än vad som är nödvändigt för att avvärja brottshotet mot den person som besöksförbudet avses skydda.

Till 2 mom. fogas enligt förslaget en bestämmelse om att ett tekniskt övervakat besöksförbud kan förnyas för högst tre månader åt gången. När förnyande av ett tekniskt övervakat besöksförbud begärs av domstolen ska domstolen på nytt pröva huruvida förutsättningarna för ett beslut om teknisk övervakning uppfylls.

8 a §. Innehållet i ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud. Den nya paragrafen avses innehålla bestämmelser om vilken information som ska ingå i avgörandet om ett tekniskt övervakat besöksförbud utöver den information som föreskrivs i 8 §.

Enligt 1 punkten ska det tekniska sätt genom vilket den som meddelats besöksförbud övervakas framgå av avgörandet om det tekniskt övervakade besöksförbudet.

Enligt 2 punkten ska det framgå av avgörandet om ett tekniskt övervakat besöksförbud var och när anordningarna fästs för den som meddelats besöksförbud. Anordningarna kan fästas antingen direkt efter sammanträdet på domstolens sammanträdesplats eller vid en senare tidpunkt på en för detta avsedd plats enligt domstolens beslut. Enligt 3 a § 2 mom. är den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud skyldig att antingen stanna kvar på domstolens sammanträdesplats för att anordningarna ska kunna fästas efter sammanträdet eller infinna sig vid en senare tidpunkt för att anordningarna ska kunna fästas. Tjänstemännen vid Brottspåföljdsmyndigheten ombesörjer att anordningarna fästs. Tidtabellen för när övervakningsanordningarna sätts fast och en lämplig plats för ändamålet bör därför redas ut före behandlingen vid sammanträdet så att beslutet även kan genomföras i praktiken. Platsen ska vara sådan att anordningarna kan sättas fast utan att väcka onödig uppmärksamhet och att den är lätt tillgänglig för den som ställs under övervakning.

Enligt 3 punkten ska av avgörandet om ett tekniskt övervakat besöksförbud framgå de i 3 a § 2 mom. avsedda skyldigheterna för den som meddelats förbudet att medverka i ibruktagandet och genomförandet av den tekniska övervakningen. Av avgörandet ska det således framgå vad den som meddelats besöksförbud är skyldig att göra för att den tekniska övervakningen ska kunna inledas och fortsätta, dvs. vad som krävs av den som meddelats besöksförbud för att övervakningsanordningarna ska fungera.

Enligt förslaget ska till lagen även fogas en bestämmelse om att en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten ska informera den som meddelats besöksförbud om dessa skyldigheter (15 b § 2 mom. enligt förslaget). Detta sker vanligtvis muntligt i samband med att den som ställts under teknisk övervakning får övervakningsanordningarna installerade. Den som ställts under övervakning avses därmed få information om sina skyldigheter i anknytning till den tekniska övervakningen både när denne får kännedom om avgörandet rörande det tekniskt övervakade

besöksförbudet och när den myndighet som svarar för den tekniska övervakningen uppfyller sin utredningsskyldighet enligt 15 b § 2 mom.

9 §. Meddelanden om domen. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 4 mom., enligt vilket ett avgörande om ett tekniskt övervakat besöksförbud utan dröjsmål ska meddelas till Brottsåtgärdsmyndigheten.

11 §. Beslut om tillfälligt besöksförbud. Enligt 1 mom. kan besöksförbud även meddelas tillfälligt. Enligt förslaget fogas till momentet en bestämmelse om att ett tekniskt övervakat besöksförbud inte kan meddelas tillfälligt.

Enligt 2 mom. får en anhållningsberättigad tjänsteman på eget initiativ besluta om ett tillfälligt besöksförbud. För ett beslut om tillfälligt besöksförbud krävs det att förutsättningarna enligt 2 § uppfylls. Momentet innehåller bestämmelser om särskilda förutsättningar som dessutom ska uppfyllas för att en anhållningsberättigad tjänsteman på eget initiativ ska kunna meddela tillfälligt besöksförbud. Enligt det gällande momentet kan en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart och om det av vad som har framgått i ärendet kan dras slutsatsen att den som förbudet avses skydda, på grund av rädsla för den mot vilken förbudet avses gälla eller av andra orsaker inte själv förmår begära besöksförbud.

I enlighet med vad som närmare framgår av de allmänna motiveringarna (avsnitt 2.3.1) förutsätter statens positiva handlingsskyldighet, enligt beslutspraxisen i Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, förebyggande åtgärder av staten för att skydda individens liv och fysiska integritet. En sådan positiv skyldighet uppkommer om myndigheterna visste eller borde ha vetat om en verklig och omedelbar fara för liv eller hälsa som hotade individen, men att de försummade att vidta rimliga åtgärder inom sin behörighet som var nödvändiga för att undvika risken. Människorättsdomstolen har i sin beslutspraxis ansett att staten har en förhöjd skyldighet att skydda utsatta personer, såsom barn och offer för familjevåld. Ordalydelsen i momentet föreslås bli ändrat så att en anhållningsberättigad tjänsteman på eget initiativ ska meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart. Bestämmelsen motsvarar kraven i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna för statens positiva handlingsskyldighet och bestämmelsen ska tolkas enligt människorättsdomstolens rättspraxis.

Beslut om besöksförbud på initiativ av myndigheten avses inte längre förutsätta att den person som förbudet avses skydda själv inte förmår begära ett besöksförbud. Dessutom avses ordalydelsen i momentet ändras så att uttrycket ”på tjänstens vägnar”, som är främmande i allmänspråket, ersätts med uttrycket ”på eget initiativ”, som betyder samma sak, men som är lättare att förstå och mer informativt.

Liksom i nuläget avses beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten förutsätta att personen har ett omedelbart och uppenbart behov av att bli skyddad genom ett förbud. En anhållningsberättigad tjänsteman ska därför enligt förslaget meddela tillfälligt besöksförbud på eget initiativ i situationer där det på basis av riskbedömningen är klart att personen hotas av allvarligt våld som ett besöksförbud kan skydda denne mot. Dessutom avses en förutsättning för beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten vara att det är fråga om en akut situation där skyddet för personen kräver att ett omedelbart förbud meddelas.

11 a §. Hänvisning till tjänster. Enligt förslaget föreskrivs det i 1 mom. om hänvisning till stöd-tjänster av den som besöksförbudet avses skydda då polisen eller åklagaren meddelar ett tillfälligt besöksförbud. I samband med att ett tillfälligt besöksförbud meddelas ska polisen eller åklagaren fråga den som det tillfälliga besöksförbudet avses skydda om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en aktör som tillhandahåller stöd-tjänster och, om den som förbudet avses skydda ger sitt samtycke, förmedla uppgifterna utan obefogat dröjsmål. Med stöd av 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen har förundersökningsmyndigheten motsvarande skyldighet att hänvisa målsäganden till stöd-tjänster om målsäganden är i behov av särskilt skydd eller om brottets natur eller målsägandens personliga förhållanden det i övrigt kräver. Genom den nya bestämmelsen säkerställs det att den som besöksförbudet avses skydda hänvisas till stöd-tjänster när polisen eller åklagaren meddelar ett tillfälligt besöksförbud också i sådana situationer som inte omfattas av nämnda bestämmelse i förundersökningslagen.

Enligt förslaget gäller 2 mom. hänvisning till stöd-tjänster av den som meddelats besöksförbud då polisen eller åklagaren meddelar ett tillfälligt besöksförbud. I nuläget finns det inte stöd-tjänster avsedda för våldsförövare på ett heltäckande sätt i hela landet. Polisen eller åklagaren avses dock ha en skyldighet att informera den som meddelats besöksförbud om de tillgängliga stöd-tjänsterna.

14 a §. Biträde. Enligt förslaget föreskrivs det i 1 mom. om förordnande av biträde för den som ansöker om besöksförbud om ansökan grundar sig på ett allvarligt brott mot liv, hälsa eller frihet. Med stöd av momentet kan ett biträde även förordnas för en person som besöksförbudet avses skydda, men som inte är sökande. Enligt förslaget ska domstolen kunna förordna ett biträde för sökanden eller den som besöksförbudet avses skydda, om det ska anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, de personliga förhållandena för den som besöksförbudet avses skydda och övriga omständigheter.

Förutsättningarna för förordnande av biträde motsvarar 2 kap. 1 a § 3 punkten i lagen om rättegång i brottmål. För en målsägande i ett brottmål, som med stöd av punkten kan få ett rättegångsbiträde för brottmålet, kan det således förordnas ett biträde för besöksförbudsärendet. Domstolen ska genom en helhetsbedömning från fall till fall bedöma huruvida det är motiverat att förordna ett biträde. Ett biträde kan förordnas om sökanden på grund av sina personliga förhållanden eller omständigheter eller någon annan anledning har ett särskilt behov av ett biträde. Ju allvarligare brott det är fråga om, desto mer motiverat är det att förordna ett biträde. Vid prövningen kan man beakta bland annat sökandens ålder, hälsa och relation till den person mot vilken förbud yrkas samt de hot eller trakasserier som ansökan baserar sig på och de följder som dessa orsakar eller har orsakat för sökanden.

Enligt 2 mom. ska den som enligt begäran ska meddelas besöksförbud ha rätt att på sin begäran få ett biträde som betalas ur statens medel i ett ärende som gäller ett tekniskt övervakat besöksförbud.

Enligt 3 mom. gäller i fråga om biträden i tillämpliga delar vad som föreskrivs om försvarare och rättegångsbiträde för en målsägande i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Detta innebär bland annat att biträdets arvode i enlighet med 10 § 1 mom. betalas ur statens medel och att rättshjälpsstagarens motparts ersättningsskyldighet till staten enligt 2 mom. till tillämpliga delar omfattas av vad som föreskrivs i 22 § i rättshjälpslagen.

Med stöd av 22 § 1 mom. i rättshjälpslagen är motparten till rättshjälpsstagaren skyldig att till staten ersätta de kostnader som har bestämts att ska betalas av statens medel och det beräknade arvodet till det offentliga rättsbiträdet om rättshjälpsstagarens motpart skulle vara skyldig att ersätta rättshjälpsstagarens rättegångskostnader med stöd av bestämmelserna om ersättning av

rättegångskostnader. Med stöd av den aktuella paragrafen uppstår det alltså en ersättningsskyldighet till staten för motparten som har förordnats ett biträde, om sådana vägande skäl som avses i 14 § i lagen om besöksförbud förpliktar denne att ersätta motpartens rättegångskostnader. För tydlighetens skull föreslås det i propositionen att 22 § 1 mom. i rättshjälpslagen kompletteras genom att till momentet foga en uttrycklig hänvisning till 14 § i lagen om besöksförbud. Enligt nämnda paragraf är huvudregeln dock att parterna i ärendet själva svarar för de kostnader som orsakas av behandlingen av besöksförbudsärendet, varvid staten står för de kostnader som bestämts att betalas med stöd av paragrafen i fråga och det beräknade arvudet för det offentliga rättshjälpsbiträdet.

På ersättningsskyldighet till staten för den som förordnats ett biträde tillämpas dock inte vad som föreskrivs i 2 kap. 11 § i lagen om rättegång i brottmål. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud, för vilken ett biträde förordnats med stöd av 1 mom., avses således inte vara skyldig att till staten ersätta de ersättningar som betalats ur statens medel.

15 a §. *Tillsyn över att besöksförbudet iakttas.* Till lagen fogas för tydlighetens skull en bestämmelse om över tillsynen av besöksförbudet. Enligt paragrafen svarar polisen för tillsynen över att besöksförbudet iakttas. För den tekniska övervakningen av besöksförbud som meddelats med stöd av 3 a § svarar Brottpåföljdsmyndigheten enligt 15 b §.

Med stöd av 1 kap. 1 § 1 mom. i polislagen (872/2011) hör det till polisens uppgifter att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott, även brott mot besöksförbud. Tillsynen av besöksförbudet hör således i praktiken redan nu till polisens uppgifter, även om tillsynen inte regleras på lagnivå. Polisen övervakar iakttagandet av besöksförbud i samband med den övriga polisverksamheten, om det inte krävs andra arrangemang i enskilda fall. Genom den föreslagna bestämmelsen avses inte nuläget ändras, och inte heller polisens nuvarande uppgifter till denna del. Den tekniska övervakningen av besöksförbud medför dock nya uppgifter för polisen.

Beträffande tekniskt övervakade besöksförbud avses polisen sköta om de fortsatta åtgärderna efter att den erhållit en anmälan om ett tillförlitligt larm från det elektroniska övervakningssystemet som meddelats från Brottpåföljdsmyndighetens övervakningscentral via Nödcentralsverket. På grundval av den information som övervakningscentralen ger bedömer polisen vilka åtgärder situationen kräver. I brådskande fall där hälsa och liv äventyras skickas genast en polispatrull till platsen. Hur brådskande situationen är påverkas bland annat av lokaliseringssuppgifterna för den som meddelats besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda samt våldshotet och hur allvarligt det är.

15 b §. *Teknisk övervakning.* Enligt 1 mom. avses Brottpåföljdsmyndigheten svara för den tekniska övervakningen av besöksförbud. Brottpåföljdsmyndighetens övervakningscentral, som även fungerar som övervakningscentral avseende övervakningen av häktningsarrest och förstärkt reseförbud, avses svara för den centrala övervakningen av besöksförbud dygnet runt. Den centrala övervakningen av besöksförbudet ska enligt förslaget ordnas på riksplanet eller regionplanet av Brottpåföljdsmyndigheten med iakttagande av 57 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015). Enligt förslaget ska en tjänsteman vid Brottpåföljdsmyndigheten installera anordningen för övervakning åt den som meddelats ett tekniskt besöksförbud och åt den som besöksförbudet avses skydda, om denne önskar det, samt se till att övervakningsanordningarna avlägsnas då övervakningen upphör.

Enligt 2 mom. ska den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud upplysas om sina skyldigheter beträffande övervakningsanordningarna enligt 3 a § 2 mom. Enligt nämnda moment är den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud skyldig att medverka till att den

tekniska övervakningen tas i bruk, och att anordningarna som ska användas i övervakningen fästs, genom att stanna kvar på domstolens sammanträdesplats för att anordningarna ska kunna fästas efter sammanträdet eller genom att infinna sig vid en senare tidpunkt för att anordningarna ska kunna fästas, samt genom att tillåta att anordningarna fästs. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till genomförandet av den tekniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen, se till att de hålls funktionsdugliga samt hantera dem omsorgsfullt och följa Brottspåföljdsmyndighetens anvisningar om hur de ska användas.

Enligt förslaget innehåller 3 mom. en bestämmelse om finkänslighetsprincipen som ska iakttas vid den tekniska övervakningen. Enligt momentet ska onödig uppmärksamhet undvikas i samband med övervakningen. Dessutom föreskrivs det att den tekniska övervakningen ska genomföras så att den inte ingriper i någons rättigheter i större omfattning eller orsakar större olägenhet än vad som är nödvändigt för att genomföra den.

Enligt 4 mom. har tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten rätt att få i polislagen avsedd handräckning av polisen för att utföra ett tjänsteuppdrag. Med stöd av bestämmelsen avses en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten få handräckning av polisen till exempel i situationer som anknyter till installation, reparation och avlägsnande av anordningarna.

7.2 Strafflagen

16 kap. Om brott mot myndigheter

9 a §. Brott mot besöksförbud. Paragrafen avses bli kompletterad med en straffbestämmelse angående brott mot skyldigheter i anknytning till teknisk övervakning. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 2 mom., enligt vilket en person som meddelats besöksförbud och som bryter mot sina skyldigheter enligt avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen ska kunna dömas för brott mot besöksförbud. Enligt den nya 8 a § 2 punkten som föreslås till lagen om besöksförbud ska det framgå av avgörandet om ett tekniskt övervakat besöksförbud vilka skyldigheter den som meddelats förbudet har enligt 3 a § 2 mom. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud avses vara skyldig att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk, och att anordningarna som ska användas i övervakningen fästs, genom att stanna kvar på domstolens sammanträdesplats för att anordningarna ska kunna fästas efter sammanträdet eller genom att infinna sig vid en senare tidpunkt för att anordningarna ska kunna fästas, samt genom att tillåta att anordningarna fästs. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till genomförandet av den tekniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen, se till att de hålls funktionsdugliga samt hantera dem omsorgsfullt och följa Brottspåföljdsmyndighetens anvisningar om hur de ska användas. Av avgörandet om besöksförbud ska det framgå innehållet av skyldigheterna för den som meddelats besöksförbud så att han eller hon vet vad krävs av denne för att teknisk övervakning ska kunna inledas och fortsätta och övervakningsanordningarna hålls funktionsdugliga. Enligt den nya 15 b § 2 mom. ska en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten förklara de skyldigheter som är förknippade med övervakningsanordningarna för den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud.

Brott mot besöksförbud är straffbart som uppsåtligt. Enligt bestämmelsens rekvisit avses det vara en förutsättning för straffbarhet att införandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen förhindras till följd av att skyldigheterna överträds. Rekvisitet uppfylls ifall förövaren vid tiden för gärningen har eftersträvat den följd denne orsakat eller har förstått att följden av gärningen blir att den tekniska övervakningen förhindras.

Det nuvarande 2 mom. blir 3 mom. I momentet görs en ändring till följd av preciseringen av undantagsbestämmelsen om kontakt i 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud.

7.3 Förundersökningslagen

3 kap. Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

11 §. *Hur snart förundersökning ska göras.* Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 3 mom. enligt vilket förundersökning ska göras skyndsamt om en person misstänks ha brutit mot ett besöksförbud. Syftet med att göra förundersökningen skyndsamt är att säkerställa ett effektivt genomförande av besöksförbudet.

Kravet att göra förundersökningen skyndsamt avses dock inte gälla brott mot besöksförbud som ska anses vara ringa enligt en helhetsbedömning. Huruvida brottet ska anses vara ringa bedöms med avseende på skyddet av offret och ett effektivt genomförande av besöksförbudet. Fysiska eller upprepade brott mot besöksförbud avses endast i undantagsfall kunna anses vara ringa. Även om det är fråga om en enskild gärning avses kravet på skyndsamhet gälla även andra brott än fysiska brott mot besöksförbud, till exempel brott genom meddelanden eller andra former av kontakter, om säkerställandet av den fysiska integriteten för den som besöksförbudet avses skydda eller ett effektivt genomförande av besöksförbudet kräver det.

Det nuvarande 3 mom. blir 4 mom.

7.4 Lagen om rättegång i brottmål

1 kap. Om åtalsrätt och åtalsprövning

8 a §. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 3 mom. om förrättande av åtalsprövning i brådskaande ordning i ett ärende som gäller brott mot besöksförbud. Om en person misstänks för brott mot besöksförbud ska åklagaren i brådskaande ordning avgöra ifall han eller hon väcker åtal. Även åtalet ska väckas utan dröjsmål. Syftet med behandling i brådskaande ordning är att säkerställa ett effektivt genomförande av besöksförbudet.

Kravet på åtalsprövning i brådskaande ordning och väckande av åtal utan dröjsmål avses dock inte gälla brott mot besöksförbud som ska anses vara ringa enligt en helhetsbedömning. Huruvida brottet ska anses vara ringa bedöms med avseende på skyddet av offret och ett effektivt genomförande av besöksförbudet. Fysiska eller upprepade brott mot besöksförbud avses endast i undantagsfall kunna anses vara ringa. Även om det är fråga om en enskild gärning avses kravet på skyndsamhet gälla även andra brott än fysiska brott mot besöksförbud, till exempel brott genom meddelanden eller andra former av kontakter, om säkerställandet av den fysiska integriteten för den som besöksförbudet avses skydda eller ett effektivt genomförande av besöksförbudet kräver det.

5 kap. Om väckande av åtal

13 a §. Enligt den nya paragrafen ska ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud behandlas skyndsamt. Liksom för åtalsprövningens del avses kravet på behandling i brådskaande ordning inte gälla brott mot besöksförbud som ska anses vara ringa enligt en helhetsbedömning. Beträffande bedömningen av huruvida brottet ska anses vara ringa hänvisas det till motiveringarna till 8 a § ovan.

Enligt 18 § 1 mom. behandlas ett åtal för flera brott som samma svarande har begått i ett sammanhang, om det inte anses lämpligare att de behandlas vart för sig. Om behandlingen av åtalen i ett sammanhang fördröjer behandlingen av brottmålet om brott mot besöksförbud bör domstolen överväga att behandla åtalen separat.

7.5 Rättshjälpslagen

22 §. Ersättningsskyldighet för rättshjälpstagarens motpart. Enligt det gällande 1 mom. om rättshjälpstagarens motpart enligt 21 kap. i rättegångsbalken, 9 kap. i lagen om rättegång i brottmål eller 10 kap. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden skulle vara skyldig att helt eller delvis ersätta rättshjälpstagarens rättegångskostnader, ska motparten åläggas att på motsvarande sätt betala ersättning till staten för de kostnader i saken som det med stöd av rättshjälpslagen har bestämts att ska betalas av statens medel och för det beräknade arvodet till det offentliga rättsbiträdet jämte ränta.

Av momentet framgår den allmänna principen gällande rättshjälp, enligt vilken rättshjälpstagarens motparts ansvar för rättegångskostnaderna i princip ska vara oberoende av huruvida den andra parten har beviljats rättshjälp i ärendet eller inte. Därför har momentet redan tolkats i rättspraxisen på så sätt att en ersättningsskyldighet till staten enligt momentet även kan uppkomma i en situation där skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna baserar sig på 14 § i lagen om besöksförbud (HD 2009:8). För tydlighetens skull avses momentet kompletteras med en uttrycklig hänvisning till 14 § i lagen om besöksförbud.

Enligt 14 § i lagen om besöksförbud svarar de som har del i ett ärende som gäller besöksförbud själva för sina kostnader i ärendet, om det inte föreligger vägande skäl för att ålägga den som har del i saken att helt eller delvis betala motpartens skäligena rättegångskostnader. Ersättningsskyldigheten till staten i ett besöksförbudsärende enligt det aktuella momentet uppkommer ifall det finns sådana vägande skäl som avses i nämnda paragraf att ålägga rättshjälpstagarens motpart att ersätta rättshjälpstagarens rättegångskostnader.

7.6 Lagen om domstolsavgifter

2 §. Rättegångsavgiftens storlek. Paragrafen innehåller bestämmelser om rättegångsavgifternas eurobelopp. Enligt förslaget ska 1 mom. ändras så att de ärenden som gäller besöksförbud tas bort. Enligt den föreslagna 5 § 14 a punkten ska besöksförbudsärenden i fortsättningen vara avgiftsfria i alla rättsinstanser.

5 §. Avgiftsfria prestationer. Paragrafen innehåller bestämmelser om avgiftsfria ärendegrupper. Enligt förslaget fogas till paragrafen en ny 14 a punkt enligt vilken ingen avgift tas ut för behandlingen av besöksförbudsärenden. Utöver nationella besöksförbudsärenden avses ärenden enligt lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU om den europeiska skyddsordern och om tillämpning av direktivet (226/2015) och lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 606/2013 om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015) vara avgiftsfria.

9 §. Inverkan av utgången i ett mål eller ärende. Enligt 4 punkten i den gällande paragrafen tas ingen rättegångsavgift ut om domstolen meddelar besöksförbud. Punkten avses bli upphävd, eftersom avgörandet av ett ärende inte avses påverka huruvida en avgift tas ut i fortsättningen. Enligt den föreslagna 5 § 14 a punkten ska besöksförbudsärenden i fortsättningen vara avgiftsfria.

7.7 Lagen om behandling av personuppgifter vid Brottpåföljdsmyndigheten

3 §. Definitioner. Enligt förslaget fogas två nya definitioner till paragrafen. Enligt den nya 10 punkten avses med den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud en person som har meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud med stöd av 3 a § i lagen om besöksförbud. Enligt den nya 11 punkten avses med den som besöksförbudet avses skydda den person som skyddas genom det meddelade besöksförbudet och den tillhörande tekniska övervakningen.

4 §. Register i Brottpåföljdsmyndighetens informationssystem. Behandlingen av personuppgifter i anknytning till tekniskt övervakade besöksförbud innebär en ny informationsgrupp och en ny registreringsuppgift för Brottpåföljdsmyndigheten. Eftersom de personuppgifter som behandlas långtifrån alltid kommer att vara fångarnas eller rannsakningsfångarnas uppgifter, och man utöver personuppgifterna för den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud även behöver behandla personuppgifterna för den som besöksförbudet avses skydda, ska de förvaras separat från fångarnas och rannsakningsfångarnas uppgifter. Artikel 6 i dataskyddsdirektivet för brottsbekämpning, som har verkställts genom 8 § 1 mom. i dataskyddslagen avseende brottmål, innehåller också ett krav på att en klar åtskillnad mellan olika grupper av registrerade ska kunna göras i mån av möjlighet. Till paragrafen fogas enligt förslaget ett nytt 5 mom., där det föreskrivs om Brottpåföljdsmyndighetens register över besöksförbud. I registret ingår personuppgifter i anknytning till den tekniska övervakningen av besöksförbud. Det nuvarande 5 mom. blir 6 mom.

5 §. Uppgifter för specificering. Enligt förslaget ändras paragrafens 1 mom. så att även uppgifter som behövs för specificering av den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud, som ska registreras i registret över besöksförbud, får behandlas som uppgifter som behövs för specificering. De uppgifter för specificering som behandlas kan i princip vara samma som för fångar och rannsakningsfångar, även om rekvisituppgifter vanligtvis inte behöver behandlas på grund av övervakningens elektroniska karaktär.

6 §. Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör formell verkställighet. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 2 mom. enligt vilket Brottpåföljdsmyndigheten för övervakningen av den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud får behandla uppgifter om inledandet och upphörandet av den tekniska övervakningen av besöksförbudet.

8 §. Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör verkställighet av fängelsestraff, verkställighet av häktning och teknisk övervakning av besöksförbud. Rubriken för paragrafen och det inledande stycket till 1 mom. samt 9 punkten avses bli ändrade för att beakta behovet av behandling av uppgifter i anknytning till tekniskt övervakade besöksförbud. I samband med övervakningen behöver uppgifter om begränsningar enligt det tekniskt övervakade besöksförbudet behandlas samt uppgifter om iakttagandet av dem. De uppgiftsgrupper som räknas upp i de andra punkterna i momentet avses inte bli tillämpade på tekniskt övervakade besöksförbud.

Enligt förslaget fogas även ett nytt 5 mom. till paragrafen där de uppgifter som är nödvändiga för Brottpåföljdsmyndigheten att behandla beaktas utöver de uppgifter som avses i 1 mom. 9 punkten. Enligt momentet får i uppgifterna om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud ingå också uppgifter för specificering av den som besöksförbudet avses skydda för att säkerställa verkställigheten av den tekniska övervakningen. I praktiken är det fråga om personuppgifter som ingår i domstolens avgörande om det tekniskt övervakade besöksförbudet. Enligt momentet får uppgifterna om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud dessutom inkludera andra uppgifter som är viktiga med avseende på genomförandet och som är nödvändiga för den tekniska övervakningen av besöksförbudet. Det föreslås att behandlingen

av uppgifterna begränsas till nödvändiga uppgifter för att understryka att den registrerades privatliv inte får begränsas mer än vad som är nödvändigt med avseende på genomförandet av den tekniska övervakningen och målet med regleringen, dvs. för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda.

13 a §. Behandling av lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud. Enligt förslaget fogas till lagen en ny paragraf, enligt vilken Brottpåföljdsmyndigheten får ta fram och registrera lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud endast om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud rör sig eller vistas i det förbjudna området som fastställts i beslutet eller om den tekniska övervakningen av besöksförbudet hindras, eller på polisens begäran. Den föreslagna bestämmelsen begränsar behandlingen av lokaliseringsuppgifter till vad som är nödvändigt med avseende på genomförandet av den tekniska övervakningen. Genom kombinationen övervakningsband och lokaliseringstelefon är det således tekniskt möjligt att reda ut den övervakades exakta position och följa den övervakades rörelser i realtid, vilket innebär ett ingripande i kärnan av privatlivet. Genom bestämmelsen beaktas det dock att lokaliseringsuppgifter i konstitutionellt hänseende ansetts vara känsliga personuppgifter, vars behandling ska vara mer begränsad än behandlingen av andra personuppgifter, och behandlingen behöver förenas med extra skyddsåtgärder. Genom de föreslagna begränsningarna kan positionen för den som meddelats besöksförbud inte följas i realtid annat än i en sådan situation där lokaliseringen av den som meddelats besöksförbud aktiveras genom ett larm från anordningen. Användningen av lokaliseringsuppgifter avses gälla både sådana situationer där den som ställts under övervakning rör sig inom ett område som omfattas av besöksförbudet och sådana situationer där den som ställts under övervakning förhindrar genomförandet av övervakningen eller övervakningen förhindras av någon annan anledning, till exempel en störning i systemet. Även i dessa situationer behöver den övervakades position kontrolleras för att säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda kan säkerställas. I vissa mer sällsynta situationer kan det vara behövligt att ta fram lokaliseringsuppgifter på begäran av polisen, i synnerhet då den person som besöksförbudet avses skydda har meddelat om brott mot besöksförbudet men anordningen inte har larmat. Genom bestämmelsen preciseras kravet på ändamålsbundenhet enligt 5 § i dataskyddslagen avseende brottmål. Brottpåföljdsmyndigheten ska inte kunna använda uppgifter till något annat ändamål än det som anges i 13 a §, och därtill ska behandlingen av uppgifterna vara nödvändig i enlighet med tolkningspraxisen gällande grundlagen.

14 §. Behörighet att behandla uppgifter. Enligt förslaget fogas till 2 mom. 3 punkten en hänvisning till de lokaliseringsuppgifter som avses i 13 a §. Ändringen innebär att lokaliseringsuppgifterna endast får behandlas av sådana tjänstemän vid Brottpåföljdsmyndigheten som särskilt utsetts av Brottpåföljdsmyndighetens ansvarsområde för utveckling och styrning. Genom bestämmelsen kompletteras kraven i 32 § i dataskyddslagen avseende brottmål om skydd av personuppgifter som en särskild skyddsåtgärd, med beaktande av lokaliseringsuppgifternas känsliga karaktär.

16 §. Rätt att få uppgifter av andra myndigheter och uppgiftsskyldiga. Det inledande stycket till 1 mom. avses bli ändrat så att Brottpåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna har rätt att även få uppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda. Det är fråga om uppgifter som behöver behandlas för utförande av Brottpåföljdsmyndighetens nya uppgifter.

20 §. Utlämnande av uppgifter till polisen och Nödcentralsverket. Enligt förslaget fogas till paragrafen två nya moment som avses beakta behovet av att lämna ut uppgifter i anknytning till ett tekniskt övervakat besöksförbud till Nödcentralsverket och polisen. Enligt det föreslagna nya 3 mom. får Brottpåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna på begäran och även

på eget initiativ till Nödcentralsverket och polisen lämna ut uppgifter om brott mot besöksförbud samt lokaliseringsinformation om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda. Uppgifterna får lämnas ut i enlighet med momentet för förebyggandet av brott och för utförandet av polisens tillsynsuppgift. I praktiken är det fråga om att polisen sköter ett larmuppdrag. För att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda eller till exempel förebygga misshandelsbrott behöver lokaliseringsuppgifterna för den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud lämnas ut utöver uppgiften om brottet mot besöksförbudet. Även den som besöksförbudet avses skydda kan med sitt eget samtycke ha övervakningsanordningar, varvid information kan samlas in om var den som besöksförbudet avses skydda befinner sig. Om den som ställts under elektronisk övervakning rör sig i området som omfattas av besöksförbudet ger anordningen hos den som besöksförbudet avses skydda samtidigt lokaliseringsuppgifterna och uppgifter om hur brådskande situationen är. Om den som besöksförbudet avses skydda befinner sig långt från det område som omfattas av besöksförbudet är situationen inte brådskande trots att den som ställts under elektronisk övervakning bryter mot besöksförbudet. I praktiken får Brottspåföljdsmyndighetens övervakningscentral ett larm via övervakningssystemet och gör utifrån det en anmälan till Nödcentralsverket. På grundval av den information som Nödcentralsverket förmedlar bedömer polisen vilka åtgärder som behöver vidtas på grund av larmet, och bedömer även hur brådskande ärendet är. Den behandling av personuppgifter som Brottspåföljdsmyndigheten själv utför är således i allmänhet mycket begränsad, eftersom den inte omfattar bedömning av uppgifterna när de lämnas ut.

Enligt förslaget ska bestämmelser om polisens rätt att behandla personuppgifter i anknytning till ett tekniskt övervakat besöksförbud för utförandet av övervakning av besöksförbud utfärdas i den nya 5 punkten som fogas till 6 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet och för förebyggande av brott i 5 punkten som fogas till 8 §.

På Nödcentralsverkets rätt att behandla personuppgifter i anknytning till ett tekniskt övervakat besöksförbud tillämpas 17 § 1 mom. 5 punkten i nödcentralslagen, enligt vilken i nödcentralsdatasystemet får lagras uppgifter om identiteten hos en person som har samband med meddelanden, uppdrag och åtgärder, samband med ärendet och identifieringsuppgifter om objektet inklusive lokaliseringsuppgifter eller geografisk information. I reformen av nödcentralslagen (SM035:00/2020) föreslås det att bestämmelser ska utfärdas i paragrafen om vilka personuppgifter som får behandlas i nödcentralsverksamheten, i stället för att fastställa i vilket informationssystem uppgifterna lagras. Paragrafen avses även i fortsättningen vara tillämplig på sådan behandling av personuppgifter hos Nödcentralsverket som gäller teknisk övervakning. Nödcentralsverket ska även kunna begära dessa uppgifter när det producerar stödtjänster till polisen i anslutning till nödcentralsverksamheten.

Det nya 4 mom. avses innehålla bestämmelser om Brottspåföljdsmyndighetens rätt att trots sekretessbestämmelserna på begäran och även på eget initiativ till polisen i förundersökningssyfte lämna ut lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud samt andra uppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda. Det kan vara fråga om att utreda en misstanke om ett brott mot ett besöksförbud och även någon annan brottsmisstanke, i synnerhet utredning av en misstanke om ett brott mot liv och hälsa. Eftersom lokaliseringsuppgifterna utgör känslig information och annan information som eventuellt behövs i förundersökningen inte kan specificeras i detalj måste informationen vara nödvändig för att genomföra en förundersökning av ett brott mot ett besöksförbud eller någon annan brottsmisstanke. Som en särskild skyddsåtgärd föreslås det dessutom att den personuppgiftsansvarige eller av denne utsedd tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten beslutar om utlämnande av lokaliseringsuppgifter. De gällande bestämmelserna om utlämnande av uppgifter i lagen omfattar inte lokaliseringsuppgifter och annan tillhörande information som erhållits i samband med ett tekniskt övervakat besöksförbud, varför de måste täckas

genom en uttrycklig reglering av utlämnande av informationen. De föreslagna bestämmelserna är nödvändiga för att informationen som påvisar brott mot besöksförbud ska vara tillgänglig för förundersökning.

Enligt förslaget ska bestämmelser om polisens rätt att i utredningsuppdrag behandla personuppgifter i anknytning till ett tekniskt övervakat besöksförbud utfärdas i den nya 5 punkten som fogas till 6 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet.

Den registrerades (den som ställts under elektronisk övervakning) rätt att få information baserar sig direkt på bestämmelserna i 23 § i dataskyddslagen avseende brottmål. På grundval av 1 mom. 1 punkten i nämnda paragraf har den registrerade rätt att få de personuppgifter som behandlas och som gäller den registrerade själv samt all tillgänglig information om uppgifternas ursprung. Denna rätt att få information omfattar även lokaliseringsuppgifterna, och därför behöver separata bestämmelser om behandlingen av dessa inte utfärdas för att tillgodose den registrerades rättigheter.

31 §. Granskning av uppgifter i och gallring av uppgifter ur register. Enligt förslaget ska 1 mom. 1 punkten kompletteras med bestämmelser om gallring av uppgifter som gäller information i registret över besöksförbud och lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med ett tekniskt övervakat besöksförbud. De uppgifter i registret över besöksförbud som avses i 5 § 1 mom. och 6 § 2 mom. raderas efter fem år efter att beslutet om ett tekniskt övervakat besöksförbud togs. Lagringstiden motsvarar lagringstiden för information om besöksförbud i polisens register. För de lokaliseringsuppgifter som avses i 13 a § föreslås en kortare lagringstid. Uppgifterna avses bli raderade efter två år efter att beslutet om ett tekniskt övervakat besöksförbud togs. Genom gallringstiden avses lokaliseringsuppgifternas känsliga karaktär beaktas och lagringen begränsas till vad som bedöms vara tillräckligt och nödvändigt med avseende på förundersökningen av eventuella situationer med brott mot besöksförbud, förebyggande av brott eller avvärijande av fara samt med avseende på den registrerades rättigheter. Förundersökning ska genomföras i brådskande ordning, varför en längre lagringstid inte behövs.

7.8 Lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet

6 §. Innehållet i personuppgifter som behandlas i undersöknings- och övervakningsuppgifter. I paragrafen preciseras de personuppgifter som polisen får behandla i undersöknings- och övervakningssyfte enligt 5 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 §. Enligt motiveringarna till den gällande bestämmelsen hör uppgifter som gäller besöksförbud till de specificeringar, beskrivningar och klassificeringar i anknytning till polisens uppgifter, åtgärder och händelser som avses i 1 punkten. På motsvarande sätt omfattas även uppgifter om skyddsåtgärder enligt lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor av de uppgifter som avses i 1 punkten. (RP 242/2018 rd, s. 63-64).

Polisens utförande av undersöknings- och övervakningsuppgifter förutsätter även behandling av personuppgifter i anknytning till den föreslagna tekniska övervakningen av besöksförbud. Enligt förslaget ska bestämmelser om Brottspåföljdsmyndighetens rätt att lämna ut nämnda uppgifter till polisen införas i 20 § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. För att särskilt beakta karaktären av lokaliseringsuppgifterna föreslås det att en ny 5 punkt fogas till paragrafen, där det uttryckligen föreskrivs om behandling av uppgifter som gäller besöksförbud och skyddsåtgärder som fastställts inom det civilrättsliga området. Vad gäller dem motsvarar punkten den nuvarande 1 punkten och omfattar i fortsättningen även uppgifter som gäller tekniskt övervakade besöksförbud. Punkten föreslås precisera att polisen utöver andra uppgifter även får behandla lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk

övervakning av besöksförbud enligt 15 b § i lagen om besöksförbud. Lokaliseringsuppgifter behöver behandlas för att genomföra övervakning av besöksförbud, säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda och genomföra förundersökning av brott mot besöksförbud eller någon annan brottsmisstanke i motsvarande situationer som Brottspåföljdsmyndigheten får ta fram och registrera lokaliseringsuppgifter och lämna ut dem till polisen och Nödcentralsverket. För noggrannare motiveringar hänvisas till de detaljerade motiveringarna angående den föreslagna 13 a § och 20 § 3 och 4 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten.

8 §. *Innehållet i personuppgifter som anknyter till förbyggande eller avslöjande av brott.* I 1 mom. preciseras de personuppgifter som polisen får behandla för att utföra uppgifter i anknytning till förbyggande eller avslöjande av brott enligt 7 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 §. Enligt det nya 3 mom. som föreslås till 20 § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten får Brottspåföljdsmyndigheten till polisen lämna ut uppgifter i anknytning till teknisk övervakning av besöksförbud förutom för polisens utförande av övervakningsuppgifter även för förbyggande av brott. Enligt förslaget ska till 1 mom. i den aktuella paragrafen fogas en ny *5 punkt*, där det uttryckligen föreskrivs om behandling av uppgifter som gäller besöksförbud och skyddsåtgärder som fastställts inom det civilrättsliga området på motsvarande sätt som i 6 § om polisens undersöknings- och övervakningsuppgifter. Punkten föreslås precisera att polisen utöver andra uppgifter även får behandla lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud enligt 15 b § i lagen om besöksförbud. Lokaliseringsuppgifter behöver behandlas för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda och förebygga brott i motsvarande situationer som Brottspåföljdsmyndigheten får lämna ut uppgifterna till polisen. För noggrannare motiveringar hänvisas till de detaljerade motiveringarna angående den föreslagna 20 § 3 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten.

8 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft efter ungefär ett år från det att de har godkänts och stadfästs. Ikraftträdandet förutsätter att en tillräcklig tid reserveras för genomförandeåtgärder inom lagstiftningen. Enligt förslaget avses Brottspåföljdsmyndigheten svara för den tekniska övervakningen av ett elektroniskt övervakat besöksförbud och för den tekniska övervakningen används Brottspåföljdsmyndighetens elektroniska övervakningssystem. Det nuvarande övervakningssystemet bör utvecklas så att det även lämpar sig för elektronisk övervakning av besöksförbud.

9 Förhållande till andra propositioner

9.1 Samband med andra propositioner

Enligt förslaget ska 3 kap. 11 § i förundersökningslagen och 1 kap. 8 a § i lagen om rättegång i brottmål ändras. De nämnda paragraferna föreslås bli ändrade även genom regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 3 kap. 11 § i förundersökningslagen och 1 kap. 8 a § och 5 kap. 13 § i lagen om rättegång i brottmål som lämnas samtidigt som denna proposition.

9.2 Förhållande till budgetförslaget

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

10.1 Elektronisk övervakning

Enligt förslaget ska lagen om besöksförbud kompletteras med bestämmelser om elektronisk övervakning av besöksförbud. Den föreslagna regleringen har betydelse med avseende på den personliga friheten, integriteten och tryggheten enligt 7 §, rörelsefriheten enligt 9 § och skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen.

Personlig frihet, integritet och trygghet samt rörelsefrihet

Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 3 mom. får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Enligt 9 § i grundlagen har finska medborgare samt utlänningar som lagligen vistas i landet rätt att röra sig fritt inom landet och att där välja bostadsort. I 10 § i grundlagen föreskrivs om skydd för privatlivet. Enligt 1 mom. är vars och ens privatliv, heder och hemfrid är tryggade. Enligt 3 mom. kan det genom lag föreskrivas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas.

Enligt artikel 2 i det fjärde tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna har var och en som lagligen befinner sig inom en stats territorium rätt att fritt röra sig där och att fritt välja sin bosättningsort. Rörelsefriheten kan endast begränsas genom lag och om det är nödvändigt i det demokratiska samhället bland annat för att förebygga brott eller skydda andra personers rättigheter och friheter. Inskränkningar i den fria rätten att röra sig ska stå i rätt proportion till sitt syfte. I artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna säkerställs rätten att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv. Enligt artikeln får man inte ingripa i dessa rättigheter, förutom om en lag tillåter det eller om det är nödvändigt i det demokratiska samhället för att uppnå de mål som anges i artikeln, såsom att förhindra brott eller trygga andra människors rättigheter och friheter.

I beslutspraxisen inom Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har statens positiva handlingsskyldighet för att trygga individens liv och fysiska integritet betonats (GrUU 10/2017 rd, s. 2, Osman mot Förenade kungariket 28.10.1998, punkterna 115 och 116, Branko Tomasic mot Kroatien 15.1.2009, punkt 51, Opuz mot Turkiet 9.6.2009, punkt 129 och Kurt mot Österrike 15.6.2021).

I propositionen föreslås en ny reglering, enligt vilken ett utvidgat besöksförbud kan förenas med elektronisk övervakning för att avvärja brottshot mot den som besöksförbudet avses skydda. Domstolen kan i beslutet om utvidgat besöksförbud bestämma att övervakningen av att besöksförbudet iaktas ska ske med hjälp av tekniska anordningar om teknisk övervakning är nödvändig för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och övervakningen inte är oskäligen med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Iakttagandet av ett tekniskt övervakat besöksförbud ska enligt förslaget övervakas genom tekniska anordningar som den som meddelats besöksförbud ska inneha eller bära på sig eller genom en kombination av sådana anordningar. När en kombination av övervakningsanordningar används fästs ett övervakningsband vid den som meddelats besöksförbud och denne är skyldig att bära med sig en GPS/GNSS-lokaliseringstelefon. Genom att bandet används kan man fastställa

identiteten på den som bär lokaliseringstelefonen och den som meddelats besöksförbud kan lokaliseras. Den som meddelats besöksförbud avses vara skyldig att ladda lokaliseringstelefonen regelbundet.

Ett utvidgat besöksförbud som förenas med elektronisk övervakning begränsar inte rörelsefriheten för den som meddelas besöksförbud i högre grad än ett utvidgat besöksförbud utan elektronisk övervakning. Elektronisk övervakning är ett sätt att övervaka iakttagandet av förbudet. Det nya är att det samlas in information om hur den som meddelats besöksförbud rör sig och denne avses vara skyldig att medverka till införandet av elektronisk övervakning och att anordningarna fästs samt att medverka till genomförandet av den elektroniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig övervakningsanordningar och se till att de hålls funktionsdugliga. Genom regleringen ingriper man därmed i skyddet för privatlivet och den personliga friheten och integriteten för den som meddelats besöksförbud.

Grunderna för begränsning av de grundläggande rättigheterna ska vara godtagbara och begränsningen ska krävas på grund av ett vägande samhälleligt behov (GrUB 25/1994 rd, s. 5, GrUU 8/2004 rd, s. 2). Elektroniskt övervakade besöksförbud avses kunna meddelas om det är nödvändigt för att avvärja hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. Syftet med elektronisk övervakning är att säkerställa rätten till liv och personlig trygghet för den som besöksförbudet avses skydda. Grunderna för begränsningen är godtagbara och begränsningen av de grundläggande rättigheterna är behövlig på grund av ett vägande samhälleligt behov.

Begränsningarna av de grundläggande rättigheterna ska vara nödvändiga för att uppnå ett godtagbart syfte (GrUB 25/1994 rd, s. 5 och GrUU 44/2020 rd, s. 5). Det är endast tillåtet att inskränka en grundläggande fri- eller rättighet om målet inte kan nås med metoder som gör ett mindre ingrepp i fri- eller rättigheten (se GrUB 25/1994 rd, s. 5).

Den föreslagna regleringen innehåller garantier som tryggar att den elektroniska övervakningen är motiverad och inte överskrider vad som är nödvändigt.

En förutsättning för elektronisk övervakning är att den är nödvändig för att avvärja hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. Elektronisk övervakning kan meddelas endast om ett beslut om besöksförbud utan teknisk övervakning inte är en tillräcklig metod för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. En förutsättning avses dessutom vara att den tekniska övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken. Alla utvidgade besöksförbud avses inte förenas med elektronisk övervakning, utan den elektroniska övervakningen ska basera sig på en riskbedömning från fall till fall, där sannolikheten och arten av brottsshotet är centrala. Beslut om elektronisk övervakning förutsätter en helhetsbedömning av varje enskilt fall, där man bedömer vikten av orsakerna som beslutet om övervakning baserar sig på i förhållande till begränsningarna i de grundläggande rättigheterna.

Enlig förslaget ska man vid elektronisk övervakning undvika att väcka onödig uppmärksamhet och den ska genomföras så att den inte ingriper i någons rättigheter i större omfattning eller orsakar större olägenhet än vad som är nödvändigt för att genomföra den.

När grundlagsutskottet behandlade lagförslagen rörande övervakningsstraff och övervakad frihet på prov (GrUU 30/2010 rd och GrUU 4/2013 rd) bedömdes det föreslagna tekniska övervakningssättet där övervakningen skulle ske genom övervakningsanordningar som den som meddelats besöksförbud skulle inneha eller bära på sig. Grundlagsutskottet ansåg i samband med detta att ett sådant ingripande i den personliga integriteten var ringa och nödvändigt med beaktande av straffets art och ansåg inte att regleringen var problematisk med avseende på 7 §

3 mom. i grundlagen. Samtidigt är det av betydelse för den konstitutionella bedömningen att ett besöksförbud kan meddelas för att förebygga brott även för någon annan person än den som dömts för brottet.

Elektronisk övervakning avses vara tidsmässigt begränsat och dess maximala varaktighet kortare än för ett utvidgat besöksförbud. Ett tekniskt övervakat besöksförbud avses kunna meddelas för högst sex månader och förnyas för högst tre månader åt gången. Elektronisk övervakning avses kunna meddelas endast för en så lång tid som det är nödvändigt för att avvärja brottshotet mot den som besöksförbudet avses skydda. Nödvändigheten av elektronisk övervakning ska regelbundet bedömas på nytt.

Enligt den gällande lagen kan ett besöksförbud meddelas som utvidgat om det finns skäl att anta att det inte räcker med ett normalt besöksförbud för att avvärja brottshotet. Det har dock visat sig att det nuvarande besöksförbudet inte ens som utvidgat har varit en tillräcklig metod för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda i en situation med en hög risk för våld, till och med mot livet. Genom den föreslagna regleringen ingriper man i den personliga friheten och integriteten samt i rörelsefriheten för den som meddelas ett tekniskt övervakat besöksförbud endast i en sådan situation då lindrigare metoder inte har hjälpt och rörelsefriheten begränsas endast för ett separat specificerat område. Regleringen begränsar således inte dessa grundläggande rättigheter i högre grad än vad som är nödvändigt för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Med beaktande av risken för allvarligt våld mot den person som besöksförbudet avses skydda och det lidande som denne orsakas uppfyller regleringen kraven på proportionalitet.

Skydd för personuppgifter

Regleringen inverkar på skyddet för personuppgifter. Situationer där personuppgifter behandlas omfattas av tillämpningsområdet för dataskyddslagen avseende brottmål. Dessutom ska speciallagar angående de behöriga myndigheterna tillämpas. Genom regeringspropositionen föreslås det att lagen om behandling av personuppgifter vid Brottpåföljdsmyndigheten och lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet kompletteras. Även om det är fråga om förebyggande av brott är det betydande med avseende på den konstitutionella bedömningen av den föreslagna regleringen av behandlingen av personuppgifter att regleringen ingriper i skyddet för privatlivet även för sådana personer som inte nödvändigtvis har dömts för något brott, och den har även inverkan på skyddet för privatlivet och personuppgifter för den som besöksförbudet avses skydda.

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud avses bli övervakad med hjälp av ett övervakningsband och GPS/GNSS-lokalisering. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har ansett att information som samlas in med en GPS-anordning utgör personuppgifter till den del de avslöjar personens position och rörelser på en allmän plats. Behandlingen av sådana uppgifter innebär också ett ingripande i skyddet för den registrerades privatliv. Övervakning som sker med hjälp av GPS-teknologi är dock annorlunda till sin karaktär än metoder som möjliggör iakttagande eller avlyssning, som ingriper kraftigare i skyddet för privatlivet eftersom de avslöjar mer information om personens beteende samt information om åsikter och känslor. Eftersom övervakning som baserar sig på GPS-teknologi ingriper mindre i skyddet för privatlivet kan inte de jämförelsevis strama kraven som gäller telefonavlyssning tillämpas som sådana på övervakning av en individs rörlighet med hjälp av GPS-lokalisering. Domstolen har tillämpat de mest allmänna principerna om lagstiftningens förutsägbarhet när den i enskilda fall har bedömt om en person som varit föremål för GPS-lokalisering har haft möjlighet till ett tillräckligt skydd mot godtyckligt ingripande i rättigheterna som garanteras genom artikel 8 (t.ex.

Uzun mot Tyskland, dom 2.9.2010, § 51–52 och 66). Lokaliseringsuppgifterna är även uppgifter som faller under definitionen av personuppgifter enligt 3 § 1 punkten i dataskyddslagen avseende brottmål.

En övervakningsanordning som används för teknisk övervakning av ett besöksförbud möjliggör inte teknisk avlyssning eller tekniskt iakttagande. Således innebär den föreslagna regleringen inte något ingripande i hemfriden som är tryggad genom 10 § i grundlagen. Den föreslagna regleringen behöver dock bedömas i ljuset av kraven som gäller behandling av personuppgifter som tillämpas på brottmål samt i ljuset av den etablerade tolkningspraxis rörande grundlagen som gäller behandling av känsliga personuppgifter.

Grundlagsutskottet har granskat sin tolkningspraxis angående skyddet av personuppgifter i sitt utlåtande GrUU 14/2018 rd om förslaget till dataskyddslag som kompletterar EU:s allmänna dataskyddsförordning. Enligt utskottet utgör den detaljerade regleringen i dataskyddsförordningen, som tolkas och tillämpas i enlighet med de rättigheter som tryggas i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, i allmänhet ett tillräckligt regleringsunderlag med avseende på skyddet av privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen (GrUU 14/2018 rd, s. 4). Till skillnad från dataskyddsförordningen som är direkt tillämplig innehåller polisdirektivet dock ingen sådan detaljerad reglering som utgör ett tillräckligt regleringsunderlag med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter som tryggas i 10 § i grundlagen (GrUU 14/2018 rd, s. 7, se även GrUU 26/2018 rd, s. 3). Grundlagsutskottet ser det som klart att behovet av speciallagstiftning i enlighet med det riskbaserade synsätt som också krävs i dataskyddsförordningen måste bedömas utifrån de hot och risker som behandlingen av personuppgifter orsakar. Ju högre risk som orsakas av behandlingen för en fysisk persons rättigheter och friheter, desto mer motiverad är en mer detaljerad reglering (GrUU 14/2018 rd, s. 5).

Enligt grundlagsutskottet finns det fortfarande skäl att analysera bestämmelserna om behandling av känsliga uppgifter utifrån praxisen för tidigare bestämmelser på lagnivå (GrUU 14/2018 rd och GrUU 15/2018 rd). Grundlagsutskottet har bland annat i sin behandling av förslaget till lag om behandling av personuppgifter vid Brottsförhållningsmyndigheten fäst uppmärksamhet vid att regleringen om behandling av personuppgifter fortsättningsvis ska analyseras utifrån utskottets tidigare praxis med fokus på exakta och heltäckande bestämmelser på lagnivå i en kontext där det finns ett känsligt samband med de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 27/2021 rd, s. 2, GrUU 26/2018 rd, s. 3, se även GrUU 14/2018 rd, s. 7). Utskottet har dessutom uttryckligen hänvisat till att i konstitutionella analyser av behandlingen av personuppgifter har utskottet sett syftet med behandlingen som relevant, eftersom behandlingen möjliggör utövning av offentlig makt gällande individer (se GrUU 26/2018 rd, s. 3, GrUU 14/2018, s. 5, GrUU 1/2018 rd, s. 6). Grundlagsutskottet har samtidigt också påpekat att bestämmelserna om behandling av personuppgifter är tungrodda och komplicerade (se GrUU 31/2017 rd s. 4 och GrUU 71/2014 rd, s. 3). Utskottet påminner med anledning av detta om att det inte finns något hinder för att kraven på räckvidd för, exakthet hos och noggrann avgränsning av bestämmelser om skyddet för personuppgifter till vissa delar kan uppfyllas genom en allmän nationell lag utanför tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen (se även GrUU 14/2018 rd, s. 7, GrUU 31/2017 rd, s. 3–4, GrUU 5/2017 rd, s. 9, GrUU 38/2016 rd, s. 4).

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i sin rättspraxis angående skyddet av personuppgifter fäst uppmärksamhet vid att enbart registrering av uppgifter i anknytning till en persons privatliv redan innebär ett ingripande i skyddet för privatlivet som avses i artikel 8, och att det för denna bedömning saknar betydelse till vilket ändamål de registrerade personuppgifterna senare används (Leander mot Sverige, dom 26.3.1987, § 48, Amann mot Schweiz, stora avdelningens dom 16.2.2002, § 69). I bedömningen av huruvida de personuppgifter som behandlas av en myndighet är av betydelse för skyddet för privatlivet har domstolen satt vikt vid

det särskilda sammanhang inom vilket personuppgifterna har registrerats och lagrats, registrets art och användningsändamål samt följderna av behandlingen (t.ex. Peck mot Storbritannien, dom 28.1.2003, § 59). I sammanhang som är av betydelse med avseende på den föreslagna regleringen, till exempel beträffande telefonavlyssning, övervakning och hemliga metoder för inhämtning av information, har domstolen ansett det vara väsentligt att lagstiftningen är tillräckligt tydlig och detaljerad inom sitt tillämpningsområde och att den innehåller minimigarantier för skyddet bland annat beträffande registrering, lagringstider, användning, vilka som har rätt till informationen och sekretess (S. och Marper mot Storbritannien, dom 4.12.2008, § 99, och där hänvisade domar).

Grundlagsutskottet har granskat sin praxis gällande betydelsen av kärnan i skyddet för privatlivet. Grundlagsutskottet har bland annat konstaterat att en kategorisk uppdelning av skyddet i ett kärnområde och ett randområde inte alltid är motiverad, utan man måste på ett allmännare plan fästa vikt också vid hur betydelsefulla begränsningarna är (GrUU 36/2021 rd, s. 3–4, GrUU 48/2018 rd, s. 3–6, GrUU 18/2014 rd, s. 6/II, se också GrUU 36/2018 rd, s. 22) Grundlagsutskottet har ansett att det också vid beredningen av nationell lagstiftning som har relevans för skyddet för privatliv och personuppgifter och grundar sig på EU-rätten finns anledning att fästa särskild uppmärksamhet vid EU-domstolens avgöranden i fallen Digital Rights Ireland (C-293/12 och C-594/12), Schrems (C-362/14) och Tele2 Sverige och Watson (C-698/15 och C-203/15) (GrUU 36/2017 rd, s. 7, GrUU 35/2018 rd, s. 6, GrUU 13/2017 rd, s. 4–5, GrUU 9/2017 rd, s. 5). I fallet Tele2 Sverige och Watson konstaterade domstolen att trafikuppgifterna och lokaliseringssuppgifterna sammantagna kan göra det möjligt att dra mycket precisa slutsatser om privatlivet för de personer vilkas uppgifter har lagrats, såsom deras vanor i vardagslivet, deras stadigvarande och tillfälliga uppehållsorter, deras dagliga förflyttningar och förflyttningar i övrigt, de aktiviteter de utövar, deras sociala relationer och de umgängeskretsar de rör sig i (99 punkten, se också domen i Digital Rights-fallet, 27 punkten).

Grundlagsutskottet har i sin bedömning av exakthet och innehåll gett särskild betydelse åt karaktären som känsliga uppgifter för de uppgifter som lämnas ut. Om de föreslagna bestämmelserna om överlåtelse av uppgifter har gällt också känsliga uppgifter, har det för vanlig lagstiftningsordning krävts att bestämmelserna preciseras så att de följer grundlagsutskottets praxis för bestämmelser som rör rätten att få och att lämna ut myndighetsuppgifter trots sekretess (se GrUU 15/2018 rd och t.ex. GrUU 38/2016 rd). Grundlagsutskottet har bedömt regleringen av utlämnande av uppgifter särskilt med avseende på myndigheterna och har fäst uppmärksamhet bland annat vid vilka uppgifter och uppgifter om vem som omfattas av rätten att få information och hur rätten att få information kopplas till uppgifternas nödvändighet. Myndigheters rätt att få information och möjlighet att lämna ut uppgifter har kunnat anknyta till ”behövliga uppgifter” med avseende på något syfte, om man har strävat efter att uttömmande räkna upp de avsedda informationsinnehållen i lagen. Om informationsinnehållen däremot inte är uppräknade på samma sätt ska regleringen innehålla ett krav på ”uppgifternas nödvändighet” för något syfte (se t.ex. GrUU 17/2016 rd, s. 2–3 och de utlåtanden som det där hänvisas till). Utskottet har samtidigt ansett att mycket vida och ospecificerade rättigheter att få information inte är möjliga med avseende på grundlagen, inte ens då de är bundna till nödvändighetskriteriet (t.ex. GrUU 36/2020 rd, s. 5, GrUU 19/2012 rd).

Grundlagsutskottet har i sin tolkningspraxis fäst särskild uppmärksamhet även vid lagringstiderna för känsliga personuppgifter. Enligt grundlagsutskottet är permanent lagring av personuppgifter inte i enlighet med skyddet av personuppgifter om det inte finns grunder till det i anslutning till informationssystemets karaktär eller syfte (se t.ex. GrUU 51/2018 rd, GrUU 31/2017 rd). Utskottet har även ansett att en lagringstid på fem år för känsliga uppgifter är lång (GrUU 3/2021 rd, s. 4, GrUU 51/2018 rd, s. 16, GrUU 13/2017 rd, s. 6) och har betonat att ju

längre lagringstiden blir desto viktigare är det att sörja för informationssäkerheten, övervakningen av användningen av uppgifterna och den registrerades rättsskydd (GrUU 28/2016 rd, s. 7).

Den föreslagna regleringen ingår i en kontext med ett känsligt samband med de grundläggande fri- och rättigheterna, som också är förknippat med utövning av offentlig makt. Regleringen innebär även att lokaliseringsuppgifterna som ska anses vara känsliga, och som fås i samband med ett tekniskt övervakat besöksförbud genom att GPS/GNSS-teknologi utnyttjas, registreras och behandlas i synnerhet av Brottspåföljdsmyndigheten och polisen. Dataskyddslagen avseende brottmål innehåller flera förfarandegarantier för att lokaliseringsuppgifterna och andra personuppgifter i anknytning till den tekniska övervakningen av besöksförbudet behandlas på ett korrekt sätt, inklusive kraven avseende datasäkerhet. Behandlingen och tillgodoseendet av den registrerades rättigheter är även förenad med tillsyn. Med beaktande av de särskilda krav som gäller skyddet av känsliga personuppgifter föreslås det att bestämmelser om behandling, lagring och utlämnande av personuppgifter angående elektroniskt övervakade besöksförbud utfärdas i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. Lokaliseringsuppgifter får enligt förslaget tas fram och lagras i Brottspåföljdsmyndighetens register endast i de situationer som uttryckligen föreskrivs i lagen. Således ska det vara möjligt att i realtid följa upp var den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud befinner sig endast i ifrågavarande situationer. I lagen preciseras även de personer som har rätt att behandla lokaliseringsuppgifter hos Brottspåföljdsmyndigheten. Utlämnandet av personuppgifter från Brottspåföljdsmyndighetens register till Nödcentralsverket och polisen avses bli begränsad till situationer där de är nödvändiga för ett användningsändamål som preciseras i lag. De uppgifter som behandlas vid sidan om lokaliseringsuppgifterna ska enligt förslaget begränsas till sådana uppgifter som anses vara nödvändiga med avseende på den elektroniska övervakningen. Den föreslagna lagringstiden för lokaliseringsuppgifter i Brottspåföljdsmyndighetens register är kortare än lagringstiden för övriga personuppgifter som gäller den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud. Till lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ska enligt förslaget dessutom fogas bestämmelser om att polisen utöver andra uppgifter även får behandla lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud enligt 15 b § i lagen om besöksförbud. Polisens rätt att behandla uppgifter avses vara begränsad endast till användningsändamål i anknytning till utförande av undersöknings- och övervakningsuppdrag samt förebyggande och avslöjande av brott och avses för lokaliseringsuppgifternas del endast gälla lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud enligt 15 b § i lagen om besöksförbud. Behandlingen behövs för att genomföra övervakning av besöksförbud, säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda och genomföra förundersökning av brott mot besöksförbud eller någon annan brottsmisstanke.

De föreslagna specialbestämmelserna om behandlingen av personuppgifter behövs för att förstärka skyddet för den registrerade. Behandlingen av personuppgifter begränsas genom de föreslagna bestämmelserna till vad som är nödvändigt och proportionerligt för att säkerställa målet med regleringen, dvs. att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda.

Straffbestämmelse

Enligt förslaget ska 16 kap. 9 a § i strafflagen som gäller brott mot besöksförbud kompletteras på så sätt att det även ska vara straffbart att bryta mot skyldigheterna i anknytning till elektronisk övervakning. Med stöd av den föreslagna bestämmelsen avses även den bestraffas som bryter mot sina skyldigheter enligt avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen.

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud enligt 3 a § 2 mom. i lagen om besöksförbud avses vara skyldig att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk och att de anordningar som används för övervakningen sätts fast. Ett tekniskt övervakat besöksförbud genomförs med hjälp av ett övervakningsband som den som meddelats besöksförbud har på sig och en GPS/GNSS-lokaliseringstelefon som denne har med sig. Den som meddelats ett besöksförbud ska ha på sig ett övervakningsband för att man ska kunna fastställa identiteten på den som bär lokaliseringstelefonen och lokalisera den som meddelats besöksförbud. Den som ställts under teknisk övervakning är skyldig att medverka även till genomförandet av den tekniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen, se till att de hålls funktionsdugliga samt hantera dem omsorgsfullt och följa Brottpåföljdsmyndighetens anvisningar om hur de ska användas.

Den tekniska övervakningen av ett besöksförbud kan inte införas eller genomföras utan medverkan av den som ställts under övervakning. Den tekniska övervakningen kan inte inledas om den som meddelats besöksförbud inte infinner sig på platsen för fastsättande av övervakningsbandet eller övervakningsbandet inte kan sättas fast på honom eller henne. Den redan inledda tekniska övervakningen förhindras om den som meddelats besöksförbud har sönder eller lösgör den tekniska anordning som fästs på honom eller henne eller som denne innehar, eller om han eller hon gör anordningen funktionsoduglig. Det kan till exempel vara fråga om att den som meddelats besöksförbud avlägsnar strömkällan för anordningen och får anordningen att stängas av, förhindrar anordningens funktion genom att förhindra att den signal den förmedlar sänds eller låter bli att ladda lokaliseringstelefonen. En sådan åtgärd orsakar ett larm till Brottpåföljdsmyndighetens övervakningscentral, som förmedlar informationen om detta till polisen via Nödcentralsverket. Om den som meddelats besöksförbud fortsättningsvis agerar på detta sätt leder dennes verksamhet i praktiken till att den tekniska övervakning som domstolen meddelat inte kan genomföras.

Motsvarande elektroniska övervakningsteknik används för övervakning av brottpåföljder och tvångsmedel. Även för dessa kräver genomförandet av elektronisk övervakning medverkan av den som ställts under övervakning. Vid elektronisk övervakning som meddelas som alternativ till fängelse eller häktning är den som ställts under elektronisk övervakning motiverad att medverka till att övervakningen lyckas, eftersom en försummelse av skyldigheten att medverka kan leda till en strängare påföljd som avtjänas i fängelse. Ett tekniskt övervakat besöksförbud är inget alternativ till fängelse eller häktning och försummelse av skyldigheten att medverka är inte förknippad med något hot om en strängare påföljd. Det är därför nödvändigt med ett hot om straff i anknytning till försummelse av skyldigheten att medverka för att säkerställa genomförandet av den tekniska övervakningen.

Ett elektroniskt övervakat besöksförbud meddelas endast då det är nödvändigt för att avvärja hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och då lindrigare metoder inte är tillräckliga för att säkerställa säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Säkerställandet av genomförandet av elektronisk övervakning förutsätter att den som ställts under övervakning medverkar, varför det är nödvändigt att i lag införa straff för försummelse av skyldigheterna i anknytning till elektronisk övervakning. Begränsningen av de grundläggande rättigheterna är nödvändig för att säkerställa den grundlagsskyddade säkerheten för den som besöksförbudet avses skydda. Det finns således ett vägande samhälleligt behov av kriminalisering och ett godtagbart skäl med avseende på systemet med de grundläggande rättigheterna.

Förhindrandet av den tekniska övervakningen förutsätter inte att den som meddelats besöksförbud skadar övervakningsanordningarna, utan den som meddelats besöksförbud kan även genom andra åtgärder eller genom försummelse förhindra genomförandet av den tekniska övervakningen. En straffbestämmelse som gäller skadegörelse är därför inte tillräcklig för att säkerställa

iakttagandet av skyldigheterna i anknytning till den tekniska övervakningen och genomförandet av övervakningen.

Enligt förslaget ska straffbestämmelsen om brott mot besöksförbud utvidgas på så sätt att också den som bryter mot sina skyldigheter enligt avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen kan dömas för brott mot besöksförbud. Skyldigheterna för den som ställts under teknisk övervakning framgår av 3 a § 2 mom. i lagen om besöksförbud och av avgörandet om tekniskt övervakat besöksförbud. Den föreslagna straffbestämmelsen uppfyller kravet på exakt reglering som ingår i den straffrättsliga legalitetsprincipen.

Maximistraffet för brott mot skyldigheter i anknytning till teknisk övervakning, som en ny form av brott mot besöksförbudet, avses vara fängelse i ett år. Målet att säkerställa genomförandet av den tekniska övervakningen och skydda offret från allvarlig fara för liv eller hälsa uppnås inte om straffet för brott mot skyldigheterna i anknytning till teknisk övervakning är lindrigare än detta. Straffpåföljdens stränghet är således i rätt proportion till gärningens klandervärdhet och straffsystemet i sin helhet uppfyller kraven på proportionalitet. Straffskalan för brott mot besöksförbud möjliggör vid behov användning av tvångsmedel, om det är nödvändigt för genomförandet av den tekniska övervakningen, till exempel för att sätta fast de tekniska anordningarna. Den föreslagna regleringen om elektronisk övervakning uppfyller som helhet kraven på nödvändighet och proportionalitet avseende begränsningarna i de grundläggande rättigheterna.

10.2 Beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten

Bestämmelsen om beslut om tillfälligt besöksförbud på initiativ av myndigheten infördes i lagen om besöksförbud i samband med att lagen kompletterades med bestämmelser om besöksförbud avseende gemensam bostad. I regeringens proposition (RP 144/2003 rd) föreslogs det att en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar ska kunna meddela tillfälligt besöksförbud, om behovet av ett besöksförbud är uppenbart. Syftet med bestämmelsen var att möjliggöra beslut om besöksförbud på myndighetens eget initiativ i sådana situationer där en person som klart är i behov av skydd till exempel inte förmår eller vågar begära ett besöksförbud. Grundlagsutskottet ansåg att målet med bestämmelsen var godtagbart och motiverat med avseende på systemet med de grundläggande rättigheterna, men ansåg att kravet på proportionerlig användning av åtgärden förutsatte en precisering av bestämmelsen (GrUU 8/2004 rd, s. 3). Av denna anledning kompletterades bestämmelsen i riksdagens behandling på så sätt att ett tillfälligt besöksförbud kan meddelas på tjänstens vägnar om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart och om det av vad som har framgått i ärendet kan dras slutsatsen att den som förbudet avses skydda, på grund av rädsla för den mot vilken förbudet avses gälla eller av andra orsaker inte själv förmår begära besöksförbud (11 § 2 mom.).

Enligt förslaget ska 11 § 2 mom. i lagen om besöksförbud ändras på så sätt att en anhållningsberättigad tjänsteman på eget initiativ ska meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart. Enligt förslaget avses ett beslut om ett tillfälligt besöksförbud på initiativ av en anhållningsberättigad tjänsteman således inte längre förutsätta att den person som förbudet avses skydda själv inte förmår begära ett besöksförbud.

Förslaget har betydelse med avseende på rörelsefriheten enligt 9 § i grundlagen, skyddet för privatlivet och familjelivet enligt 10 § samt egendomsskyddet enligt 15 § beträffande besöksförbud avseende gemensam bostad. Genom den föreslagna bestämmelsen skyddas rätten till liv,

personlig frihet, integritet och trygghet för alla enligt 7 § i grundlagen. Förslaget genomför således den offentliga maktens skyldighet att respekta de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 22 § i grundlagen.

När begränsningen i de grundläggande rättigheterna bedöms ska man beakta de internationella skyldigheterna avseende mänskliga rättigheter som Finland är bunden till. Som det framgår ovan (avsnitt 10.1) betonas statens positiva handlingsskyldighet att trygga individens liv och fysiska integritet i Europeiska människorättsdomstolens beslutspraxis.

Efter att bestämmelsen om meddelande av tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar utfärdades har Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna meddelat flera avgöranden som gäller statens positiva handlingsskyldighet för att skydda personer mot familjevåld eller våld i parrelationer, såsom *Kontrová mot Slovakien* (31.5.2007) och *Opuz mot Turkiet* (9.6.2009). Människorättsdomstolen har ansett i sin beslutspraxis att artikel 2 (rätt till liv) och artikel 3 (förbud mot tortyr och omänsklig behandling) i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna förutsätter särskilda åtgärder av staten för att förebygga våld om myndigheterna visste eller borde ha vetat om en verklig och omedelbar fara som hotade individens liv vid tidpunkten i fråga, men att de försummade att vidta rimliga åtgärder inom sin behörighet som var nödvändiga för att undvika risken. Statens positiva handlingsskyldighet att skydda personer från familjevåld kan även basera sig på artikel 8 i konventionen om mänskliga rättigheter, där skyddet av privatlivet som tryggas även omfattar personlig integritet. Människorättsdomstolen har i sin beslutspraxis om familjevåld, såsom *Talpis mot Italien* (18.9.2017), ansett att man i bedömningen av en verklig och omedelbar risk ska beakta den särskilda familjevåldskontexten. Staten har en förhöjd skyldighet att skydda utsatta offer för familjevåld. Då är det inte enbart fråga om en skyldighet att tillhandahålla allmänt skydd för samhället, utan framför allt om skyldigheten att beakta återkommande våldshändelser inom familjen.

Statens positiva skyldighet förutsätts även i artikel 5.2 i Istanbulkonventionen. Enligt punkten är konventionsstaterna skyldiga att med tillbörlig aktsamhet förebygga, utreda, straffa och gottgöra våldshandlingar som faller inom ramen för denna konvention och som begås av icke-statliga aktörer, dvs. privatpersoner. Enligt förklaringspromemorian till konventionen beskriver innehållet i artikel 5 rättspraxisen vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. I förklaringspromemorian hänvisas det till människorättsdomstolens dom i ärendet *Opuz mot Turkiet*, där domstolen tillämpade aktsamhetsplikten. Domstolen ansåg att den positiva skyldigheten att skydda rätten till liv (artikel 2 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna) förutsätter aktsamhet av statliga myndigheter, till exempel förebyggande operativa åtgärder, då de skyddar en individ vars liv är i fara.

Artikel 52 i Istanbulkonventionen förpliktar konventionsstaterna att säkerställa att de behöriga myndigheterna har befogenheter att i situationer av överhängande fara, besluta om att den som utövar våld i hemmet under tillräckligt lång tid måste lämna den bostad som brottsoffret eller personen som riskerar att utsättas för våld bor i och att förbjuda förövaren att gå in i bostaden eller kontakta brottsoffret eller den person som riskerar att utsättas för våld. I förklaringspromemorian till konventionen konstateras det att den överhängande fara som avses i artikeln ska bedömas av de behöriga myndigheterna. GREVIO-expertgruppen, som övervakar genomförandet av Istanbulkonventionen, ansåg att ett tillfälligt besöksförbud som meddelas som säkerhetsåtgärd inte får vara beroende av offrets vilja, utan ska meddelas omedelbart på tjänstens vägnar som en del av statens skyldighet att förhindra våld (artikel 5.2).

Den föreslagna bestämmelsen beaktar den utveckling som enligt ovan skett i människorättsdomstolens beslutspraxis och kraven i Istanbulkonventionen. Bestämmelsen avses bli tillämpad

i förhållanden där människorättsdomstolen har ansett att staten har en positiv skyldighet att beskydda personer från familjevåld. Bestämmelsen kan således anses uppfylla kraven på proportionalitet.

Med ovan nämnda grunder kan lagförslagen behandlas i sedvanlig lagstiftningsordning.

Regeringen anser det dock vara önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande i ärendet.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om besöksförbud

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om besöksförbud (898/1998) 3 § 4 mom., 7 § och 11 § 1 och 2 mom., sådana de lyder i lag 711/2004, samt
fogas till lagen nya 3 a och 8 a §, till 9 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 384/2010, ett nytt 4 mom. samt till lagen nya 11 a, 14 a, 15 a och 15 b § som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

3 §

Förbudets innehåll

Besöksförbudet gäller inte kontakter för vilka det finns en saklig grund och som av särskilda skäl är uppenbart behövliga.

3 a §

Tekniskt övervakat besöksförbud

Domstolen kan på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att övervakningen av att ett utvidgat besöksförbud iakttas ska ske med hjälp av tekniska anordningar som ges till den som meddelats förbud eller fästs på honom eller henne vid handleden, vristen eller midjan, eller med hjälp av en kombination av sådana anordningar (*tekniskt övervakat besöksförbud*) om teknisk övervakning är nödvändig för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk, och att de i 1 mom. avsedda anordningar som ska användas i övervakningen fästs, genom att stanna kvar på domstolens sammanträdesplats för att anordningarna ska kunna fästas efter sammanträdet eller genom att infinna sig vid en senare tidpunkt för att anordningarna ska kunna fästas, samt genom att tillåta att anordningarna fästs. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till genomförandet av den tekniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen, se till att de hålls funktionsdugliga samt hantera dem omsorgsfullt och följa Brottspåföljdsmyndighetens anvisningar om hur de ska användas.

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader och tekniskt övervakat besöksförbud för högst sex månader. Förbudet träder i kraft när tingsrätten träffar avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet ska iakttas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbud kan förnyas. Ett besöksförbud kan förnyas för högst två år. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad och ett tekniskt övervakat besöksförbud kan dock förnyas för högst tre månader. Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet har upphört att gälla.

8 a §

Innehållet i ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud

Utöver vad som föreskrivs i 8 § ska av ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud framgå

- 1) det tekniska övervakningssättet,
- 2) var och när man fäster de tekniska anordningar som används i övervakningen av den som meddelats förbudet,
- 3) skyldigheterna enligt 3 a § 2 mom. för den som meddelats förbudet att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk och genomförs.

9 §

Meddelanden om domen

Brottspåföljdsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om ett beslut om tekniskt övervakat besöksförbud.

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfälligt. Tekniskt övervakat besöksförbud får emellertid inte meddelas tillfälligt. Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska på eget initiativ meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart.

11 a §

Hänvisning till tjänster

Polisen eller åklagaren ska fråga den som det tillfälliga besöksförbudet avses skydda om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en aktör som tillhandahåller stödtjänster och, om den som förbudet avses skydda ger sitt samtycke, förmedla uppgifterna utan obefogat dröjsmål.

Polisen eller åklagaren ska informera den som meddelats tillfälligt besöksförbud om tillgängliga stödtjänster.

14 a §

Biträde

Domstolen kan förordna ett biträde för den som ansöker om besöksförbud eller för den som förbudet avses skydda om han eller hon inte är sökande, om begäran grundar sig på ett brott mot den persons liv, hälsa eller frihet som förbudet avses skydda och det med hänsyn till hur allvarligt brottet är, de personliga förhållandena avseende den som förbudet avses skydda och andra omständigheter ska anses motiverat.

I ett ärende som gäller ett tekniskt övervakat besöksförbud ska ett biträde förordnas för den person mot vilken förbud yrkas om han eller hon begär det.

I fråga om biträden gäller i tillämpliga delar vad som i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) föreskrivs om försvarare och om biträde för en målsägande. På ersättningsskyldighet till staten för den som förordnats ett biträde tillämpas dock inte vad som föreskrivs i 11 § i det kapitlet.

15 a §

Tillsyn över att besöksförbud iakttas

Polisen utövar tillsyn över att besöksförbud iakttas.

15 b §

Teknisk övervakning

För den tekniska övervakningen av besöksförbud svarar Brottspåföljdsmyndigheten. Brottspåföljdsmyndigheten ordnar den centrala övervakningen av besöksförbud på riksplanet eller regionplanet med iakttagande av 57 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud ska upplysas om sina skyldigheter enligt 3 a § 2 mom.

Onödig uppmärksamhet ska undvikas i samband med den tekniska övervakningen. Den tekniska övervakningen ska genomföras så att den inte ingriper i någons rättigheter i större omfattning eller orsakar större olägenhet än vad som är nödvändigt för att genomföra den.

Tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att få i polislagen avsedd handräckning av polisen för att utföra ett tjänsteuppdrag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av 16 kap. 9 a § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 16 kap. 9 a §, sådan den lyder i lagarna 902/1998 och 229/2015,
som följer:

16 kap.

Om brott mot myndigheter

9 a §

Brott mot besöksförbud

Den som har meddelats besöksförbud eller tillfälligt besöksförbud och som bryter mot ett i avgörandet om besöksförbud preciserat förbud ska för *brott mot besöksförbud* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

För brott mot besöksförbud döms också den som bryter mot sina skyldigheter enligt ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen.

Vid tillämpning av 1 mom. jämföras med besöksförbud en skyddsåtgärd som anmälts till informationssystemet för polisärenden med stöd av 4 § i lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015). Som brott mot besöksförbud anses inte kontakter som i enlighet med 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud (898/1998) har en saklig grund och av särskilda skäl är uppenbart behövliga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 3 kap. 11 § i förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 3 kap. 11 § i förundersökningslagen (805/2011) ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., som följer:

3 kap.

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

11 §

Hur snart förundersökning ska göras

Förundersökning ska göras skyndsamt om en person misstänks för ett sådant brott mot besöksförbud som inte utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 1 och 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 kap. 8 a § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997), sådan den lyder i lagarna 647/2003 och 670/2014, ett nytt 3 mom. samt till 5 kap. en ny 13 a § som följer:

1 kap.

Om åtalsrätt och åtalsprövning

8 a §

Om en person misstänks för ett sådant brott mot besöksförbud som inte utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa, måste åklagaren skyndsamt avgöra om han eller hon ska väcka åtal. Då ska även åtalet väckas utan dröjsmål.

5 kap.

Om väckande av åtal

13 a §

Ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud ska behandlas skyndsamt om inte brottet utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 22 § i rättshjälpslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättshjälpslagen (257/2002) 22 § 1 mom., sådant det lyder i lag 818/2019, som följer:

22 §

Ersättningsskyldighet för rättshjälpsstagarens motpart

Om rättshjälpsstagarens motpart enligt 21 kap. i rättegångsbalken, 9 kap. i lagen om rättegång i brottmål, 10 kap. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) eller 14 § i lagen om besöksförbud (898/1998) skulle vara skyldig att helt eller delvis ersätta rättshjälpsstagarens rättegångskostnader, ska motparten åläggas att på motsvarande sätt betala ersättning till staten för de kostnader i saken som det med stöd av denna lag har bestämts att ska betalas av statens medel och för det beräknade arvudet till det offentliga rättsbiträdet jämte i 4 § 1 mom. i räntelagen avsedd dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domstolens beslut om betalningsskyldigheten har funnits tillgängligt för parten.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 9 § 4 punkten,
ändras 2 § 1 mom. och 9 § 3 punkten samt
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018 och 1203/2020,
en ny 14 a punkt som följer:

2 §

Rättegångsavgiftens storlek

För behandlingen av tviste- och brottmål samt mål och ärenden som gäller ändringssökande och extraordinärt ändringssökande och för behandlingen av andra rättskipningsmål och rättskipningsärenden tas det ut en rättegångsavgift enligt följande:

Domstol	euro
högsta domstolen	500
högsta förvaltningsdomstolen	500
hovrätten	500
– brottmål, ändringssökande enligt utsökningsbalken (705/2007) och mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250
förvaltningsdomstolen	250
tingsrätten	
– tvistemål samt jordrechtsmål och jordrechtsärenden	500
– brottmål, ändringssökande enligt utsökningsbalken och mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250

– tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredskodom och där uppgifterna har förmedlats direkt till tingsrättens data-system	65
– andra tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredskodom	86
– mål eller ärenden enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som svaranden bestrider	250
arbetsdomstolen	2 000
marknadsdomstolen	2 000
försäkringsdomstolen	500

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

14 a) i ärenden enligt lagen om besöksförbud (898/1998), lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv om den europeiska skyddsordern och om tillämpning av direktivet (226/2015) och lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015),

9 §

Inverkan av utgången i ett mål eller ärende

Rättegångsavgifter tas inte ut, om

3) förvaltningsdomstolen, högsta förvaltningsdomstolen eller försäkringsdomstolen ändrar ett överklagat beslut till förmån för ändringssökanden; i ett mål eller ärende som marknadsdomstolen har behandlat som första instans tas en avgift dock ut oberoende av utgången, likaså vid ändringssökande som gäller ett förhandsavgörande som meddelats i ett skatteärende.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) 3 § 9 punkten, 5 § 1 mom., rubriken för 8 §, i 8 § 1 mom. det inledande stycket och 9 punkten, 14 § 2 mom. 3 punkten, det inledande stycket i 16 § 1 mom., rubriken för 20 § och 31 § 1 mom. 1 punkten,
av dem 14 § 2 mom. 3 punkten sådan den lyder i lag 227/2022, samt
fogas till 3 § nya 10 och 11 punkter, till 4 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 227/2022, ett nytt 5 mom., varvid det nuvarande 5 mom. blir 6 mom., till 6 § ett nytt 2 mom., till 8 § ett nytt 5 mom., till lagen en ny 13 a § samt till 20 § nya 3 och 4 mom. som följer:

3 §

Definitioner

I denna lag avses med:

-
- 9) *utomstående* den som inte är fånge eller häktad och vars personuppgifter registreras i det säkerhetsregister som avses i 11 §,
10) *den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud* den som har meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud med stöd av 3 a § i lagen om besöksförbud (898/1998),
11) *den som besöksförbudet avses skydda* den som skyddas genom besöksförbudet och den tekniska övervakningen.

4 §

Register i Brottspåföljdsmyndighetens informationssystem

I Brottspåföljdsmyndighetens register över besöksförbud ingår personuppgifter i anknytning till den tekniska övervakningen av besöksförbud.

5 §

Uppgifter för specificering

Som uppgifter som behövs för specificering av en dömd, en fånge, en häktad, den som av-tjänar samhällspåföljd och den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud får Brottspå-följdsmyndigheten behandla följande uppgifter som ska registreras i brottspåföljdsregistret, sä-kerhetsregistret och registret över besöksförbud:

- 1) namn,
- 2) personbeteckning, klientnummer från Migrationsverket eller någon annan beteckning som behövs för att specificera personen,

- 3) kön,
 - 4) modersmål,
 - 5) medborgarskap,
 - 6) hemkommun och bostadsort samt adress,
 - 7) längd, vikt, ögonfärg, egen hårfärg, kroppsbyggnad, eventuella ärr och tatueringar samt eventuella andra motsvarande signalement.
-

6 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör formell verkställighet

Brottspåföljdsmyndigheten får för övervakningen av den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud behandla uppgifter om när den tekniska övervakningen av besöksförbudet inleds och upphör.

8 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör verkställighet av fängelsestraff, verkställighet av häktning och teknisk övervakning av besöksförbud

Brottspåföljdsmyndigheten får för upprätthållandet av anstaltsordningen, övervakningen av fångar och häktade och för deras deltagande i verksamheten samt för den tekniska övervakningen av besöksförbud behandla följande uppgifter:

- 9) uppgifter om begränsningar enligt verkställigheten av häktningsarrest eller enligt den tekniska övervakningen av ett förstärkt reseförbud eller besöksförbud och iakttagandet av begränsningarna.
-

I uppgifterna om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud får, för att säkerställa verkställigheten av den tekniska övervakningen, ingå sådana uppgifter för specificering av den som besöksförbudet avses skydda och andra för verkställigheten viktiga uppgifter som är nödvändiga med tanke på den tekniska övervakningen av besöksförbudet.

13 a §

Behandling av lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud

Brottspåföljdsmyndigheten får ta fram och registrera lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud endast om den som meddelats det tekniskt övervakade besöksförbudet rör sig eller vistas i ett sådant område som avses i 3 § 3 mom. i lagen om besöksförbud eller om den tekniska övervakningen av besöksförbudet hindras, eller på begäran av polisen.

14 §

Behörighet att behandla uppgifter

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. får

3) uppgifterna i säkerhetsregistret enligt 11 § och lokaliseringssuppgifter enligt 13 a § behandlas endast av sådana tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som särskilt utsetts av Brottspåföljdsmyndighetens ansvarsområde för utveckling och styrning.

16 §

Rätt att få uppgifter av andra myndigheter och uppgiftsskyldiga

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Brottspåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra myndigheter få uppgifter som gäller en brottsmisstänkt, en dömd, en fånge, en häktad, den som avtjänar samhällspåföljd, den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda och som behövs för skötseln av en uppgift som gäller verkställigheten av straff eller av häktning, eller för skötseln av någon annan uppgift som ankommer på Brottspåföljdsmyndigheten, enligt följande:

20 §

Utlämnande av uppgifter till polisen och Nödcentralsverket

Brottspåföljdsmyndigheten får trots sekretessbestämmelserna på begäran och även på eget initiativ till Nödcentralsverket och polisen lämna ut uppgifter om brott mot ett besöksförbud samt lokaliseringssuppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda för förebyggande av brott och för utförandet av polisens övervakningsuppgifter.

Brottspåföljdsmyndigheten får trots sekretessbestämmelserna på begäran och även på eget initiativ till polisen lämna ut lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud samt andra uppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda, om uppgifterna är nödvändiga för att utföra en förundersökning som gäller brott mot besöksförbud eller någon annan brottsmisstanke. Beslut om utlämnande av lokaliseringssuppgifter fattas av den personuppgiftsansvarige eller en av denne utsedd tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten.

31 §

Granskning av uppgifter i och gallring av uppgifter ur register

Uppgifterna om en person gallras ur Brottspåföljdsmyndighetens register när uppgifterna inte längre behövs för registrets användningsändamål. Uppgifterna gallras ur registren dock senast enligt följande:

1) de uppgifter i brottspåföljdsregistret som avses i 6 § tio år efter personens sista anhängiga verkställighetsärende som antecknats i brottspåföljdsregistret, de uppgifter i registret över besöksförbud som avses i 5 § 1 mom. och 6 § 2 mom. fem år efter att det tekniskt övervakade besöksförbudet meddelades och de lokaliseringsuppgifter som avses i 13 a § två år efter att det tekniskt övervakade besöksförbudet meddelades,

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 6 och 8 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (616/2019) 6 § 4 punkten och 8 § 1 mom. 4 punkten samt
fogas till 6 § en ny 5 punkt och till 8 § 1 mom. en ny 5 punkt som följer:

6 §

Innehållet i personuppgifter som behandlas i undersöknings- och övervakningsuppgifter

Polisen får i fråga om personer som avses i 5 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

4) identifieringsuppgift om avgörande av åklagare eller domstol och uppgift om någon har dömts till straff, om det fattats beslut om åtal eftergift eller domseftergift, om ett åtal förkastats, lämnats utan prövning eller avskrivits samt uppgift om ett avgörandes laga kraft,

5) uppgifter om besöksförbud enligt lagen om besöksförbud (898/1998) och om skyddsåtgärder enligt lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015), inklusive de lokaliseringsuppgifter som fås i samband med sådan teknisk övervakning av besöksförbud som avses i 15 b § i lagen om besöksförbud.

8 §

Innehållet i personuppgifter som anknyter till förbyggande eller avslöjande av brott

Polisen får i fråga om personer som avses i 7 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

4) uppgifter för att trygga säkerheten för en person som är föremål för en åtgärd eller en myndighets säkerhet i arbetet om en persons hälsotillstånd och hur hälsotillståndet följs eller om personens vård, om ett övervakningsobjekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt uppgifter som beskriver eller är avsedda att beskriva en brottslig gärning, ett straff eller någon annan påföljd för brott,

5) uppgifter om besöksförbud enligt lagen om besöksförbud och om skyddsåtgärder enligt lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande

av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor, inklusive de lokaliseringssuppgifter som fås i samband med sådan teknisk övervakning av besöksförbud som avses i 15 b § i lagen om besöksförbud.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 19 september 2022

Statsminister

Sanna Marin

Justitieminister Anna-Maja Henriksson

1.

Lag

om ändring av lagen om besöksförbud

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om besöksförbud (898/1998) 3 § 4 mom., 7 § och 11 § 1 och 2 mom., sådana
de lyder i lag 711/2004, samt
fogas till lagen nya 3 a och 8 a §, till 9 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 384/2010, ett
nytt 4 mom. samt till lagen nya 11 a, 14 a, 15 a och 15 b § som följer:

Gällande lag

Förslag

1 kap.

1 kap.

Allmänna bestämmelser

Allmänna bestämmelser

3 §

3 §

Förbudets innehåll

Förbudets innehåll

Besöksförbudet gäller inte kontakter för
vilka det finns en saklig grund och som är up-
penbart behövliga.

Besöksförbudet gäller inte kontakter för
vilka det finns en saklig grund och som *av sär-
skilda skäl* är uppenbart behövliga.

Tekniskt övervakat besöksförbud

Domstolen kan på yrkande av en anställningsberättigad tjänsteman bestämma att övervakningen av att ett utvidgat besöksförbud iakttas ska ske med hjälp av tekniska anordningar som ges till den som meddelats förbud eller fästs på honom eller henne vid handleden, vristen eller midjan, eller med hjälp av en kombination av sådana anordningar (tekniskt övervakat besöksförbud) om teknisk övervakning är nödvändig för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk, och att de i 1 mom. avsedda anordningar som ska användas i övervakningen fästs, genom att stanna kvar på domstolens sammanträdesplats för att anordningarna ska kunna fästas efter sammanträdet eller genom att infinna sig vid en senare tidpunkt för att anordningarna ska kunna fästas, samt genom att tillåta att anordningarna fästs. Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud är skyldig att medverka till genomförandet av den tekniska övervakningen genom att inneha eller bära på sig de anordningar som används för övervakningen, se till att de hålls funktionsdugliga samt hantera dem omsorgsfullt och följa Brottsförhållningsmyndighetens anvisningar om hur de ska användas.

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader. Förbudet träder i kraft när tingsrätten träffar avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet ska iakttas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbud kan förnyas. Ett besöksförbud kan förnyas för högst två år. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock förnyas för högst tre månader. Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet har upphört att gälla.

(ny)

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader *och tekniskt övervakat besöksförbud för högst sex månader*. Förbudet träder i kraft när tingsrätten träffar avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet ska iakttas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbud kan förnyas. Ett besöksförbud kan förnyas för högst två år. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad *och ett tekniskt övervakat besöksförbud* kan dock förnyas för högst tre månader. Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet har upphört att gälla.

8 a §

Innehållet i ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud

Utöver vad som föreskrivs i 8 § ska av ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud framgå

- 1) det tekniska övervakningssättet,
- 2) var och när man fäster de tekniska anordningar som används i övervakningen av den som meddelats förbudet,
- 3) skyldigheterna enligt 3 a § 2 mom. för den som meddelats förbudet att medverka till att den tekniska övervakningen tas i bruk och genomförs.

(ny)

9 §

Meddelanden om domen

Brottspåföljdsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om ett beslut om tekniskt övervakat besöksförbud.

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfälligt. Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol.

En anhållningsberättigad tjänsteman kan på tjänstens vägnar meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart *och om det av vad som har framgått i ärendet kan dras slutsatsen att den som förbudet avses skydda, på grund av rädsla för den mot vilken förbudet avses gälla eller av andra orsaker inte själv förmår begära besöksförbud.*

(ny)

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfälligt. *Tekniskt övervakat besöksförbud får emellertid inte meddelas tillfälligt.* Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska på eget initiativ meddela tillfälligt besöksförbud, om den som förbudet avses skydda har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter att förbudet meddelas omedelbart.

11 a §

Hänvisning till tjänster

Polisen eller åklagaren ska fråga den som det tillfälliga besöksförbudet avses skydda om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en aktör som tillhandahåller stödtjänster och, om den som förbudet avses skydda ger sitt samtycke, förmedla uppgifterna utan obefogat dröjsmål.

Polisen eller åklagaren ska informera den som meddelats tillfälligt besöksförbud om tillgängliga stödtjänster.

(ny)

14 a §

Biträde

Domstolen kan förordna ett biträde för den som ansöker om besöksförbud eller för den som förbudet avses skydda om han eller hon inte är sökande, om begäran grundar sig på ett brott mot den persons liv, hälsa eller frihet som förbudet avses skydda och det med hänsyn till hur allvarligt brottet är, de personliga förhållandena avseende den som förbudet avses skydda och andra omständigheter ska anses motiverat.

I ett ärende som gäller ett tekniskt övervakat besöksförbud ska ett biträde förordnas för den person mot vilken förbud yrkas om han eller hon begär det.

I fråga om biträden gäller i tillämpliga delar vad som i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) föreskrivs om försvarare och om biträde för en målsägande. På ersättningskyldighet till staten för den som förordnats ett biträde tillämpas dock inte vad som föreskrivs i 11 § i det kapitlet.

(ny)

15 a §

Tillsyn över att besöksförbud iakttas

Polisen utövar tillsyn över att besöksförbud iakttas.

_(ny)

15 b §

Teknisk övervakning

För den tekniska övervakningen av besöksförbud svarar Brottpåföljdsmyndigheten. Brottpåföljdsmyndigheten ordnar den centrala övervakningen av besöksförbud på rikspanet eller regionpanet med iakttagande av 57 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

Den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud ska upplysas om sina skyldigheter enligt 3 a § 2 mom.

Onödig uppmärksamhet ska undvikas i samband med den tekniska övervakningen. Den tekniska övervakningen ska genomföras så att den inte ingriper i någons rättigheter i större omfattning eller orsakar större olägenhet än vad som är nödvändigt för att genomföra den.

Tjänstemän vid Brottpåföljdsmyndigheten har rätt att få i polislagen avsedd handräckning av polisen för att utföra ett tjänsteuppdrag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av 16 kap. 9 a § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 16 kap. 9 a §, sådan den lyder i lagarna 902/1998 och 229/2015,
som följer:

Gällande lag

16 kap.

Om brott mot myndigheter

9 a §

Brott mot besöksförbud

Den som har meddelats besöksförbud eller tillfälligt besöksförbud och som bryter mot ett i avgörandet om besöksförbud preciserat förbud ska för *brott mot besöksförbud* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Vid tillämpning av 1 mom. jämföras med besöksförbud en skyddsåtgärd som anmälts till informationssystemet för polisärenden med stöd av 4 § i lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015). Som brott mot besöksförbud anses inte kontakter som i enlighet med 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud (898/1998) har en saklig grund och är uppenbart behövliga.

Förslag

16 kap.

Om brott mot myndigheter

9 a §

Brott mot besöksförbud

Den som har meddelats besöksförbud eller tillfälligt besöksförbud och som bryter mot ett i avgörandet om besöksförbud preciserat förbud ska för *brott mot besöksförbud* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

För brott mot besöksförbud döms också den som bryter mot sina skyldigheter enligt ett avgörande om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar ibruktagandet eller genomförandet av den tekniska övervakningen.

Vid tillämpning av 1 mom. jämföras med besöksförbud en skyddsåtgärd som anmälts till informationssystemet för polisärenden med stöd av 4 § i lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015). Som brott mot besöksförbud anses inte kontakter som i enlighet med 3 § 4 mom. i lagen om besöksförbud (898/1998) har en saklig grund och av särskilda skäl är uppenbart behövliga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 3 kap. 11 § i förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 3 kap. 11 § i förundersökningslagen (805/2011) ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., som följer:

Gällande lag

Förslag

3 kapitel

3 kapitel

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

11 §

11 §

Hur snart förundersökning ska göras

Hur snart förundersökning ska göras

(ny)

Förundersökning ska göras skyndsamt om en person misstänks för ett sådant brott mot besöksförbud som inte utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 1 och 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 kap. 8 a § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997), sådan den lyder i lagarna 647/2003 och 670/2014, ett nytt 3 mom. samt till 5 kap. en ny 13 a § som följer:

Gällande lag

Förslag

1 kap.

1 kap.

Om åtalsrätt och åtalsprövning

Om åtalsrätt och åtalsprövning

8 a §

8 a §

(ny)

Om en person misstänks för ett sådant brott mot besöksförbud som inte utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa, måste åklagaren skyndsamt avgöra om han eller hon ska väcka åtal. Då ska även åtalet väckas utan dröjsmål.

5 kap.

Om väckande av åtal

(ny)

13 a §

Ett brottmål som gäller brott mot besöksförbud ska behandlas skyndsamt om inte brottet utifrån en helhetsbedömning ska anses vara ringa.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 22 § i rättshjälpslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättshjälpslagen (257/2002) 22 § 1 mom., sådant det lyder i lag 818/2019, som följer:

Gällande lag

22 §

Ersättningsskyldighet för rättshjälpsstagarens motpart

Om rättshjälpsstagarens motpart enligt 21 kap. i rättegångsbalken, 9 kap. i lagen om rättegång i brottmål eller 10 kap. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) skulle vara skyldig att helt eller delvis ersätta rättshjälpsstagarens rättegångskostnader, ska motparten åläggas att på motsvarande sätt betala ersättning till staten för de kostnader i saken som det med stöd av denna lag har bestämts att ska betalas av statens medel och för det beräknade arvodet till det offentliga rättsbiträdet jämte i 4 § 1 mom. i räntelagen avsedd dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domstolens beslut om betalningsskyldigheten har funnits tillgängligt för parten.

Förslag

22 §

Ersättningsskyldighet för rättshjälpsstagarens motpart

Om rättshjälpsstagarens motpart enligt 21 kap. i rättegångsbalken, 9 kap. i lagen om rättegång i brottmål, 10 kap. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) eller 14 § i lagen om besöksförbud (898/1998) skulle vara skyldig att helt eller delvis ersätta rättshjälpsstagarens rättegångskostnader, ska motparten åläggas att på motsvarande sätt betala ersättning till staten för de kostnader i saken som det med stöd av denna lag har bestämts att ska betalas av statens medel och för det beräknade arvodet till det offentliga rättsbiträdet jämte i 4 § 1 mom. i räntelagen avsedd dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domstolens beslut om betalningsskyldigheten har funnits tillgängligt för parten.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 9 § 4 punkten,
ändras 2 § 1 mom. och 9 § 3 punkten samt
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018 och 1203/2020,
 en ny 14 a punkt som följer:

Gällande lag

2 §

Rättegångsavgiftens storlek

För behandlingen av tviste- och brottmål samt mål och ärenden som gäller ändringssökande och extraordinärt ändringssökande och för behandlingen av andra rättskipningsmål och rättskipningsärenden tas det ut en rättegångsavgift enligt följande:

Gällande lag

Domstol	euro
högsta domstolen	500
högsta förvaltningsdomstolen	500
hovrätten	500
– brottmål, ärenden som gäller besöksförbud och ändringssökande enligt utsökningsbalken (705/2007) samt mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250
förvaltningsdomstolen	250

Förslag

2 §

Rättegångsavgiftens storlek

För behandlingen av tviste- och brottmål samt mål och ärenden som gäller ändringssökande och extraordinärt ändringssökande och för behandlingen av andra rättskipningsmål och rättskipningsärenden tas det ut en rättegångsavgift enligt följande:

tingsrätten

– tvistemål samt jordrechtsmål och jordrechtsärenden	500
– brottmål, ärenden som gäller besöksförbud och ändringssökande enligt utsökningsbalken samt mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250
– tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredskodom och där uppgifterna har förmedlats direkt till tingsrättens datasystem	65
– andra tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredskodom	86
– mål eller ärenden enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som svaranden bestrider	250
arbetsdomstolen	2 000
marknadsdomstolen	2 000
försäkringsdomstolen	500

Förslag

Domstol	euro
högsta domstolen	500
högsta förvaltningsdomstolen	500
hovrätten	500

– brottmål, ändringssökande enligt utsökningsbalken (705/2007) och mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250
förvaltningsdomstolen	250
tingsrätten	
– tvistemål samt jordrättsmål och jordrättsärenden	500
– brottmål, ändringssökande enligt utsökningsbalken och mål och ärenden där förlikning inte är tillåten	250
– tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredsdom och där uppgifterna har förmedlats direkt till tingsrättens data-system	65
– andra tvistemål enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som avgjorts genom tredsdom	86
– mål eller ärenden enligt 5 kap. 3 § i rättegångsbalken som svaranden bestrider	250
arbetsdomstolen	2 000
marknadsdomstolen	2 000
försäkringsdomstolen	500

Gällande lag

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

(ny)

9 §

Inverkan av utgången i ett mål eller ärende

Rättegångsavgifter tas inte ut, om

3) förvaltningsdomstolen, högsta förvaltningsdomstolen eller försäkringsdomstolen ändrar ett överklagat beslut till förmån för ändringssökanden; i ett mål eller ärende som marknadsdomstolen har behandlat som första instans tas en avgift dock ut oberoende av utgången, likaså vid ändringssökande som gäller ett förhandsavgörande som meddelats i ett skatteärende,

4) domstolen meddelar besöksförbud.

Förslag

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

14 a) i ärenden enligt lagen om besöksförbud (898/1998), lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Europaparlamentets och rådets direktiv om den europeiska skyddsordern och om tillämpning av direktivet (226/2015) och lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015),

9 §

Inverkan av utgången i ett mål eller ärende

Rättegångsavgifter tas inte ut, om

3) förvaltningsdomstolen, högsta förvaltningsdomstolen eller försäkringsdomstolen ändrar ett överklagat beslut till förmån för ändringssökanden; i ett mål eller ärende som marknadsdomstolen har behandlat som första instans tas en avgift dock ut oberoende av utgången, likaså vid ändringssökande som gäller ett förhandsavgörande som meddelats i ett skatteärende.

(upphävs)

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) 3 § 9 punkten, 5 § 1 mom., rubriken för 8 §, i 8 § 1 mom. det inledande stycket och 9 punkten, 14 § 2 mom. 3 punkten, det inledande stycket i 16 § 1 mom., rubriken för 20 § och 31 § 1 mom. 1 punkten,
av dem 14 § 2 mom. 3 punkten sådan den lyder i lag 227/2022, samt
fogas till 3 § nya 10 och 11 punkter, till 4 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 227/2022, ett nytt 5 mom., varvid det nuvarande 5 mom. blir 6 mom., till 6 § ett nytt 2 mom., till 8 § ett nytt 5 mom., till lagen en ny 13 a § samt till 20 § nya 3 och 4 mom. som följer:

Gällande lag

Förslag

3 §

3 §

Definitioner

Definitioner

I denna lag avses med:

I denna lag avses med:

9) utomstående den som inte är fänge eller häktad och vars personuppgifter registreras i det säkerhetsregister som avses i 11 §.
(ny)

9) utomstående den som inte är fänge eller häktad och vars personuppgifter registreras i det säkerhetsregister som avses i 11 §,
10) den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud den som har meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud med stöd av 3 a § i lagen om besöksförbud (898/1998),
11) den som besöksförbudet avses skydda den som skyddas genom besöksförbudet och den tekniska övervakningen.

4 §

4 §

Register i Brottspåföljdsmyndighetens informationssystem

Register i Brottspåföljdsmyndighetens informationssystem

(ny)

I Brottspåföljdsmyndighetens register över besöksförbud ingår personuppgifter i anknytning till den tekniska övervakningen av besöksförbud.

5 §

Uppgifter för specificering

Som uppgifter som behövs för specificering av en dömd, en fånge, en häktad och den som avtjänar samhällspåföljd får Brottspåföljdsmyndigheten behandla följande uppgifter som ska registreras i brottspåföljdsregistret och säkerhetsregistret:

- 1) namn,
- 2) personbeteckning, klientnummer från Migrationsverket eller någon annan beteckning som behövs för att specificera personen,
- 3) kön,
- 4) modersmål,
- 5) medborgarskap,
- 6) hemkommun och bostadsort samt adress,
- 7) längd, vikt, ögonfärg, egen hårfärg, kroppsbyggnad, eventuella ärr och tatueringar samt eventuella andra motsvarande signalement.

6 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör formell verkställighet

(ny)

8 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör verkställighet av fängelsestraff och verkställighet av häktning

Brottspåföljdsmyndigheten får för upprätthållandet av anstaltsordningen samt övervakningen av fångar och häktade och för deras

5 §

Uppgifter för specificering

Som uppgifter som behövs för specificering av en dömd, en fånge, en häktad, den som avtjänar samhällspåföljd och den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud får Brottspåföljdsmyndigheten behandla följande uppgifter som ska registreras i brottspåföljdsregistret, säkerhetsregistret och registret över besöksförbud:

- 1) namn,
- 2) personbeteckning, klientnummer från Migrationsverket eller någon annan beteckning som behövs för att specificera personen,
- 3) kön,
- 4) modersmål,
- 5) medborgarskap,
- 6) hemkommun och bostadsort samt adress,
- 7) längd, vikt, ögonfärg, egen hårfärg, kroppsbyggnad, eventuella ärr och tatueringar samt eventuella andra motsvarande signalement.

6 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör formell verkställighet

Brottspåföljdsmyndigheten får för övervakningen av den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud behandla uppgifter om när den tekniska övervakningen av besöksförbudet inleds och upphör.

8 §

Behandling av uppgifter vid utförande av uppgifter som rör verkställighet av fängelsestraff, verkställighet av häktning och teknisk övervakning av besöksförbud

Brottspåföljdsmyndigheten får för upprätthållandet av anstaltsordningen, övervakningen av fångar och häktade och för deras

Gällande lag

deltagande i verksamheten behandla följande uppgifter:

9) uppgifter om begränsningar enligt verkställigheten av häktningsarrest eller enligt den tekniska övervakningen av ett förstärkt reseförbud och iakttagandet av begränsningarna.

(ny)

(ny)

14 §

Behörighet att behandla uppgifter

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. får

3) uppgifterna i säkerhetsregistret enligt 11 § behandlas endast av sådana tjänstemän vid Brottsförhållandenmyndigheten som särskilt utsetts av Brottsförhållandenmyndighetens centralförvaltningsenhet.

Förslag

deltagande i verksamheten *samt för den tekniska övervakningen av besöksförbud* behandla följande uppgifter:

9) uppgifter om begränsningar enligt verkställigheten av häktningsarrest eller enligt den tekniska övervakningen av ett förstärkt reseförbud *eller besöksförbud* och iakttagandet av begränsningarna.

I uppgifterna om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud får, för att säkerställa verkställigheten av den tekniska övervakningen, ingå sådana uppgifter för specifiering av den som besöksförbudet avses skydda och andra för verkställigheten viktiga uppgifter som är nödvändiga med tanke på den tekniska övervakningen av besöksförbudet.

13 a §

Behandling av lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud

Brottsförhållandenmyndigheten får ta fram och registrera lokaliseringssuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud endast om den som meddelats det tekniskt övervakade besöksförbudet rör sig eller vistas i ett sådant område som avses i 3 § 3 mom. i lagen om besöksförbud eller om den tekniska övervakningen av besöksförbudet hindras, eller på begäran av polisen.

14 §

Behörighet att behandla uppgifter

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. får

3) uppgifterna i säkerhetsregistret enligt 11 § och *lokaliseringssuppgifter enligt 13 a §* behandlas endast av sådana tjänstemän vid

Brottspåföljdsmyndigheten som särskilt utsetts av Brottspåföljdsmyndighetens *ansvarsområde för utveckling och styrning*.

16 §

Rätt att få uppgifter av andra myndigheter och uppgiftsskyldiga

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Brottspåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra myndigheter få uppgifter som gäller en brottsmisstänkt, en dömd, en fånge, en häktad och den som avtjänar samhällspåföljd, och som behövs för skötseln av en uppgift som gäller verkställigheten av straff eller av häktning, eller för skötseln av någon annan uppgift som ankommer på Brottspåföljdsmyndigheten, enligt följande:

16 §

Rätt att få uppgifter av andra myndigheter och uppgiftsskyldiga

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Brottspåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra myndigheter få uppgifter som gäller en brottsmisstänkt, en dömd, en fånge, en häktad, den som avtjänar samhällspåföljd, *den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda* och som behövs för skötseln av en uppgift som gäller verkställigheten av straff eller av häktning, eller för skötseln av någon annan uppgift som ankommer på Brottspåföljdsmyndigheten, enligt följande:

20 §

Utlämnande av uppgifter till polisen

(ny)

20 §

Utlämnande av uppgifter till polisen och Nödcentralsverket

Brottspåföljdsmyndigheten får trots sekretessbestämmelserna på begäran och även på eget initiativ till Nödcentralsverket och polisen lämna ut uppgifter om brott mot ett besöksförbud samt lokaliseringsuppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som förbudet avses skydda för förebyggande av brott och för utförandet av polisens övervakningsuppgifter.

Brottspåföljdsmyndigheten får trots sekretessbestämmelserna på begäran och även på eget initiativ till polisen lämna ut lokaliseringsuppgifter som erhållits i samband med teknisk övervakning av besöksförbud samt andra uppgifter om den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som för-

budet avses skydda, om uppgifterna är nödvändiga för att utföra en förundersökning som gäller brott mot besöksförbud eller någon annan brottsmisstanke. Beslut om utlämnande av lokaliseringssuppgifter fattas av den personuppgiftsansvarige eller en av denne utsedd tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten.

§ 31

Granskning av uppgifter i och gallring av uppgifter ur register

Uppgifterna om en person gallras ur Brottspåföljdsmyndighetens register när uppgifterna inte längre behövs för registrets användningsändamål. Uppgifterna gallras ur registren dock senast enligt följande:

1) de uppgifter i brottspåföljdsregistret som avses i 6 § tio år efter personens sista anhängiga verkställighetsärende som antecknats i brottspåföljdsregistret,

§ 31

Granskning av uppgifter i och gallring av uppgifter ur register

Uppgifterna om en person gallras ur Brottspåföljdsmyndighetens register när uppgifterna inte längre behövs för registrets användningsändamål. Uppgifterna gallras ur registren dock senast enligt följande:

1) de uppgifter i brottspåföljdsregistret som avses i 6 § tio år efter personens sista anhängiga verkställighetsärende som antecknats i brottspåföljdsregistret, *de uppgifter i registret över besöksförbud som avses i 5 § 1 mom. och 6 § 2 mom. fem år efter att det tekniskt övervakade besöksförbudet meddelades och de lokaliseringssuppgifter som avses i 13 a § två år efter att det tekniskt övervakade besöksförbudet meddelades,*

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 6 och 8 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (616/2019) 6 § 4 punkten och 8 § 1 mom. 4 punkten samt
fogas till 6 § en ny 5 punkt och till 8 § 1 mom. en ny 5 punkt som följer:

Gällande lag

Förslag

6 §

Innehållet i personuppgifter som behandlas i undersöknings- och övervakningsuppgifter

Polisen får i fråga om personer som avses i 5 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

4) identifieringsuppgift om avgörande av åklagare eller domstol och uppgift om någon har dömts till straff, om det fattats beslut om åtal eftergift eller domseftergift, om ett åtal förkastats, lämnats utan prövning eller avskrivits samt uppgift om ett avgörandes laga kraft.
(ny)

6 §

Innehållet i personuppgifter som behandlas i undersöknings- och övervakningsuppgifter

Polisen får i fråga om personer som avses i 5 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

4) identifieringsuppgift om avgörande av åklagare eller domstol och uppgift om någon har dömts till straff, om det fattats beslut om åtal eftergift eller domseftergift, om ett åtal förkastats, lämnats utan prövning eller avskrivits samt uppgift om ett avgörandes laga kraft,
5) uppgifter om besöksförbud enligt lagen om besöksförbud (898/1998) och om skyddsåtgärder enligt lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor (227/2015), inklusive de lokaliseringssuppgifter som fås i samband med sådan teknisk övervakning av besöksförbud som avses i 15 b § i lagen om besöksförbud.

8 §

Innehållet i personuppgifter som anknyter till förbyggande eller avslöjande av brott

Polisen får i fråga om personer som avses i 7 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

8 §

Innehållet i personuppgifter som anknyter till förbyggande eller avslöjande av brott

Polisen får i fråga om personer som avses i 7 § utöver de grundläggande personuppgifter som avses i 4 § behandla följande personuppgifter:

Gällande lag

4) uppgifter för att trygga säkerheten för en person som är föremål för en åtgärd eller en myndighets säkerhet i arbetet om en persons hälsotillstånd och hur hälsotillståndet följs eller om personens vård, om ett övervakningsobjekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt uppgifter som beskriver eller är avsedda att beskriva en brottslig gärning, ett straff eller någon annan påföljd för brott.

(ny)

Förslag

4) uppgifter för att trygga säkerheten för en person som är föremål för en åtgärd eller en myndighets säkerhet i arbetet om en persons hälsotillstånd och hur hälsotillståndet följs eller om personens vård, om ett övervakningsobjekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt uppgifter som beskriver eller är avsedda att beskriva en brottslig gärning, ett straff eller någon annan påföljd för brott,

5) uppgifter om besöksförbud enligt lagen om besöksförbud och om skyddsåtgärder enligt lagen om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om ömsesidigt erkännande av skyddsåtgärder i civilrättsliga frågor, inklusive de lokaliseringssuppgifter som fås i samband med sådan teknisk övervakning av besöksförbud som avses i 15 b § i lagen om besöksförbud.

Denna lag träder i kraft den 20 .
